

ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

**«Актуальні питання
юридичної науки – 2022»**

Матеріали доповідей та статей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Львів, 08 червня 2022 року)

ЛЬВІВ

2022

Затверджено до друку Вченою радою Львівського інституту

ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

(протокол № 10/21/22 від 26.05.2022 р.)

УДК 34

А 43

Актуальні питання юридичної науки – 2022 : збірник доповідей та статей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 08 червня 2022 р.). Львів : Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2022. 203 с.

Збірник містить тези доповідей, які були оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання юридичної науки – 2022», що відбулася 08 червня 2022 року у Львівському інституті ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Збірник розрахований на наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, наукових установ, студентів, аспірантів, практичних працівників.

Відповідальний за випуск:

заступник директора Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Лелик Л. І.

УДК 34

А 43

Повну відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори

© Львівський інститут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2022

**Шановні учасники конференції: колеги, науковці,
викладачі, студенти !**

Науково-практичні конференції на базі навчальних закладів – це довголітня традиція, що є клопіткою працею, потребує довготривалої підготовки; аналізу тем, які актуальні для суспільства, держави та права. Вже стало доброю традицією проведення науково-практичної конференції у стінах нашого Інституту. Усі наші зусилля спрямовані на плекання науково обдарованої молоді, адже саме вона є тією рушійною силою, яка може вивести розвиток держави на якісно новий рівень у правовому, соціально-економічному, науковому, культурному, освітньому напрямку. Нам приємно, що до цього наукового заходу щороку все більше долучаються кращі фахівці в галузі юриспруденції, педагоги, практики, представники наукової еліти. Уся наша команда – колектив Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» – переконані, що інтелект – найцінніший скарб нашої держави.

Конференція є одночасно мірилом ефективності існування навчального закладу на ринку освітніх послуг, стилю та якості навчального процесу, адже вона дає можливість зримо відчувати свій рівень, свою місію та роль у виконанні основного завдання – підготовки спеціалістів-правників для потреб юридичної практики.

Наука потребує подальшого обговорення проблем та фундаментальних питань права, історико-теоретичних та філософських проблем юридичної науки, проблем та перспектив розвитку галузей права в Україні, питань удосконалення законодавства, перспектив правових реформ, становлення та розвитку основних державних інститутів, економічних перспектив розвитку суспільства в умовах формування ринкових відносин та становлення правової держави, філософсько-правових та психологічних проблем реалізації правових норм в умовах сьогодення. Приємно бачити студентів, які переймаються цими проблемами, яким не байдуже майбутнє нашої держави, хто готовий вступати у дискусію із зазначених питань.

Маю надію, що Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання юридичної науки – 2022» об'єднає зусилля фахівців у галузі права та представників молоді генерачії юристів з метою пошуку нових шляхів реформування вітчизняної правової системи. Бажаю нам плідної праці та інтелектуального задоволення, наукових звершень.

**Заступник директора Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
кандидат економічних наук, доцент,
професор МКА Лелик Л. І.**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИНОЇ НАУКИ

Граб М. І.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Думич Н. І.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИСНОВКИ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ ПІДКУПУ

При проведенні дослідження кримінально-правових засад підкупу, сформульовані наступні висновки:

1) констатовано прогалину у комплексному підході до вирішення проблем кримінально-правового значення підкупу в сучасній науці кримінального права України. Поза увагою науковців залишилися проблеми пошуку «замінника» поняття «хабарництво», оскільки явище, яке ним позначалося в практиці, очевидно, залишилося, а кримінальне право не змогло дати йому назви;

2) аналіз літератури засвідчив, що активний та пасивний підкупи являються обов'язковими елементами єдиного процесу - підкупу. Єдність даного складу полягає у тому, що: а) ці діяння посягають на один і той об'єкт; б) ці діяння вважаються закінченими у один момент та не можуть бути завершеними самостійно, незалежно одне від одного; в) ці діяння являються виявом єдиної кримінально-правової заборони, що є свідченням про спільність ознак їх об'єктивної сторони; г) ці діяння характеризуються

спільною направленістю умислу учасників підкупу;

3) історичний генезис правової регламентації кримінальної відповідальності за підкуп дає можливість констатувати такі положення: а) явище, яке визначалося у історичному ракурсі як аморальна поведінка, набуло небезпечного характеру та потребувало вже не тільки морально-етичних, але й правових засобів протидії; б) неправомірне отримання чиновником вигоди визначалося як підкуп при здійсненні правосуддя, мало обмежений характер та характеризувалося - судовим підкупом. Виділення кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним підкупом, визначення їх змісту відбулося 1714 р. та тривало до 2010 р., коли Україна ратифікувала міжнародні антикорупційні конвенції, зокрема - Конвенцію ООН проти корупції 2003 р. та Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу із корупцією 1999 р.; в) це зумовило появу поняття «підкуп», котре замінило поняття хабарництва;

4) аналіз зарубіжного досвіду правового регулювання підкупу дав змогу визначити пряму залежність з ратифікацією та імплементацією в національне законодавство міжнародно-правових конвенцій з протидії корупції. В державах, котрих відповідні міжнародні документи були ратифіковані та імplementовані, діяння, що передують наданню неправомірної вигоди, являються криміналізованими, тоді як в державах, що дотримуються традиційного підходу, об'єктивна сторона підкупу обмежується тільки наданням, одержанням.

Сучасний стан правової регламентації підкупу в кримінальному праві України засвідчує виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань.

На базі аналізу теоретичних засад дослідження кримінальної характеристики підкупу констатовано, що родовими ознаками будь-якого підкупу являються: 1) взаємозв'язок активної і пасивної форми підкупу, що встановлює «необхідну співучасть» і зобов'язує державу визначати

підстави для притягнення до кримінальної відповідальності та того, хто надає неправомірну вигоду, й того, хто її отримує; 2) тотожність пропозиції, обіцянки чи передачі за активного та пасивного підкупу, себто того, що пропонується, обіцяється, надається чи отримується учасниками підкупу; 3) підкуп - це передавання неправомірної вигоди за щось, що обумовлює надання вигоди можливостями спеціального статусу суб'єкта при пасивному підкупі.

В результаті дослідження взаємозв'язку активної і пасивної форм підкупу в Кримінальному праві України встановлено: 1) відносно процесуального підкупу, що закріплений ст. 386 КК України кримінальній відповідальності підлягає тільки особа, що надає неправомірну вигоду, а вже той, хто її отримує, - ні. 2) змістом такого взаємозв'язку являється положення про те, що: а) активний і пасивний підкупи складають одну двосторонню угоду купівлі-продажу можливостей спеціального суб'єкта; б) хоча угода і являється двосторонньою, проте вона водночас являється однією та єдиною для двох сторін: не можна отримати неправомірну вигоду при відсутності того, хто її пропонує, або надає, як і не можна надати неправомірну вигоду, коли немає того, хто її отримує; в) в цій угоді дві сторони діють кримінально протиправно.

У разі коли в вчинення вказаної угоди втручається посередник, тоді він не створює окремої самостійної угоди із двома сторонами, а являється допоміжною ланкою в цій угоді підкупу. Посередник виконує свої особливі функції, переслідує свої інтереси, ймовірно, і матеріальні. Проте він як посередник в угоді не здійснює дії, яку не могли б вчинити ті, хто надають чи отримують неправомірну вигоду, діючи і без особи посередника.

Аналіз поняття і місця неправомірної вигоди в складах підкупу в кримінальному праві України довів, що тотожність предмета підкупу у всіх його видах має бути тотожною встановленій криміналізації) за підкуп

та диференціації такої відповідальності залежно від розміру неправомірної вигоди.

Однак мінімальна вартість неправомірної вигоди не може перешкоджати притягненню спеціального суб'єкта до кримінальної відповідальності.

Встановлюючи обсяг поняття «підкуп» в кримінальному праві України, проведено класифікацію видів підкупу залежності від двох основних критеріїв. Залежно від об'єктивної сторони відповідних складів кримінальних правопорушень підкуп поділено на активний і пасивний; в залежності від виду спеціального суб'єкта пасивного підкупу виділено підкуп виборця чи учасника референдуму; працівника підприємства, установи чи організації; особи, що має можливість впливу на державну службову особу; службової особи юридичної особи приватного права; особи, що надає публічні послуги; осіб, які мають можливість впливати на результати спортивних змагань; свідка; потерпілого; експерта в судовому провадженні.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Конопада Ю. Я.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Обґрунтовані результати щодо кримінальної відповідальності за перешкодження діяльності полягають у наступному:

1. Констатовано, що позиції сучасних фахівців збігаються із приводу:
 - можливості вияву перешкодження діяльності у формі дії, і у формі бездіяльності;
 - потреби уточнення виду діяльності, котрій має перешкоджати винувата особа;
 - загального суб'єкта і умисного характеру кримінальних правопорушень, що полягають в перешкодженні діяльності. Дискусійними є у науковій літературі питання стосовно доцільності криміналізації окремих діянь, що полягають в перешкодженні діяльності, визначення їхнього об'єкта, змісту поняття «перешкодження діяльності», мети відповідних кримінальних правопорушень.

2. Для досягнення мети уніфікації термінології нами пропонується використовувати законодавчий досвід інших країн, у якому замість слів і словосполучень «створення перешкод», «протидія», «втручання з метою перешкодження» та ін., використовується єдиний термін «перешкодження». Відносно ознак конкретних кримінальних

правопорушень, що полягають у перешкодженні діяльності, то, на наш погляд, вартий уваги досвід законодавця зарубіжних країн відносно:

- встановлення відповідальності за перешкодження законній діяльності ЗСУ улюбий час, а не лише в особливий період;

- розширення сфери дії норми відносно відповідальності за перешкодження законній діяльності політичних партій, професійних спілок, громадських організацій методом встановлення відповідальності за перешкодження створення даних об'єднань;

- розширення сфери дії норми, якою регламентується відповідальність за перешкодження виконання релігійного обряду, через встановлення відповідальності за спричинення перешкодження здійсненню права на свободу віросповідання та совісті, тобто перешкодження релігійній діяльності.

3. Кримінальні правопорушення, що полягають в перешкодженні діяльності, визначають в широкому значенні як кримінальні правопорушення, що посягають на право здійснювати законну діяльність та у вузькому значенні як кримінальні правопорушення, об'єктивна сторона – це тільки діяння в формі перешкодження законній діяльності.

В широкому розумінні кримінальні правопорушення, що полягають в перешкодженні діяльності, поділяють на такі види:

- а) в залежності від об'єкта злочинного впливу: перешкодження діяльності юридичних осіб, фізичних осіб, реалізації громадянами своїх прав та свобод окремим процесуальним діям;

- б) за способом описання дій, зокрема у яких: наявна вказівка на діяння – перешкодження діяльності без опису ознак; наявний перелік типових способів перешкодження, проте він не являється вичерпним; діяння у виді перешкодження законній діяльності обмежується способом здійснення або спеціальним суб'єктом; перешкодження відображається тільки в назві, а в диспозиції описується лише діяння; перешкодження

діяльності закріплено як мету кримінального правопорушення; перешкоджання діяльності визначено як наслідок здійснення суспільно небезпечного діяння; сам термін «перешкоджання» не вживається, проте за змістом формулювання, що використовується у диспозиції, складає перешкоджання законній діяльності.

Видовим об'єктом кримінальних правопорушень, що полягають у перешкоджанні діяльності, являється право відповідного суб'єкта виконувати певну діяльність, що не заборонена законом. Інші об'єкти, зокрема, такі, як основи національної безпеки чи авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування або об'єднання громадян, можуть виступати саме як додаткові об'єкти. Такий видовий об'єкт входить у склад родового об'єкта – особистих прав та свобод людини та громадянина. Безпосередніми об'єктами кримінальних правопорушень, що полягають в перешкоджанні діяльності, являється право відповідних суб'єктів виконувати певну діяльність, що не заборонена законом.

Предметом кримінального правопорушення, передбаченого у ч. 1 ст. 171 ККУ, являються матеріали, підготовлені журналістом, та технічні засоби, котрими він користується в зв'язку з своєю професійною діяльністю.

Журналіст як потерпілий у перешкоджанні законній журналістській діяльності – це штатний чи позаштатний працівник, котрий професійно збирає, одержує, поширює, створює, зберігає, обробляє інформацію для її поширення через інформаційну організацію, котру він представляє.

При характеристиці перешкоджання діяльності ознака законності повинна враховуватись двічі. Для визначення законності самої діяльності кримінально караним повинно бути лише перешкоджання такому виду діяльності, який не є забороненим законом, а вже перешкоджання незаконній діяльності не складає суспільної небезпеки та не може бути кримінально караним. Ознака незаконності повинна стосуватися самого

перешкоджання, оскільки не завжди перешкоджання законній діяльності суперечитиме вимогам закону. Вказівка ж на незаконність в тексті закону виправдана тільки стосовно діяння в формі перешкоджання.

Склад кримінального правопорушення, що передбачений в ч. 1 ст. 180 ККУ, має передбачати відповідальність за діяння в виді перешкоджання релігійній діяльності, а не лише здійсненню релігійного обряду. Визначення самого поняття законної релігійної діяльності слід навести у регулятивному законодавстві.

Кримінальне правопорушення, що полягає в перешкоджанні діяльності, являється закінченим з моменту вчинення певної діяльності, направленої на перешкоджання реалізації права іншої особи здійснювати таку діяльність, незалежно від того, чи вдалося винному здійснити відповідну діяльність.

Кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 180 ККУ, за своєю конструкцією повинно бути із формальним складом та містити тільки вказівку на діяння – перешкоджання релігійній діяльності.

Суспільна небезпечність перешкоджання законній діяльності ЗСУ чи інших ВФ повинна бути пов'язана не із певним періодом часу чи обстановкою, а із певною діяльністю таких формувань, що безпосередньо пов'язана із забезпеченням національної безпеки України.

Суб'єктом більшості кримінальних правопорушень, що полягають в перешкоджанні діяльності, являється фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Визначено, що підстав для визнання суб'єктом кримінальних правопорушень так званих «колективних» суб'єктів, зокрема, юридичних осіб, злочинних угруповань, держави, злочинних, а також для зниження віку кримінальної відповідальності за досліджувану категорію кримінальних правопорушень на сьогодні немає.

Особа, яка являється носієм права на певну діяльність, не заборонену законом, не може бути суб'єктом кримінального правопорушення, що

полягає у перешкодженні такій діяльності. Перешкодження – це завжди певний вплив «ззовні», а тому перешкодження самому собі чи діяльності об'єднання, членом якого являється особа, є неможливим.

Стосовно кримінальних правопорушень, які полягають в перешкодженні діяльності, суть вини полягає у негативному психічному відношенні до права конкретної особи на здійснення певного виду діяльності.

Діяння, яке полягає у перешкодженні законній діяльності може бути здійснено тільки умисно.

Загальними ознаками для кримінальних правопорушень, що полягають в перешкодженні діяльності, являються усвідомлення незаконного характеру перешкодження та того, що винний перешкоджає законній діяльності потерпілого.

Мотив та мета кримінальних правопорушень, що полягають у перешкодженні діяльності, можуть бути різними та на кваліфікацію не впливають. Спроби визначити мету таких кримінальних правопорушень ведуть до обмежувального тлумачення норм ККУ, ускладнення правозастосовної діяльності та конкуренції із іншими кримінально-правовими нормами.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Мадич Т. І.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОВА КУЛЬТУРА: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

Найсуттєвіші результати дослідження щодо теоретичних аспектів пізнання правової культури та її формування визначено наступним чином:

1. Встановлено факт існування у літературі значної кількості дефініцій поняття «правова культура», що викликане трактуванням правової культури і як явища сфери культури і права, об'єктивного та суб'єктивного, матеріального та ідеального, суспільного та індивідуального феномена.

2. Право являється явищем культури, а в понятті «правова культура» відбивається один з різновидів культури, зважаючи на це правова культура виступає саме як система створених діяльністю суб'єктів права духовних цінностей, функціонує як спосіб здійснення прогресивного правового розвитку людини, людства і суспільних умов їхньої життєдіяльності. Особливості правової культури становлять і особливості суб'єкта і характер його діяльності.

3. Правову культуру слід розглядати у площині «ідеального», пов'язуючи з духовним виробництвом, адже саме до цієї сфери належить право. Суб'єкти права та правові цінності являються, суб'єктною та об'єктною складовими феномена правової культури, саме тому для розкриття поняття правової культури бажаним являється аналіз її

суб'єктної та об'єктної складових, а також специфіки правових цінностей в масиві культурних цінностей, встановлення того, якою являється специфічна діяльність, що забезпечує правовий розвиток людини та продукує правові цінності у суспільстві.

4. Поняття «правові цінності» слід досліджувати у контексті правової культури та суб'єкт-об'єктного відношення як «каркасу» у дії суб'єкта на об'єкт. Лише в свідомій правовій діяльності функціонують правові цінності – як духовні цінності, що створені діяльністю суб'єктів права. Правовими являються духовні цінності, що є засобами для впровадження у життя та підтримання моральних, політичних, етичних та інших цінностей способом утвердження у правовій діяльності правового порядку, що орієнтований на дані цінності. Правопорядок являється тим елементом, у якому знімаються протиріччя між рівністю і справедливістю, адже він виступає як така універсальна форма, що може розвивати зміст будь-якої системи цінностей.

5. Сферу правових цінностей складають ті об'єктивні правові чинники, що є предметною сферою правової діяльності суб'єкта правової культури: правові принципи та доктрини, юридична техніка, всі культурні надбання, що є необхідні для реалізації цілі права у певному суспільстві. Правові цінності – це культурні духовні цінності, що використовують суб'єкти правової культури в правовій діяльності для підтримання та впровадження у життя моральних й інших цінностей через правопорядок, який орієнтується на дані цінності.

6. Правосвідомість безпосередньо не входить в структуру правової культури чи її поняття, але являється атрибутом суб'єкта права, у діяннях котрого вона себе проявляє як дійсна правосвідомість, та як складова реалізації правосуб'єктності.

7. Правова культура окремої людини виступає як його «правокультурність», пов'язується із правосвідомістю та правовою

суб'єктивністю, тоді як поняття «правова культура» пов'язується із правосуб'єктністю та правовими цінностями, асоціюється з суспільством.

8. Правова культура за характером правової діяльності, правових цінностей як її засобів продуктів, прогресивна направленість правового розвитку суб'єктів права та правових умов їхньої життєдіяльності поділяється на національну, цивілізаційну та інституційну.

9. Національна правова культура відіграє велику роль в розвитку правової культури загалом і взаємодії правових культур зокрема, адже від національної правової культури залежить утвердження правової державності, гарантування прав та свобод людини та громадянина.

Національна правова культура являється комплексом правових цінностей, створених в організованому суспільстві діяльністю суб'єктів права, характеризує стан правового розвитку певного суспільства та зумовлює розвиток правової системи, правових інститутів та правокультурності всіх його членів.

10. Факторами розвитку національної правової культури являється, з однієї сторони, держава як суб'єкт права, а з другої сторони – суспільство, організоване державою в рамках відповідного правопорядку. Стан та процес розвитку національної правової культури, вплив її на правову систему та правові інститути, а також вплив на інші правові культури залежить від співвідношення «суспільство – держава» в кожному історичний період.

11. Ключовими факторами для формування національної правової культури являються подолання корупції і правового нігілізму. З метою формування в Україні правової культури вищого рівня потрібна активна діяльність всіх суб'єктів права як саме суб'єктів правової культури; діяльність, направлена на створення правових цінностей, котрі

забезпечують можливості розвитку національної правової системи, підвищення ролі права у суспільстві і ефективного виконання соціальної функції із створення та збереження суспільного миру. Вирішальним чинником при цьому являється відповідальність держави як суб'єкта правової культури перед кожною людиною за свою діяльність, об'єктивної реалізації національної, патріотичної та правової ідеології у правовій політиці.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Нагірний Р. А.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ЩОДО ОСІБ, ВЗЯТИХ ПІД ЗАХИСТ

За невжиття заходів безпеки щодо учасників кримінального судочинства і про розголошення відомостей щодо застосування заходів безпеки зроблено такі висновки:

1. Криміналізація кримінальних правопорушень, що пов'язані з забезпеченням безпеки учасників кримінального судочинства, являється соціально зумовленою. В сучасному світі присутність таких норм гарантує захист прав та свобод людини і громадянина та ефективне здійснення правосуддя в державі.

2. Встановлено, що нормативно закріпленні ціла низка видів заходів безпеки, проте, найчастіше застосовуються такі: охорона житла і майна, особиста охорона, закритий судовий розгляд в забезпечення конфіденційності даних про особу, оскільки такі заходи являються невитратними, проте водночас не все ефективними.

3. Запропоновано, що у вітчизняному законодавстві потрібно визначити перелік кримінальних правопорушень, в провадженнях про скоєння яких обов'язково мають бути застосовані певні заходи безпеки до учасників при реальній загрозі їх життю, здоров'ю, майну чи житлу. Такий

перелік не повинен бути вичерпним, а тільки разом з застосуванням відповідних заходів, якщо є реальна загроза до учасника судочинства.

4. Провівши аналіз законодавства зарубіжних держав, виділено певні напрацювання, котрі доцільно було б використати для впровадження у вітчизняне законодавство: необхідно закріпити звільнення від кримінальної відповідальності за невжиття заходів безпеки відносно осіб, взятих під захист, для гуманізації кримінального законодавства та приведення у відповідність вітчизняного законодавства європейським стандартам.

5. Об'єктом кримінальних правопорушень про забезпечення безпеки осіб, взятих під захист, слід вважати суспільні відносини, які забезпечують нормальну діяльність органів правосуддя, досудового слідства та прокуратури, а також життя, здоров'я і власність учасників кримінального судочинства.

6. Запропоновано під правосуддям розуміти не лише діяльність судів різних рівнів, але й діяльність органів, що сприяють здійсненню правосуддя. Тому, відповідно змінити назву Розділу XVIII КК України на «Кримінальні правопорушення проти правосуддя та діяльності органів, що сприяють здійсненню правосуддя».

7. При розгляді ознак об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, пов'язаних з забезпеченням безпеки осіб, взятих під захист, доведено, що ці кримінальні правопорушення можуть вчинятися як шляхом дії, зокрема це: несвоєчасне прийняття рішення; невжиття достатніх заходів; прийняття недостатньо обґрунтованого рішення; несвоєчасне вжиття достатніх заходів, та бездіяльності, зокрема це: невжиття достатніх заходів; неприйняття рішення; несвоєчасне вжиття достатніх заходів.

Кримінальні правопорушення, що пов'язані з забезпеченням безпеки учасників кримінального судочинства, являються матеріальними, саме

тому вони вважаються закінченими із моменту настання наслідків, що зазначені у диспозиціях досліджуваних статей.

Тяжкими наслідками за цими кримінальними правопорушеннями потрібно вважати побої, тілесні ушкодження середньої та тяжкої ступенів тяжкості, знищення або пошкодження майна, що завдало матеріальних збитків у великих розмірах, смерть особи та/або членів її сім'ї тощо.

8. Суб'єктами кримінальних правопорушень, що передбачені у ст.ст. 380, 381 КК України, можуть бути тільки спеціальні суб'єкти. В досліджуваних складах це особи, які виконують свої обов'язки у сфері правосуддя; особи, яким стало відомо про вчинені кримінальні правопорушення у зв'язку із їхньою службовою діяльністю; особи, які здійснюють забезпечення заходів захисту осіб, до яких ці заходи забезпечуються.

9. Суб'єктивна сторона досліджуваних складів кримінальних правопорушень характеризується або необережною або змішаною формою вини, і присутність спеціального мотиву або мети являється підставою для застосування або іншої статті КК України, або кваліфікації кримінальних правопорушень за сукупністю. Відносно діяння, то вина характеризується ознаками умислу чи необережності, ставлення до наслідків – лише необережність.

10. При дослідженні особливостей кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з забезпеченням безпеки учасників кримінального судочинства запропоновано можливість виключення ст. 381 з КК України, тому що вона може породжувати конкуренцію кількох спеціальних норм. Натомість обґрунтовано, достатність для забезпечення належної кримінально-правової охорони осіб, взятих під захист, адже дані про заходи безпеки належать до професійної таємниці.

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Терещенко А. А.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗНАЧЕННЯ ВИСОКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Основними результатами у встановленні теоретико-правових аспектів професійної культури юриста і її значення в юридичній практиці є:

1. Професійна культура юриста являється мультикультурним феноменом, що включає різновид загальної культури особи, зміст якого визначається онтологією юридичної професії та відзеркалює досвід діяльності правників а також очікування соціуму від професійної діяльності юриста.

Між професійною культурою юриста і правовою системою суспільства існує діалектичний бінарний зв'язок: правова культура являється фактором визначення сутності права та інших правових явищ, водночас правова система, будучи системою правових явищ, визначає зміст і сутність правової культури юриста.

2. Професіоналізм являється важливою складовою професійної культури правника та його високі та стабільні результати діяльності має відповідає вимогам гуманізму, справедливості та ґрунтуватися не на правовому пуризмі, а саме на принципі верховенства права.

У умовах здійснення професійної правничої діяльності базовим її принципом, як і фундаментом формування професійної культури юриста, має стати принцип верховенства права. Принцип верховенства права вимагає у юриста вчиняти протидію імплементації положень несправедливого закону, надаючи пріоритет не закону, а саме праву. Верховенство права не заперечує законність, яка являється його складовою. Водночас законом являється не будь-який нормативно-правовий акт, а тільки той, який відповідає засадам «якості закону» та базується на верховенстві права.

Тільки при умові іманентності професійній культурі юриста верховенства права, його слід вважати представником громадянського суспільства, що здатний приймати справедливі та неупереджені рішення, у тому числі і в спорах із органами публічної влади.

3. Процес формування професійної культури юриста дає можливість виділити три етапи:

1) етап усвідомлення та розуміння здобувачем вищої освіти призначення юриста, ознайомлення із функціональними особливостями роботи тієї чи іншої юридичної професії;

2) етап щодо формування юриста як професіонала;

3) етап перманентного удосконалення майстерності.

Кожній з виокремлених етапів притаманні особливі форми та методи формування професійної культури, інтенція юриста на захист прав людини, що здійснюється на засадах верховенства права.

Під професіоналізмом юриста слід розуміти комплексне явище, що охоплює систему спеціальних знань, навичок, а також відображає ставлення до правничої діяльності, які являються результатом процесу професійної соціалізації, яке виражає направленість на захист людських прав, забезпечення порядку в соціумі.

4. Регулювання професійної культури юриста відбувається через нормативні приписи, які слід об'єднати в три групи:

- 1) міжнародні стандарти діяльності юристів;
- 2) Конституція та закони України, що регулюють особливості і окремі процедури здійснення практичної діяльності юристами;
- 3) корпоративні норми.

Першочерговим напрямком розвитку юридичної професії має стати наближення до європейських стандартів правничої діяльності, що відобразатиметься як в нормативному забезпеченні, так і у повсякденній діяльності юристів в Україні.

5. Епістемологія моделі професійної культури юриста в Європі та Україні передбачає виокремлення таких моделей елементів: освітній, ідеологічний, морально-етичний, державно-політичний, сукупність яких дозволяє сформувати цілісний образ правника. Саме зазначені аспекти моделі визначають особливості особистості юриста у рамках європейських держав і України.

Правова реформа в Україні, зокрема юридичної освіти, направлена на імплементацію європейської моделі юриста.

6. У світі, що інтенсивно змінюється, юридична практика вимагає нового типу правника, котрий, окрім наявності кваліфікації, має бути професіоналом із властивими йому навичками щодо комплексного вирішення проблем, високої самоорганізації, критичного мислення, з умінням взаємодіяти з оточуючими; він має бути працездатним, та одночасно із когнітивною гнучкістю. Відтак, кваліфікація правника указує на можливість виконання ним функцій, визначених законодавством, професіоналізм же правника являється іманентною ознакою його професійної культури.

Важливим засобом у набутті необхідних компетентностей є відповідна теоретико-правова підготовка, яка забезпечує засвоєння

принципів права та інтегрованих правничих знань, що являються фактором ефективного розв'язання юридичних конфліктів в умовах диференціації юридичного знання та діяльності юриста.

7. Юридичному ринку в Україні притаманні тенденції інтеграції правників з застосуванням комплексного підходу щодо обслуговування клієнтів та розширення стартапів з використанням ІТ сфери, що і характеризують вектор розвитку юридичної професії в Україні, встановлюючи відповідні вимоги до професійної культури юриста.

Задорожна М. І.
*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія російської федерації і її повномасштабне вторгнення на територію України змусили весь державний апарат і суспільство в цілому перейти до оперативного функціонування в умовах правового режиму воєнного стану.

Загалом, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії, а також в інших, передбачених законом випадках, та передбачає надання відповідним органам повноважень, необхідних для відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки. У зв'язку з цим, можливим є також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина із зазначенням строку дії цих обмежень.

Однак, незважаючи на всі складнощі сучасних реалій, права людини підлягають виключній охороні. Це зумовлено тим, що положення Конституції України визнають найвищою соціальною цінністю людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку.

Правове регулювання охорони прав людини і громадянина під час воєнного стану регламентується наступними нормативними актами:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
2. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 року (далі – Указ № 64/2022).
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (далі – Закон України № 389-VIII).

4. Постанова Кабінету Міністрів України № 753 «Про затвердження порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану» від 13 липня 2011 року (далі – Постанова № 753).

5. Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» від 17.05.2012 № 4765-VI.

Захист законних прав і свобод громадян є одним із ключових обов'язків держави. Однак існують ситуації, коли їх обмеження є невідворотним і здійснюється виключно у спосіб та за допомогою засобів, передбачених чинним законодавством. Стаття 64 Конституції України встановлює виключення, за яких можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод людини. Такою підставою безпосередньо виступає впровадження воєнного або надзвичайного стану.

Так, Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Однак, строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб згідно з Указом Президента № 133/2022 від 14.03.2022. Черговим Указом Президента України № 259/2022 від 18 квітня 2022 року строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 25 квітня 2022 року строком на 30 діб. Тобто воєнний стан діятиме на всій території України до 25 травня 2022 року.

Відповідно до ч. 3 Указу № 64/2022 на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а саме:

- недоторканність житла;
- таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції;

– невтручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України;

– свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом;

– право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань;

– право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації;

– право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;

– право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; право на працю;

– право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів;

– право на освіту.

Також, відповідно до Закону України № 389-VIII може запроваджуватися трудова повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер.

Варто зауважити, що за працівниками, залученими до виконання суспільно корисних робіт, на час виконання таких робіт зберігається попереднє місце роботи (посада). Відповідно до Закону України № 389-

VIII та Постанови №753 із урахуванням вимог законодавства визначаються відповідні обмеження прав:

- використання потужностей і трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, зміну режиму їхньої роботи;

- примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучення майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави;

- запровадження комендантської години (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень);

- перевірку документів у осіб, а в разі потреби – проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України;

- заборону проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;

- встановлення для фізичних і юридичних осіб військово-квартирної повинності з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ.

Отже, вказані заходи повинні бути проведені у відповідності із чинним законодавством і не можуть суттєво обмежувати основоположні права громадян. Крім цього, будь-які обмеження повинні бути співмірними з цілями, які вони переслідують.

Визначально, що Конституція України як основний гарант забезпечення і захисту прав і свобод громадян містить перелік прав, які не можуть обмежуватися навіть в період дії воєнного стану.

Зокрема,

– не може бути обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

– громадяни України не можуть бути позбавлені громадянства і права змінити громадянство;

– не можуть бути порушеними невід’ємне право на життя; на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність;

– не підлягає обмеженню право направляти індивідуальні або колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади та місцевого самоврядування;

– не можуть бути обмеженими право на житло, на шлюб і рівні права та обов’язки в шлюбі і сім’ї;

– неприпустимим є порушення рівності дітей у своїх правах незалежно від походження;

– не підлягає обмеженню право на захист прав і свобод у суді; на відшкодування коштами держави або органів місцевого самоврядування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями органів державної влади;

– не може бути обмеженим право на професійну правничу допомогу; право не притягуватися двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення; презумпція невинуватості; право на захист і відмову свідчити або давати пояснення чи показання щодо себе, членів сім’ї або близьких родичів, коло яких визначено законом.

Крім того, Закон України № 389-VIII закріплює гарантію дотримання таких стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний строк відпустки та час відпочинку між змінами на час залучення громадян до

виконання трудової повинності та відшкодування вартості майна у разі його примусового відчуження.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» примусове відчуження майна в умовах правового режиму воєнного стану може здійснюватися з попереднім повним відшкодуванням його вартості. У разі неможливості попереднього повного відшкодування за примусово відчужене майно таке майно примусово відчужується з наступним повним відшкодуванням його вартості. Майно, що підлягає примусовому відчуженню обов'язково оцінюється у порядку, встановленому законодавством. Саме завдяки цій процедурі і можливе повне відшкодування його вартості власнику.

Гідність людини, беззаперечно, є однією із основоположних цінностей людства. Порушення цього уставу неприпустиме за жодних умов, навіть у період дії воєнного стану.

Абсолютна заборона катування є імперативною нормою міжнародного права, і, як постійно підкреслює у своїй практиці Європейський суд з прав людини, — «відображає одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства». Вона знайшла своє закріплення в усіх основних міжнародних інструментах, починаючи від загальних принципів міжнародного права, міжнародних документів звичаєвого права до міжнародних договорів на універсальному та регіональному рівнях.

Застосування катувань і жорстоке поводження повністю нівелюють принцип людської гідності. Тому їх використання є абсолютною заборонаю на теренах усього цивілізованого світу, навіть коли мова йде про війну [1].

Таким чином, основоположні права людини і громадянина не підлягають обмеженню навіть у період дії воєнного стану. Адже без їх

забезпечення і гарантування неможливим є існування людини і держави у правовому демократичному полі.

За захистом своїх законних прав та інтересів в умовах воєнного стану слід звертатися до правоохоронних органів – підрозділів Національної поліції України, прокуратури, Служби безпеки України, а також до інших органів влади, які продовжують працювати у даній місцевості. Також захистити свої права можна звернувшись до суду [2].

Однак Володимир Чемерис [3] зазначає, що воєнний стан за визначенням – обмеження прав громадян. і попри обіцянки Президента ці обмеження можуть бути застосовані у будь-який момент, бо це передбачає Закон. Мітинги і страйки вже заборонені. Безумовно, і поліція, як це було в Одесі, просто не дає можливості зібранням розпочатися.

Згідно ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» військове командування чи військові адміністрації можуть встановлювати комендантську годину, конфісковувати майно і запроваджувати трудову повинність.

Оскаржити такі обмеження в судах буде практично неможливо. Вони встановлені законом, який увів в дію указ президента про воєнний стан. Тобто, такі обмеження будуть законними за українським законодавством.

Єдиний можливий варіант оскарження підстав запровадження воєнного стану та обмежень громадянських свобод – позов до Європейського Суду з прав людини. І такий позов вже подано одеситами (зі «Спілки анархістів України»). Проте очікувати якогось результату цього позову найближчими роками не доводиться.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюк Наталія. Юридична клініка НЮУ ім. Я. Мудрого. URL: <http://legalclinic.nlu.edu.ua/2022/05/06/prava-lyudyny-i-gromadyanynapid-chas-diyi-voyennogo-stanu/>

2. Громадський простір. URL:
<https://www.prostir.ua/?news=dotrymannya-konstytutsijnyh-prav-ta-svobod-v-umovah-vojennoho-stanu>

3. Володимир Чемерис. Воєнний стан і права людини: взаємозв'язок. URL: <https://inrepublica.org.ua/novyny/voennyj-stand-i-pravaljudyny-vzaiemozviazok.html>

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Матвій Н. В.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВЧИНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНИМИ ТЯЖКИХ ЗЛОЧИНІВ: ПРАВОВА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Визначено, що у науковій літературі немає єдиного визначення насильницьких діянь, які є частиною тяжких злочинів. Даний науковий термін є предметом дослідження у різних сферах науки: 1) соціальній; 2) правовій; 3) філософській; 4) психологічній; 5) політичній.

Зазначимо, що, як і будь-який термін, дану наукову категорію можна розглядати у вузькому та у широкому значенні.

Розглядаючи даний науковий термін більш широко можна визначити наступне: насильницькі дії у тяжких злочинах передбачають виникнення потреб в однієї особи або кількох, що призводить до вчинення діянь, які суперечать будь-яким правовим та соціальним нормам, що виникають у суспільстві та державі.

У вузькому розумінні, насильницькі дії, як елемент тяжких злочинних діянь передбачають вплив однієї людини на іншу через вчинення фізичних дій на особу або інших діянь, які мають вплив на психіку людини. Зроблено висновок про те, що психічне насильство призводить у майбутньому до того, що неповнолітні можуть у майбутньому вчиняти протиправні суспільно небезпечні діяння. Саме тому, необхідним є, першочергово, усунення проявів будь-якого

психічного насильство та навчання підлітків у навчальних закладах та сімейному колі до нормальних взаємних відносин.

Особливу увагу необхідно приділити віковій психології підлітка. Саме даний період життя передбачає вимогу неповнолітнього до самоствердження. Через відсутність життєвого досвіду можуть виникнути у соціальній реалізації. Спілкування протиправних осіб між собою сприяє їхній моральній деградації, що також має своїм наслідком підвищення рівня криміногенності. Наявність невротичних порушень є однією із причин вчинення тяжких злочинних діянь із застосування насильства.

На вчинення злочинних діянь та виникнення аномалій у поведінці суб'єктів впливають виникнення черепно-мозкових травм, які можуть бути наслідком неприйнятних умов життєдіяльності та виховних процесів у сімейному колі.

Отже, до вчинення злочинної діяльності, більше схильними є особи, які швидко та бурхливо реагують на зовнішні чинники.

Також можна наголошувати про те, що такі особи характеризуються наявністю таких психологічних характеристик: 1) неадекватної завищеної самооцінки; 2) високий рівень домагань; 3) нетерпеливість до вчинення протидій; 4) бажання домінувати; 5) впертість; 6) вразливість; 7) схильність до навіювання неіснуючих обставин.

На розвиток збудливості, як психологічної характеристики особи-злочинця, можуть впливати відсутність соціалізації особистості. Такий чинник призводить до того, що особа перестає адекватно сприймати навколишню дійсність та поводити себе відповідно до визначених у суспільстві норм. Відсутність нормальних соціальних зв'язків призводить до зменшення емпатії та розуміння навколишнього середовища.

Представники наукової спільноти зазначають про те, що відсутність емпатії сприяє вчиненню тяжких злочинних діянь, що може супроводжуватися жорстокістю. Наявність імпульсивності провокує до

вчинення насильницьких тяжких злочинних діянь. Особи можуть часто конфліктувати із своїм оточенням. Порушуються процеси соціальної адаптації. Внаслідок цього підвищується тривога, формуються сталі установки, які мають агресивні особливості. У зв'язку з цим формується неадекватне сприйняття реального світу. Вік особи від чотирнадцяти років до настання повноліття – є чи не найважливішим у самовизначенні особистості та її становленні. За цей час особа проходить відповідний етап свого становлення та розвитку. Виникнення внутрішніх суперечностей, наявні зовнішні відносини формують у майбутньому основні елементи соціалізації особистості та її відносини з іншими.

Досліджено, що вік кримінальної відповідальності у різних країнах світу відрізняється.

На визначення нижньої межі віку кримінальної відповідальності можуть впливати такі чинники: 1) рівень фізичного розвитку дитини; 2) рівень психічного розвитку дитини; 3) інтелектуальні показники підлітків; 4) рівень емоційного інтелекту; 5) соціальна адаптація особистості.

На формування насильницьких методів розв'язання конфліктів впливає також соціальне середовище, до якого входять: 1) родина; 2) батьки; 3) друзі; 4) однокласники; 5) сусіди.

Таким чином неповнолітні розвиваються під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників у суспільстві. Внутрішні чинники пов'язані із індивідуальними психологічними особливостями особи. Натомість, зовнішні чинники формуються із встановленими нормами у соціумі. Отже, формування протиправної поведінки також чітко пов'язано із системою зовнішніх та внутрішніх чинників.

Серед основних причин вчинення тяжких злочинів неповнолітніх є низький рівень життя, що пов'язано із економічним та соціальним розвитком держави в цілому. Неспроможність дитини у майбутньому зайняти відповідне соціальне становище викликає почуття фрустрації та

ворожості щодо інших осіб. Такі особливості можуть провокувати чинення злочинних діянь. На формування особистості впливає її соціальне оточення, в тому числі батьківське. Негативу соціальну спрямованість отримують діти, батьки яких не дотримуються норм моралі та правомірної поведінки, а саме: 1) зловживання батьками спиртних напоїв; 2) низький педагогічний рівень; 3) низька моральна культура; 4) виховання дитини одним із батьків та ін. Внутрішні біологічні процеси, які відбуваються в організмі людини мають значний вплив на її поведінку.

На соціальну дезадаптацію підлітка можуть впливати у сукупності такі чинники: фізіологічне перевантаження підлітка, кризи ідентичності та відсутність правильного виховання особистості.

Дослідження поведінки неповнолітньої особи – передбачає встановлення різних обставин, які мають значення у справі, а саме: 1) визначення психологічних характеристик особи; 2) визначення причин вчинення злочинної діяльності.

Для того, щоб вивчити поведінку неповнолітнього необхідним є створити характеристику, яка може відповідати дійсності. До підлітка необхідним є особливий підхід, що передбачає застосування спеціальних прийомів у допиті, відповідної тактики ведення розмови, вивчення особливостей характеру, поглядів, інтересів дитини.

Для вищевказаного необхідним є знання основних теорій вікової психології. Отже, необхідним є застосування праці та знань психологів. Однією із вагомих помилок є уникнення обов'язкової участі у розслідуванні справи психологів та застосування їхніх спеціальних знань.

Обґрунтованим є висновок про те, що під час розгляду судової справи необхідно враховувати особливості психіки особи, яка обвинувачується у вчиненні злочинного діяння. Визначено, що застосування спеціальних знань, під час розслідування справи є необхідним та дає відповідні результати. Спеціальні знання можуть бути

поділені на дві групи: прямі та непрямі. До прямих відносимо безпосереднє використання психологічних знань особою, яка здійснює кримінальнопроцесуальну діяльність.

Непрямими формами реалізації спеціальних знань є надання відповідних консультацій, участь необхідних спеціалістів, проведення визначених експертиз.

Судово-психологічна експертиза є одним із вагомих способів отримання даних для розслідування злочинів.

Вік дитини може не відповідати загальній середній нормі її фізіологічного або розумового розвитку. Тому констатація віку чи відхилення від зашальноприйнятих норм має лише загальний характер. Чітке визначення віку може надати лише відповідна експертиза.

Висновок експертизи про відставання у розвитку передбачає врахування таких основних моментів: 1) затримка в інтелектуальному розвитку особистості; 2) затримка в особистісному розвитку особистості. Необхідним є врахування того факту, що особа у простих життєвих ситуаціях може спокійно та адекватно приймати рішення для вирішення простих побутових завдань. Натомість, складність виникає при прийнятті більш складних рішень у тому випадку, коли трапляються нестандартні ситуації, що передбачають нетипові напрями їх вирішення. Загальний позитивний результат проведення слідчих дій залежить від того, чи особа, яка їх проводить зможе правильно вивчити та оцінити поведінку суб'єкта, який вчинив тяжкий злочин у неповнолітньому віці. Для вивчення такої поведінки важливо використовувати правильну схему та правила вивчення особистості неповнолітнього.

Такі дії передбачають отримання значної кількості інформації психологічного спрямування, що потребує залучення до праці знавців у сфері психології.

Для уточнення інформативних даних необхідним є здійснення допиту неповнолітнього, що також має свої визначені характеристики та особливості. Таким чином спеціальні знання у психології дають можливість визначити: 1) інтелектуальний розвиток особистості; 2) особливості пам'яті; 3) особливості мислення; 4) словниковий запас; 5) рівень культурного розвитку. Проведення слідчих дій дає можливість передбачити поведінку неповнолітнього злочинця та належним чином дати їй оцінку та пояснення.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Мельник В. І.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ПСИХІЧНОМУ НАСИЛЬСТВУ

Зміст та форми психічного насильства є об'єктом дослідження багатьох науковців. Єдиного напрямку щодо даного питання немає. Отже, досягти одностайної думки та однозначності щодо цього питання є складно. Пропонуємо авторське визначення психічного насильства, як передбачене нормами кримінального права небезпечна для суспільства, вчинена з умислом дія через поширення інформації, яка може завдавати шкоди психіці людині з визначеною ціллю щодо виконання суб'єктивної волі, характеризується завданням шкоди та здійснюється визначеними методами: 1) здійснення погрози щодо фізичної особи; 2) погроза знищення майна фізичної особи; 3) застосування примусу; 4) застосування гіпнозу. Таким чином із вищевикладеного пропонуємо зробити наступні висновки.

Психічне насильство пов'язане безпосередньо із впливом на психіку особистості. Основна ціль застосування психічного насильства – виконання волі іншої особи через примус. Психічне насильство у більшості випадків вчиняється через інформаційні методи.

Основними способами застосування психічного насильства є: 1) здійснення погрози щодо фізичної особи; 2) погроза знищення майна фізичної особи; 3) застосування примусу; 4) застосування гіпнозу.

Психічне насильство має визначені наслідки у вигляді завдання шкоди: 1) фізичному здоров'ю особистості; 2) психо-емоційному стану; 3) найбільш важливим сферам життєдіяльності особистості.

Отже, пропонуємо зробити висновок про те, що у Кримінальному кодексі України необхідно передбачити кримінальну відповідальність за наступні види завдання психологічного насильства:

- 1) завдання образ;
- 2) здійснення погрози;
- 3) приниження інших осіб;
- 4) залякування інших осіб.

Основними детермінантами вчинення психологічного насильства є: 1) вживання обома батьками, одним із батьків або членами сім'ї алкогольних напоїв; 2) важке дитинство одного з батьків чи обох, у якому були присутні випадки вчинення насильницьких дій; 3) наявність психічних відхилень чи хворіб; 4) уникнення відповідальності; 5) низький рівень соціально-економічного розвитку; 6) низький рівень культурного розвитку; 7) владність одного партнера над іншим; 8) невірність у подружність стосунках; 9) низька самооцінка та почуття фрустрації; 10) наявність непорозуміння у відносинах; 11) низький емоційний інтелект; 12) негативний вплив засобів масової інформації; 13) фізична та духовна слабкість, неможливість себе захистити.

Фактором поширення насильницьких дій також є поширення безробіття, урбанізація, виїзд батьків за кордон. Так, проблема безробіття призводить до низького матеріального становища сімей, що провокує виїзд громадян за кордон. Внаслідок цього діти стають бездоглядними, не отримують належного піклування та любові з батьківської сторони.

Батьки у такому випадку можуть повернутися у той час, коли діти вже стають дорослими та не потребують їхнього догляду, а також звикли самостійно жити без сторонніх порад і опіки.

Засоби масової інформації також мають вагомий вплив на поведінку підлітків та дорослих втому числі. У залежності від того, яку інформацію передивляються дорослі та діти, формується відповідний світогляд. Надмірне проведення часу перед екраном може впливати на поведінку особи та її соціалізації загалом.

Надмірна кількість інформацію створює хаос та незрозуміння того, що є важливим та необхідним, а які дані є непотрібними.

Фактор соціалізації особистості також має важливе значення для COVID-19.

Соціальне відчуження громадян один від одного сприяв порушенню соціальної адаптації. Надмірне цілодобове проведення часу у родинному колі могли провокувати конфліктні ситуації та сварки. Батьки повинні виконувати ролі вчителів, оскільки діти самостійно не могли справлятися із своїми шкільними обов'язками.

Психічне насильство над малолітніми чи неповнолітніми передбачає такі дії: 1) систематичне (тобто постійне впродовж тривалого часу) жорстоке поводження з дитиною; 2) неповага до особистості дитини; 3) виконується визначеними суб'єктами, а саме: а) батьками дитини; б) родичами дитини; в) опікунами; г) піклувальниками; д) усиновителями дитини; 4) завдається шкода дитині.

Зазначимо, що шкода, яка завдається дитина може бути різна: 1) шкода психо-емоційному розвитку малолітнього чи неповнолітнього; 2) шкода соціальному розвитку малолітнього чи неповнолітнього; 3) шкода загальному розвитку дитини.

Зазначимо, що основними передумовами того, що діти стають жертвою злочину із насильницьким характером є: 1) відсутність соціальних відносин із іншими суб'єктами громадянського суспільства; 2) відсутність суб'єктивного світобачення; 3) відсутність любові з боку батьків.

Зазначимо, що від булінгу у більшості випадкаів потерпають: 1) ті особи, які потерпають від домашнього насильства; 2) ті особи, над якими встановлюється надмірна опіка. Булінг найбільше трапляється: 1) у школах; 2) вдома; 3) серед однолітків.

Серед основних недоліків вивчених відносин є те, що вони не криміналізуються у нормативних правових актах. Даний вид діяння є лише адміністративним правопорушенням згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Для подолання та боротьби із психічним насильством потрібно використовувати такі напрями роботи державних органів:

1) правовий. Даний напрям діяльності передбачає прийняття відповідних нормативно-правових актів на державному рівні, які будуть регулювати питання боротьби з насильством; 2) економічний; 3) соціальний; 4) духовний. У нашій державі превентивна діяльність застосовується у більшості випадків на загальному рівні, де проводиться робота із представниками суспільства щодо подолання причин вчинення порушення із насильницькими методами. Визначено, що потерпілі не завжди звертаються у встановлені правоохоронні органи для того, щоб зафіксувати факт вчинення порушення, особливо, якщо вчиняється психічне насильство. Факти фізичного насильства реєструються частіше.

Здійснення безпосередньої роботи визначених суб'єктів щодо подолання фактів психічного насильства є неможливим без звернення потерпілих. Тому важливою є робота засобів масової інформації щодо даного питання для поширення повідомлення про можливі заходи захисту.

Визначено, що спеціальні заходи для подолання психічного насильства можна об'єднати у такі групи: 1) заходи загального характеру; 2) спеціальні заходи; 3) індивідуальні заходи.

Встановлено, що медіація є одним із напрямів для боротьби із проявами психічного насильства.

Марусяк Л. О.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Тишківський І. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

НЕГАТИВНІ СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ ДЛЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Політична корупція як самостійне негативне політико-правове явище має кілька груп негативних соціальних наслідків, через які проявляється її сутність та які характеризують її підвищену суспільну небезпеку для формування громадянських інститутів сучасного суспільства. Усі негативні соціальні наслідки можна умовно розділити на такі самостійні групи: соціально-економічні, соціально-політичні, морально-психологічні, правові, міжнародні та інші. З усіх можливих негативних соціальних наслідків існування політичної корупції, на наш погляд, особливо згубні та шкідливі для сучасного суспільства соціально-економічні та соціально-політичні наслідки.

Прямі соціально-економічні наслідки політичної корупції виражаються у заподіянні значної майнової (матеріальної) шкоди державі та суспільству від корупційної поведінки у політичній сфері життя суспільства. Вплив корупційних відносин дуже шкідливий на формування демократичних інститутів сучасного суспільства. Тут багато різних проблем та економічних витрат, пов'язаних із формуванням демократичним шляхом органів державної влади та місцевого самоврядування. Наприклад, на практиці зустрічаються прямі економічні витрати, пов'язані з державним фінансуванням проведення повторних

виборів до органів державної влади та місцевого самоврядування або референдуму, після встановлення службових корупційних підробок у документах, що встановлюють їх результати (підсумки). Крім того, прямі економічні втрати відбуваються і у випадках, пов'язаних із протиправним (корупційним) перерахуванням державних (федеральних або регіональних) бюджетних коштів на рахунки політичних партій та рухів, оскільки ці фінансові кошти надходять до державного бюджету від платників податків, які, як правило, одночасно та виборцями. До того ж, такий стан справ у політичній сфері життя суспільства приносить непрямі втрати та спотворює структуру державних витрат [1, с. 91].

Результати соціологічних, політологічних та кримінологічних досліджень, які проводяться вітчизняними та зарубіжними фахівцями в останні 10-15 років, дозволяють зробити висновок про те, що найбільш ефективним інструментом протидії корупції у всіх сферах соціального управління є відродження довіри населення до органів державної влади та місцевого самоврядування. Його неможливо досягти миттєво або в короткий термін «кампаніями боротьби з корупцією» або операціями «чисті руки» — тут потрібні великі політичні реформи у всій суспільній системі, які зміцнили б віру населення у стійкість розвитку демократичних інститутів держави. Справді, втрачена в короткі політичні терміни довіра населення до органів державної влади та всієї системи соціального управління повертається не так швидко, адже для цього іноді потрібний більш тривалий період, ніж політична діяльність «борців з корупцією» [2, с. 234].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боталова Д. Б. Сущность, особенности и факторы политической коррупции как неформального института в условиях системной

трансформации российского общества : дисс ... канд. полит. наук. Санкт-Петербург, 2011. 237 с.

2. Многоликая коррупция: выявление уязвимых мест на уровне секторов экономики и государственного управления / Под ред. Э. Кампоса и С. Прадхана. Москва, Альпина Паблшерз, 2010. 551 с.

Марусяк Л. О.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Чехрій О. О.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

КЛАСИФІКАЦІЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ У МИТНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 70 МК України передбачені такі види митних режимів: імпорт; експорт; реімпорт; реекспорт; транзит; тимчасове ввезення (вивезення); митний склад; спеціальна митна зона; магазин безмитної торгівлі; переробка на митній території України; знищення або руйнування; відмова на користь держави; транзит; переробка за межами митної території [1].

Але в науковій літературі митні режими класифікуються на окремі групи за різними ознаками, які дозволяють згрупувати їх певним чином, тому пропонується різні класифікації митних режимів.

Наприклад, О. Гребельник за критерієм обсягу митних процедур виділяє п'ять груп митних режимів: перша група - митні режими, що застосовуються при здійсненні найбільшого обсягу зовнішньоторговельних операцій, до яких він відносить режим експорту, режим реекспорту, режим тимчасового ввозу (вивозу), імпорту та реімпорту; друга група – режими поєднання переміщення товарів через кордон з здійсненням конкретних операцій, що проводяться митними органами в інтересах відповідних організацій або осіб, це режими «митний склад» та «магазин безмитної торгівлі»; третя група – режими «переробки на митній території та за її межами»; четверта група – режим «відмови на

користь держави» та режим «знищення або руйнування», які пов'язуються з припиненням зовнішньоекономічних операцій через неможливість або неефективність реалізації інших митних режимів; п'ята група - митні режими щодо ввезення іноземних товарів, при яких не сплачуються митні податки, а також не застосовуються заходи нетарифного регулювання: транзит, вільний склад та спеціальна митна зона [2, с. 29].

Більш розлогий поділ митних режимів на групи пропонує В. Ляшенко. Так, на його думку, до першої групи слід віднести режими, що застосовуються при здійсненні основного обсягу зовнішньоторговельних операцій, пов'язаних з продажем підприємницькими організаціями товарів в інші країни та придбанням товарів для потреб вітчизняних споживачів. Сюди відносяться митні режими випуску для вільного обігу, реімпорту, експорту, реекспорту, тимчасового ввезення/вивезення. Особливе місце у цій групі займають режими вільної економічної зони та вільного складу [3, с. 190].

Друга група включає митні режими, за яких переміщення товарів через кордон супроводжується здійсненням митними органами конкретних операцій на користь відповідних організацій (осіб), надання їм певних послуг. До цієї групи входять режими митного складу, магазину безмитної торгівлі.

Третя група об'єднує митні режими, під які розміщуються товари, що перевозяться через кордон у зв'язку з їхньою переробкою в іншій країні. До цієї групи належать режими переробки на митній території, переробки під митним контролем, переробки поза митною територією.

Четверту групу складають митні режими, відповідно до яких здійснюється забезпечення організацій, що знаходяться за кордоном (дипломатичних, консульських та ін), необхідними матеріальними ресурсами, а також постачання в держави товарів, призначених для науково-виробничої та іншої діяльності в інтересах країни. Це режими

вивезення товарів для представників за кордоном та вивезення окремих товарів у держави.

П'яту групу можна визначити як режими, що застосовуються при припиненні зовнішньоекономічних операцій, зокрема у зв'язку з неможливістю або неефективністю реалізації товарів на ринку. Сюди відносяться митні режими знищення товарів та відмови від товарів на користь держави [3, с. 191-192].

Як самостійний необхідно виділити митний режим транзиту товарів. В даному випадку товари не купуються і не реалізуються організаціями-резидентами, а перетинають митний кордон з метою доставки з однієї іноземної держави до іншої.

На думку О. Шахмамет'єва, система митних режимів включає «звичайні» митні режими (експорт, випуск вільного обігу тощо.) і цілий комплекс спеціальних митних режимів економічного характеру. Від «звичайних» режимів їх відрізняє обмежений за часом характер застосування, а також передбачена їх регламентацією можливість переміщення товарів через митний кордон для досягнення певних економічних цілей з наданням деяких вилучень з чинного загального механізму митного регулювання в процесі використання режиму щодо товарів, що поміщаються під нього. Одними з найстаріших з історії свого розвитку видів таких митних режимів економічного характеру є різні митні режими складування товарів [4, с. 9]. Тобто, вчений розглядає сукупність митних режимів як систему, яка відбиває багатофункціональність механізму митного регулювання та характеризує загальні тенденції, що у основі його розвитку. За допомогою використання системи митних режимів залежно від цілей переміщення товарів через митний кордон, на його думку, фактично здійснюється «типізація» різних варіантів такого переміщення, у їх рамках уніфікуються умови та порядок здійснення

митних процедур та застосування відповідних інструментів митного регулювання [4, с. 9].

Митні режими можна розділити також на кілька груп, залежно від цілей переміщення товарів. Першу групу складають митні режими, що передбачають розміщення товарів на митній території:

а) митні режими, під час встановлення яких товари знімаються з митного контролю:

- із передачею митним органом таких товарів заявнику – випуск для вільного обігу, реімпорт;

- без передачі митним органом таких товарів заявнику – відмова від товару на користь держави, знищення (при цьому продукти, що утворилися після знищення товарів, мають бути заявлені в іншому митному режимі);

б) митні режими, при встановленні яких товари не знімаються з митного контролю (тобто, після встановлення цього режиму потрібна наступна заява іншого митного режиму, що дозволяє зняти товари з митного контролю):

- з передачею таких товарів митним органом заявнику для здійснення ним комерційної діяльності – тимчасове ввезення, переробка на митній території, переробка під митним контролем, вільна митна зона, вільний склад, магазин безмитної торгівлі;

- з передачею таких товарів митним органом особі (яка може і не бути заявником режиму), яка має відповідний дозвіл, – митний склад [5, с. 101].

До другої групи належать митні режими, що передбачають розміщення товарів поза митною територією:

а) митні режими, під час встановлення яких товари знімаються з митного контролю після вивезення їх за межі митної території, – митні режими експорту та реекспорту;

б) митні режими, при встановленні яких товари не знімаються з митного контролю після вивезення їх за межі митної території – тимчасове вивезення, переробка поза митною територією.

До третьої групи необхідно виділити митний режим транзиту. Ціль цього режиму – транзит товарів через митну територію, заявник – перевізник.

Усі названі вище режими за напрямом переміщення товарів поділяються на три групи:

- експортні (експорт, переробка товарів під митним контролем);
- імпортні (випуск для вільного обігу, магазин безмитної торгівлі, знищення товарів, відмова на користь держави);
- змішані, експортно-імпортні (митний склад, тимчасове ввезення/вивезення), транзит, вільна митна зона, вільний склад, переробка товарів на митній території, переробка товарів поза митною територією, реекспорт, реімпорт) [5, с. 102].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України. *Офіційний вісник України*. 2012. № 32. Ст. 1175.
2. Гребельник О. П. Розробка оптимальної моделі митно-тарифної політики в контексті економічної безпеки України. *Вісник Академії митної служби України*. 2004 р. № 2 (22). 2004. Вип.50. С. 29–36.
3. Ляшенко В. И. Финансово-регуляторные режимы стимулирования экономического развития: введение в экономическую режимологию: моногр. НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. Донецк, 2012. 370 с. с.190-197.
4. Шахматъев А. А. Таможенный режим по законодательству России и Франции: Сравнительное исследование на примере режима таможенного склада: автореф. дис....канд. юрид. наук. Москва. 2002. 27 с.
5. Гребельник О. П. Основи митної справи : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2003. 600 с.

Мельниченко Б. Б.

*професор кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права, психології
та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
доктор юридичних наук, доцент*

Руханська М.В.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Відомо, що національна безпека – це багаторівневе й багатокомпонентне явище. Підсумовуючи існуючі наукові погляди про сутність національної безпеки та її концептуальне сприйняття, варто зазначити, що дана категорія розглядається більшістю вчених як: стан захищеності особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз; найважливіша умова, за якої забезпечується життєдіяльність особи, суспільства і держави; захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави; своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам; ступінь захищеності життєво важливих інтересів особи суспільства і держави [1, с. 27].

Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. визначено, що національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2].

У цьому ж Законі зазначено, що національна безпека має забезпечуватися шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку загальнодержавних та галузевих концепцій, доктрин, стратегій та програм, у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах. Відповідно до статей 1, 2, 17, 18 і 92 Конституції України у Законі визначено основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину необхідний захист від загроз, а також визначено повноваження державних органів країни у сфері національної безпеки, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів влади, функції яких стосуються національної безпеки, запроваджується всеосяжний підхід до планування в означеній сфері.

Держава у процесі реалізації своїх функцій із забезпечення національної безпеки повинна: здійснювати моніторинг, об'єктивний та всебічний аналіз і прогнозування, спостереження та системну оцінку стану національної безпеки та загроз й небезпек національній безпеці України; організовувати ефективну роботу державної системи забезпечення національної безпеки щодо реалізації комплексу заходів, які повинні бути спрямовані на попередження, виявлення та нейтралізацію загроз і небезпек національній безпеці України; здійснювати контроль за розробленням, створенням, розвитком, використанням, експортом та імпортом сучасних технологій, засобів та систем національної безпеки через їх сертифікацію і ліцензійну діяльність; проводити необхідну протекціоністську політику щодо виробників технологій, засобів і систем безпеки на території України та за її межами і вживати заходів із захисту внутрішнього ринку від проникнення на нього неякісних продуктів у сфері безпеки; сприяти наданню суб'єктам державного управління належного доступу до світових ресурсів забезпечення безпеки;

формулювати і реалізовувати державну політику у всіх сферах національної безпеки України; організувати розроблення державних програм для забезпечення національної безпеки України, які покликані сприяти об'єднанню зусиль державних і недержавних організацій у цій сфері [3, с. 21].

Відтак можемо говорити про те, що система державного управління у сфері національної безпеки становить комплекс теоретико-методологічних, нормативно-правових, політико-дипломатичних, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, науково-технічних та інших заходів, які вживаються органами виконавчої влади у внутрішньо- і зовнішньополітичній сфері, спрямованих на забезпечення провадження безпекової діяльності в умовах нестабільності, що передбачає зміцнення обороноздатності та забезпечення національної безпеки України, з метою захисту суверенітету, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів України, реалізації її політичних, торговельно-економічних та інших національних інтересів, а також відновлення територіальної цілісності Української держави [4, с. 77].

Підсумовуючи, зазначимо, що сама сутність національної безпеки виступає багаторівневим утворенням, що ієрархічно організоване та має складну систему. Національна безпека покликана забезпечити гарантії основних життєво важливих інтересів – національного суверенітету, територіальної цілісності держави, захисту її населення. Національна безпека – це стратегія, спрямована на забезпечення життєво важливих інтересів держави і нації. Таким є класичний підхід до проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України : монографія / наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Талком, 2017. 576 с.

2. Про національну безпеку України : Закон України від 08 липня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

3. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення. : монографія / М. Ф. Криштанович, Я. Я. Пушак, М. І. Флейчук, В. І. Франчук. Львів : Сполом, 2020. 418 с.

4. Крук С. І. Аналіз стану організаційно-правових механізмів державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 20. С. 76-78.

Мельниченко Б. Б.

*професор кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права, психології
та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
доктор юридичних наук, доцент*

Схаб Б. О.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Визнаний в Україні пріоритет прав людини та громадянина передбачає обов'язок держави захищати їх. Забезпечення прав і свобод є актуальною проблемою сучасної юридичної науки. Важливе місце серед її складових посідає адміністративно-правова реалізація прав і свобод людини та громадянина. З-поміж різноманітних заходів реалізації прав і свобод людини та громадянина одне з основних місць належить їх адміністративно-правовому забезпеченню, яке виявляється у відносинах з органами виконавчої влади. Актуальною є потреба визначення поняття та змісту механізму адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Саме завдяки його ефективному функціонуванню можливе отримання державних управлінських послуг, забезпечення і захист порушеного права [1, с. 162].

Великий тлумачний словник сучасної української мови слово «забезпечення» тлумачить як «створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантування чогось; захист, охорону кого-, чого-небудь від небезпеки» [2, с. 281].

В юриспруденції активно оперують терміном «забезпечення», позначаючи ним відповідні процеси, що відбуваються у найрізноманітніших сферах суспільного життя [3, с. 307].

Окрему увагу вчені звертають на те, що категорія «забезпечення» характеризується не статичністю, а динамічністю. Вона використовується, коли йдеться про безперервний [4, с. 8], тривалий процес, який є сталим і не залежить від тимчасових життєвих ускладнень [5, с. 105].

Отже, термінологічне окреслення поняття «забезпечення» стосується здійснення діяльності, спрямованої на створення належних умов для функціонування будь-чого чи будь-кого, гарантування чогось, захист та охорону кого-, чого-небудь.

Таке трактування загалом відповідає вітчизняним науковим розвідкам стосовно поняття «адміністративно-правове забезпечення». Проаналізувавши доволі широкий перелік наукових підходів щодо розуміння поняття «адміністративно-правове забезпечення», можемо дійти висновку, що його обсяг у наукових дослідженнях вчених змінюється залежно від того, про які суспільні відносини йдеться та здебільшого розкривається через використання конструкції «створення умов» та «практична діяльність відповідних суб'єктів щодо реалізації правових приписів, прав і свобод громадян» [6].

У юридичній літературі термін «адміністративно-правове забезпечення» нерідко ототожнюється і зіставляється з такими висловлюваннями як «адміністративно-правовий захист» чи «адміністративно-правова охорона» [7].

Аналіз вищенаведених суджень дає підстави стверджувати, що забезпечення прав і свобод людини та громадянина передбачає комплекс суспільних відносин, які виникають з метою реалізації, охорони, захисту та відновлення порушених прав і свобод. Важливе місце в цій системі посідають адміністративно-правові відносини, оскільки обов'язок

держави забезпечити права та свободи і створити сприятливі умови для їх реалізації людиною, який походить з пріоритету прав і свобод людини та громадянина в державі, наділяє органи публічного управління владно-розпорядчими функціями задля реалізації прав і свобод людини та громадянина, що передбачають адміністративно-правові норми [1, с. 164-165].

Варто зазначити, що в аспекті адміністративно-правового забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина особливого значення набуває не тільки його комплексність та всебічність, але й ієрархічність, послідовність і взаємопов'язаність. Тому основою таких адміністративно-правових засад має бути Конституція України, що закріплює вихідні засади забезпечення та захисту прав громадян, його форми та принципи, умови організації та діяльності уповноважених у цій сфері органів [8, с. 305].

Сьогодні, говорячи про захист прав громадян, вчені розуміють це як одну з неодмінних ознак сучасної держави. Забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина виступає свого роду індикатором сталості й зрілості держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коштошко О. П. Забезпечення адміністративно-правових гарантій прав і свобод людини та громадянина. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (14). С. 162-177.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2003. 1440 с.
3. Пчелін В. Б. Сутність забезпечення адміністративного судочинства. *Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ* : матер. Круглого столу (м. Київ, 14 травня 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 307–309.
4. Горян Е. В. Органи місцевого самоврядування в конституційно-правовому механізмі забезпечення основних прав і свобод громадян України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 20 с.

5. Рабінович П., Панкевич О. Соціальне право: деякі питання загальної теорії. *Право України*. Київ, 2003. № 1. С. 104–107.
6. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. Харків, 2014. № 4. С. 46–50.
7. Лазур Я. В. Форми адміністративно-правового захисту прав і свобод громадян у сфері державного управління. *Форум права*. Харків, 2010. № 2. С. 249–253.
8. Соколенко О. Л. Сутність адміністративно-правових засад захисту прав громадян. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 304-314.

Мельниченко Б. Б.

*професор кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права, психології
та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
доктор юридичних наук, доцент*

Шолок Г. П.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Для виконання зазначеного обов'язку в державі формується та функціонує відповідний правоохоронний механізм, кожна з ланок якого здійснює свої специфічні завдання і функції у певній сфері суспільного життя. Поряд з іншими, важливим елементом цього механізму є органи Міністерства внутрішніх справ, які виступають одним із ключових суб'єктів забезпечення публічної безпеки і правопорядку в країні [1, с. 3].

Основною складовою системи Міністерства внутрішніх справ є Національна поліція України. Згідно із Законом України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р. № 580-VIII, Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 року № 877, Національна поліція є центральним органом виконавчої

влади, діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [3].

Завданнями поліції, відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р. № 580-VIII та ст. 3 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 р. № 877, є надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги; 5) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах.

Отже, поліцію можемо визначити як особливий орган, який є складовою частиною системи правоохоронних органів, який здійснює професійну державно-владну (управлінську) діяльність із захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності та забезпечення громадської безпеки. Як видається, для будь-яких видів діяльності поліції, зокрема охорони і захисту прав і свобод людини і громадянина, характерні такі специфічні ознаки: 1) ця діяльність професійна. Професіоналізм – важлива ознака цієї діяльності, виражається у систематичному, сумлінному і ефективному виконанні покладених на поліцію завдань; 2) це державно-владна (управлінська)

діяльність, здійснювана поліцією, яка є складовою частиною системи правоохоронних органів [4, с. 440–441].

В юридичній науці досить ґрунтовно досліджено поняття правового статусу. Проаналізувавши доволі широкий перелік наукових підходів щодо розуміння цього поняття, можемо дійти висновку, що під правовим статусом варто розуміти законодавчо закріплені права й обов'язки кожного окремого суб'єкта [5].

Під адміністративно-правовим статусом Національної поліції України пропонують розуміти ієрархічне положення останньої у системі органів публічної влади, яке визначається сукупністю адміністративно-правових норм, що закріплюють призначення, функції, організацію діяльності, компетенцію та юридичну відповідальність посадових осіб, які працюють у цих органах [6, с. 54].

Підтримуємо думку про те, що правовий статус Національної поліції, об'єднуючи собою систему прав, обов'язків та інших юридично значущих аспектів її функціонування, з одного боку, виступає важливою юридичною гарантією нормального (тобто якісного та ефективного) здійснення даним органом влади свого функціонально-цільового призначення, а з іншого – є засобом обмеження його можливостей щодо використання владного ресурсу [1, с. 10].

До елементів правового статусу Національної поліції України доцільно віднести: призначення, функції, організацію діяльності, компетенцію та юридичну відповідальність посадових осіб, які проходять службу у цих органах [6, с. 54].

Підсумовуючи, зазначимо, що сьогодні в Україні вже закладено основні організаційно-правові засади діяльності Національної поліції та запроваджено відповідні забезпечувальні механізми, головним завданням яких є гарантування ефективної та результативної роботи її органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Падалка О. А. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 23 с.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
3. Про затвердження Положення про Національну поліцію : постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>.
4. Хольвінська О. Я. Місце і роль поліції у механізмі забезпечення права людини і громадянина в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 845. С. 439–442.
5. Клипа О. П. Поняття та сутність адміністративно-правового статусу працівників Національної поліції України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2020. Том 31 (70) № 5. С. 52–56.
6. Дяченко А. С. Теоретико-правові аспекти визначення адміністративно-правового статусу Національної поліції України. *Національна поліція України: проблеми становлення та перспективи розвитку* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. курсантів та студентів (м. Харків, 10 грудня 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 53–54.

Оліховська М. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Бобер М. М.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження підтверджується тенденціями і динамікою внутрішнього розвитку України, потребою всебічного комплексного теоретико-правового вивчення ефективності діяльності адвокатури в механізмі забезпечення конституційних прав громадян, створення концептуальної моделі нових взаємовідносин адвокатури з органами державної влади, громадянським суспільством, встановлення її ролі та значення у здійсненні справедливого судочинства.

Науковий інтерес до теми зумовлений необхідністю поглибленого вивчення європейського права в межах інтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, взаємного зближення національних правових систем, вдосконалення правових засад співробітництва між Україною та Європейським Союзом. Аналіз зарубіжного досвіду організації і діяльності адвокатури дає змогу виявити певні особливості цього інституту, напрями і тенденції його розвитку, які ще не властиві українській адвокатурі, об'єктивно і критично оцінити діяльність цього інституту в Україні, встановити переваги і недоліки, окреслити шляхи її реформування, що дозволить вирішити питання, які вже давно врегульовані в більшості країн сталої демократії.

Слід зазначити, що грецька адвокатура більш тяжіла до ораторського мистецтва, ніж до правознавства. Це пояснюється тим, що, з одного боку,

греки не виявили себе в юриспруденції, а з іншого, цей народ був значною мірою схильним до мистецтва, особливо ораторського. На особливу увагу заслуговує римська адвокатура, з якої почався розвиток світової адвокатури [5, с. 54].

Для римської адвокатури характерною є як необмежена свобода, так і безмежна регламентація. У республіканський період вона була абсолютно вільною професією. Законодавча регламентація майже не торкнулась її.

Лише практика і звичай виробили ряд правил, що стосувалися різних сторін професійної діяльності адвокатури. Так, існував звичай, за яким молоді люди, котрі вступали до адвокатури, викликалися для презентації на форум; їх супроводжувала впливова особа з колишніх магістратів: консулів, преторів або цензорів [5, с. 17].

Престиж адвоката та ефективність його діяльності перебувають у прямій залежності від становища людини у суспільстві і державі, від ставлення до фундаментальних принципів демократії і законності.

Адвокатура – це добровільне професійне громадське об'єднання, покликане сприяти захисту прав і свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземців, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм юридичну допомогу.

Адвокатська діяльність в переважній більшості пов'язана із такими напрямками надання правової допомоги як:

- Надання юридичної допомоги громадянам у кримінальному судочинстві як захисники підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, представники потерпілого (потерпілих) цивільних позивачів, цивільних відповідачів.
- Надання правової допомоги шляхом представництва інтересів позивача, відповідача, третіх осіб у цивільному та господарському судочинстві.

- Адвокати мають право надавати правову допомогу особам при розгляді справ про адміністративні правопорушення, а також особам, які притягуються до дисциплінарної відповідальності [3].

У будь-якій правовій державі адвокату належить особлива роль. Адвокат має діяти не тільки в інтересах клієнта, а й в інтересах утвердження верховенства права в цілому, утвердження і гарантування прав людини. Основні положення про роль адвокатів, прийняті на 8-му Конгресі ООН по запобіганню злочинам, що відбувся серпні 1990 року, вказують на особливість адвокатської діяльності у суспільстві, яка має поважатися і гарантуватися урядами при розробці національного законодавства та його застосування як адвокатами, так і суддями, прокурорами, органами законодавчої, виконавчої влади, суспільством в цілому.

При цьому моральна і юридична відповідальність адвоката за дотримання професійної етики істотно підвищується. Він зобов'язаний суворо дотримуватися вимог професійної етики, визнаних світовим співтовариством та Україною «Загального кодексу правил для адвокатів Європейського співтовариства», прийнятого делегацією країн-учасниць у Страсбурзі в жовтні 1988р., Правил адвокатської етики, схвалених ВКК адвокатури при Кабінеті Міністрів України 2.10.1999 р.

Корумпована система правосуддя позбавляє громадян ефективних державно-правових механізмів захисту своїх прав і свобод, що, у свою чергу, посилює вплив неурядових та правозахисних організацій. Міжнародне співробітництво України вимагає активізації процесу залучення громадян, у тому числі через організації громадянського суспільства, до процедур прийняття рішень як важливої передумови протидії корупції. Розглянемо основні механізми участі громадських організацій в антикорупційних заходах. Моніторинг діяльності органів

влади. Однією з головних цілей моніторингу є забезпечення підзвітності уряду та бізнесових структур перед громадянами [1, с. 4].

Основним принципом імплементації європейських законів у національну правову систему є органічне поєднання національного законодавства цієї країни із загальноєвропейським із мінімально можливими змінами першого. Так, у Фінляндії не існує спеціальної стратегії стосовно протидії політичній корупції в органах державної влади. Так само не існує спеціальних антикорупційних законів. Замість цього в країні діють запобіжні антикорупційні норми, виписані в низці правових актів про державну службу та фінансування політичних партій [2, с. 7].

Так, Конституція Фінляндії забезпечує гарантії проти зловживання державною владою. Зокрема, вона регламентує рішення про призначення високопоставлених урядових чиновників. Воно приймається на конкурсній основі та враховує спеціальні вимоги до етики й моралі. У свою чергу, закон «Про державних цивільних службовців» 1994 р. передбачає подання публічними службовцями декларації про участь у комерційній діяльності, особистих позиках, майні, додатковій роботі. Закон «Про перевірку безпеки» визначає умови з перевірки даних осіб, які подають заяву на зайняття певної посади [4, с. 5].

Навіть сама можливість правової свідомості побачити в одній особі злочинця, що посягає на суспільний інтерес, і людину, яка є найвищою соціальною цінністю, викликає у співробітників суперечливі почуття. Робота в таких умовах, постійне емоційне напруження, пов'язане з професійним ризиком, нерідко призводять до професійних захворювань, специфічних відхилень від загально визнаних стандартів емоційно-психічної діяльності, які називають фактами професійної деформації. Для більш детальної характеристики цього явища необхідно визначити три основні напрями його вияву: емоційний, функціональний і комунікативний.

Тобто, на нашу думку, внутрішні фактори пояснюються недоліками всієї правоохоронної системи, сюди можна врахувати стереотипи мислення, а також негативні традиції, зокрема аморальні критерії оцінки та правопорушення самих співробітників, які призводять до дефектів правової свідомості робітників. Сюди необхідно віднести: мотивацію, відображення та ставлення до особи. Згідно першої групи особливостей відносимо правову недбалість, до іншої групи правову «лінь», а до останньої неможливість усвідомлення особою вимог нормативно-правової моралі.

Тому тут нам варто наголосити основні внутрішньо-системні безпосередні причини, які власне породжують зміни моральної свідомості та психології співпрацівників у правоохоронних органах:

- невдоволення власним матеріальним становищем, а саме умовами праці;
- неправильна відповідність займаної посади до рівня кваліфікації співробітників та ін.
- завелика кількість обсягу роботи і невикористання контролю за виконанням поставлених завдань;
- досить низький рівень правової і відповідно моральної культури усього колективу;
- повна неефективність методів і форм правовиховної роботи у державі;
- досить негативний вплив злочинного середовища на життя населення як наслідок співпраці з кримінальними учасниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бараннік Р. В. Право особи на свободу від самовикриття, викриття членів її сім'ї чи близьких родичів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2002. 235 с.

2. Ісакова В. М. Право на правову допомогу: поняття, особливості, гарантії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2013. 19 с.
3. Рабінович П. Проблеми юридичного забезпечення прав людини (загальнотеоретичний аспект). *Український часопис прав людини*. 1995. №2. С. 16-23.
4. Буроменський М. В. Міжнародний захист прав людини та права біженців : навч. посіб. / М. В. Буроменський. Київ : ВАІТЕ, 2002. 160 с.
5. Буроменський М. В. Обращение в Европейский суд по правам человека (практика Суда и особенности украинского законодательства). Центр суддівських студій. URL: <http://www.judges.org.ua/seminar9-2.htm>
6. Шевчук С. В. Концепція позитивних обов'язків держави у практиці Європейського суду з прав людини. *Право України*. 2010. № 2. С. 59-60.
7. Черони У. Права человека. Демократя. Светская этика. Права человека в истории человечества и в современном мире. Москва, 1989. С. 52.

Оліховська М. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Сорочак В. В.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

КОРУПЦІЯ НА ТЕРЕНАХ НАШОЇ ДЕРЖАВИ

Стратегічним напрямом інституціональних змін у системі державного управління в Україні є трансформація наявної моделі публічної влади. Важливість дослідження засад національної антикорупційної політики полягає у визначенні напрямів удосконалення нормативно-правової бази з питань протидії корупції в органах публічної влади, організаційному забезпеченні запобігання корупції, зокрема і у сфері медицини. Адже корупція створює суттєву небезпеку для життєдіяльності суспільства і на сьогодні масштаби її поширення становлять реальну проблему функціонування системи національної безпеки та як наслідок запровадження медичної реформи.

При цьому визначений державою курс на інтеграцію до Європейського Союзу потребує суспільно-політичної, економічної та правової адаптації системи управління на центральному та регіональному рівнях в Україні до сталих європейських моделей демократичного управління, функціонування правових механізмів раціоналізації державного управлінської діяльності.

Корупція-одна з найбільших проблем Вітчизни. Тому боротьба з нею додасть надії на побудову якісного майбутнього держави.

Сьогодні корупція офіційно визнана як головна загроза національної безпеки в Україні. Тому головного значення набуває закономірність

змістової визначеності правотворчої і право застосовної діяльності, який відповідає наявності гарантій доступності та світоглядної сприйнятливості юридичної інформації для всіх суб'єктів права.

Для реалізації такого принципу дуже важлива роль належить саме дефініціям понять. Тому еволюціонування таких соціальних відносин має свої правові дефініції, які втілюються завдяки результатам теоретичного пізнання. Вони показують, як саме таке явище реалізує себе на практиці та демонструють його значимість. Завдяки дефініції створюється значення цього терміну, що уводиться уперше у комунікативний процес [1].

Знаємо, що корупція є складним феноменом, який є соціальною дійсністю та поширюється у населенні країнах світу, а також суспільних цінностях та пріоритетах. При сучасному етапі ця проблема є досить складною та формується як єдине визначення. Одночасно потрібно проробити аналіз різних підходів до розуміння означеного явища, а отже, правильного застосування терміна «корупція».

Однією з умов існування та застосування терміна «корупція» є обов'язковість дефініції поняття, що висловлюється цим терміном, що насамперед передбачає аналіз різних підходів до його розуміння.

На практиці існують два основні підходи до формування наукового поняття. Перший – доктринальний, що ґрунтується на дослідженнях учених і фахівців у певній галузі. Другий – офіційний, легальний, що базується на нормативних актах, міжнародних документах та інших джерелах, які мають юридичну силу [2, с. 183].

Так, Конвенція Організації Об'єднаних Націй (ООН) проти корупції, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 31 жовтня 2003 р., містить дев'ять таких дефініцій: «державна посадова особа», «іноземна державна посадова особа», «посадова особа міжнародної організації», «майно», «доходи від злочину», «призупинення операцій (заморожування)», «конфіскація», «предикатний злочин», «контрольована поставка». Звісно, головною тут

повинна бути дефініція поняття «корупція», що, як не дивно, не відображено. У міжнародно-правових актах, у яких визначено корупцію, її тлумачать по-різному.

Наприклад, в Кодексі поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку зазначено, що корупція: «...передбачає здійснення або нездійснення будь-якої дії під час виконання обов'язків або через ці обов'язки внаслідок подарунків, які вимагають або приймають, обіцянок і стимулів, або їх незаконне отримання щоразу, коли наявна така діяльність або бездіяльність» [4].

Корупція, як поняття визначена у VIII Конгресі ООН із запобігання злочинності Гавана, 1990 р.: «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що виявляється в протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності» [5].

Страсбурзька конвенція про цивільно-правову відповідальність за корупцію від 4 листопада 1999 р. тлумачить корупцію як: «прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, що порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, яка отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи» [6].

Рамкове рішення Ради Європейського Союзу «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі» № 568 від 22 липня 2003 р. не містить дефініції корупції, проте розкриває поняття «активної» та «пасивної» корупції.

Активну корупцію визначено: «як діяння, що полягає в обіцянці, пропозиції або наданні, безпосередньо або через третіх осіб, особі, яка здійснює на будь-якій підставі керівну функцію або роботу на користь організації, що належить до приватного сектора, неналежної вигоди будь-

якого характеру, призначеної йому самому або третій особі, для того, щоб ця особа, порушивши свої обов'язки, учинила дію або утрималася від цього, а пасивну – як діяння, коли під час здійснення на будь-якій підставі керівної функції або роботи на користь організації, що належить до приватного сектора, особа пропонує або отримує, безпосередньо або через третіх осіб, неналежну вигоду будь-якого характеру, призначену їй або третій особі, або приймає обіцянку такої вигоди для того, щоб, порушивши свої обов'язки, вона вчинила певні дії або утриматися від них» [7].

Провівши якісне дослідження пропонуємо ряд пропозицій:

1) почати процес подолання корупції з внесення змін до законодавчих актів, прийняти ряд нових нормативно-правових актів, які регламентували б механізми втілення в життя державної антикорупційної стратегії;

2) у кожному державному органі має бути спеціалізована комісія, яка буде здійснювати контроль за діяльністю посадовців, вести реєстр усіх помилок та наслідків, до яких вони призвели;

3) спеціалізовані органи покликані запобігати корупції мають бути незалежними від жодної політичної сили;

4) залучати громадські організації до діяльності щодо подолання корумпованості;

5) покращити загальний рівень свідомості вітчизняного населення, щоб наші люди не терпіли довгих бюрократичних процедур завдяки хабарам, даних владі;

6) діяльність спрямована на підвищення правової свідомості громадян, поширення етичних правил неприйнятності корупції, проведення освітніх програм;

7) залучити представників громадськості до наглядових рад при органах державної публічної влади, а саме міністерств завдяки утіленням антикорупційних програм та запровадити виконання попередніх експертиз

нормативно-правових актів, що ухвалюватимуться органами державної публічної влади;

8) створити умови невідворотності покарання для корупціонерів, незалежно від їх політичної сили;

9) здійснювати превентивні та заохочувальні антикорупційні заходи для працівників антикорупційних структур;

10) створити гарячі лінії, приймальні, куди громадяни могли б повідомляти про факти корупції;

11) висвітлення в ЗМІ основних підсумків діяльності спеціалізованих державних органів та недержавних організацій, які беруть активну участь у протидії корупції;

12) забезпечення фінансами та контролем за їх використання усіх антикорупційних заходів, які б проводилися інститутами громадянського суспільства.

Павлюк Н. М.

*к.ю.н., доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Прядка Г. В.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОГОВОРУ РОЗДРІБНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Проблеми, пов'язані з класифікацією договорів належать до давніх проблем цивілістики. Наявність у всіх договорів загальних ознак - збіги волі та волевиявлення, правомірність дії, дії принципу допустимості та свободи договору - не виключає можливість їхньої класифікації. Класифікація договорів дозволяє вирішувати низку важливих завдань. Виявлення загальних типових рис договорів та відмінностей між ними полегшує для суб'єктів правильний вибір виду договору, забезпечує його відповідність до змісту регульованої діяльності, створює можливість на науковій основі систематизувати законодавство про договори, підвищувати узгодженість нормативних актів. Відповідно до різних підстав класифікації договори можна поділяти на різні види [1, с. 43].

Виходячи з норм ЦК можна назвати такі окремі різновиди договору роздрібної купівлі-продажу:

1) договір роздрібної купівлі-продажу з умовою прийняття покупцем товару у визначений термін (ст. 701 ЦК України) - цей термін визначається договором роздрібної купівлі-продажу. Протягом цього терміну товар не може бути проданий іншому покупцю, але неявка покупця в встановлений термін може розглядатися продавцем як відмова. При цьому, відповідно до ч. 3 ст. 701 ЦК України, додаткові витрати

продавця щодо забезпечення передачі товару покупцю в установлений термін може бути включений в ціну товару, якщо інше не обумовлено договором чи не встановлено актами цивільного законодавства. Строк зберігання товару залежить від особливостей товару.

2) договір продажу товарів за зразками (ст. 702 ЦК України). Згідно ЦК договір роздрібної купівлі-продажу може бути укладено на підставі ознайомлення покупця із зразком товару (описом товару, каталогом товарів тощо), запропонованим продавцем. Крім ЦК, цей договір регулюється Рекомендаціями щодо організації продажу товарів за зразками, які були затверджені Наказом Міністерства економіки України від 20 липня 2000 р. [2]. Згідно з ними, продаж товарів за зразками повинен здійснюватися через спеціалізовані магазини або спеціалізовані відділи чи секції магазинів які мають універсальний асортимент продовольчих товарів. При цьому суб'єкт підприємницької діяльності зобов'язаний забезпечувати покупців доступною інформацією щодо асортименту та цін на товари, які пропонуються для продажу, вказувати на їх споживчі властивості, ознайомлювати з гарантійними термінами, переліком додаткових послуг, що надаються, тощо [2]. Цей договір вважається виконаним з моменту доставки товару в місце, зазначене у договорі, і якщо воно у договорі не зазначено, то за місцем проживання фізичної особи або за місцем знаходження юридичної особи. До передачі товару покупець має право відмовитися від нього, але в цьому випадку він зобов'язаний відшкодувати продавцю збитки з доставки товару та інші витрати, пов'язані із виконанням договору.

3) Договір продажу товарів з використанням автоматів (ст. 703 ЦК України) [3]. Визначальне значення у правовідносинах під час використання торгових автоматів має те, що споживач відповідає на пропозицію продавця у вигляді оформлення замовлення з допомогою електронних засобів, що є на автоматі. ЦК покладає на власника автоматів

низку обов'язків. Він має довести до покупця інформацію про продавця товарів шляхом розміщення її на автоматі або наданні покупцям іншим способом відомостей про найменування (фірмове найменування) продавця, місце його знаходження, режим роботи, а також про дії, які потрібно вчинити покупцю для одержання товару. Договір купівлі-продажу за допомогою використання автоматів вважається укладеним з моменту вчинення покупцем вищезгаданих дій, які необхідні для отримання товару. Вищезгадані правила застосовуються і до автоматів, що розмінюють гроші або тих, хто продає знаки оплати, якщо інше не впливає з суті зобов'язання. Якщо покупцю не надається оплачений товар, продавець зобов'язаний на вимогу покупця негайно надати покупцю товар або повернути сплачену ним суму [4, с. 289].

4) Договір продажу товару за умови його доставки покупцю (ст. 704 ЦК України) [3]. Товар у цьому випадку доставляється продавцем у місце, вказане покупцем, а якщо воно не визначене – за місцем проживання громадянина або за місцем знаходження юридичної особи, яка є покупцем. Такий договір вважається виконаним з моменту вручення товару покупцю, а за його відсутності - з моменту вручення товару будь-якій особі, яка пред'явила квитанцію або інший документ, що свідчить про укладення договору або про оформлення доставки товару, якщо інше не передбачено законом, іншими правовими актами або не впливає з змісту зобов'язання. Регламентуються також умови про час доставки. Час доставки визначається договором, а якщо у договорі воно не визначено, товар має бути доставлений у розумний термін після отримання вимоги покупця.

5) договір найму-продажу (стаття 705 ЦК) [3]. Договором може бути передбачено, що до переходу права власності на товар до покупця покупець є наймачем (орендарем) переданого йому товару. За договором найму-продажу до переходу до покупця права власності на переданий йому продавцем товар покупець є наймачем (орендарем) цього товару.

Покупець стає власником товару, переданого йому за договором найму-продажу, з моменту оплати товару, якщо інше не встановлено умовами договору. Договір найму-продажу вважається змішаним, тому що містить елементи договору купівлі-продажу та договору майнового найму (оренди) [3 с. 474]. Отже, правове регулювання такого договору до переходу права власності на товар до покупця, яке переходить до покупця не з моменту передачі йому товару, а з моменту його оплати, здійснюється також й нормами Глави 58 ЦК України [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яворська О. С. Договірні зобов'язання про передання майна у власність: цивільно-правові аспекти. Тернопіль. 2009. 384 с.
2. Про затвердження Рекомендацій щодо організації продажу товарів за зразками: Наказ Міністерства економіки України: від 20.07.2000 р., №152 URL. <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.125.0>.
3. Цивільний кодекс України. наук.-практ. комент. / За ред. Я.М. Шевченко. Київ: Ін Юре, 2004. Ч. 2. 692 с.
4. Сырых В. М. История и методология юридической науки. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2013. 464 с.

Павлюк Н. М.

*к.ю.н., доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Тишківська О. О.

*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Міжнародне співробітництво у сфері протидії корупції – це система взаємодії держав в особі їхніх органів, міжнародних урядових та неурядових об'єднань, транснаціональних організацій та міжвідомчих зв'язків у сфері протидії корупції змістовно включає узгодження відповідних стратегій, укладання міжнародних договорів та угод, імплементацію в законодавство національних держав норм міжнародного антикорупційного права, конкретну міждержавну та міжнародну антикорупційну практику — політичну, організаційно-правову, інформаційно-аналітичну, науково-пошукову. Увімкнувшись у таку співпрацю, держава не тільки бере на себе певні політичні зобов'язання, але й своїми конкретними справами (правотворчою, правозастосовною і правовиконавчою практикою) інтегрується в єдиний світовий правовий простір протидії корупції [1, с. 57].

Ціннісно-цільові орієнтири такої співпраці — скорочення корупційних ринків, зниження корупційних «накладних» на бізнес та бюджетну сферу, сумлінність конкуренції, соціальна стабільність. Завдання конкретніші: формування єдиного політичного та правового простору міжнародного антикорупційного співробітництва; імплементація в систему національних міжнародних законів антикорупційних угод;

руйнування глобальних та національних корупційно злочинних мереж; взаємний обмін інформацією та речовими доказами, предметами та зразками для відповідних досліджень та судових експертиз; залучення до експертної роботи визнаних світовим спільнотою наукових установ та спеціальних інформаційно-аналітичних служб [2, с. 576]. І все це на основі принципів законності, прозорості, довірливості, спадкоємності, консолідації зусиль при координуючій ролі ООН.

Міркування типу того, що корупція — локальна політична проблема, внутрішнє справа держави і нехай кожна з них сама з нею справляється самостійно та своїми силами малопродуктивні та неспроможні. Нічого спільного з дійсністю не мають також спроби представити практику проведення антикорупційних реформ з урахуванням зовнішніх факторів як «нав'язування чужих цінностей». Все це не більше, ніж цинічне невдоволення корупційно зацікавлених правлячих кіл тим увагою, яка звертається на корупцію з боку компетентних державних органів та міжнародних організацій [3, с. 2].

Міжнародне співробітництво держав боротьби з корупцією може інтерпретуватися у широкому та вузькому сенсах. У широкому розумінні міжнародне співробітництво у боротьбі з корупцією охоплює розробку та прийняття антикорупційних конвенцій; створення спеціальних міжнародних механізмів протидії корупції; правова, технічна та інформаційна взаємодія держав та міжнародних організацій; створення механізмів контролю за попередженням корупції та інші напрямки. У вузькому сенсі міжнародне співробітництво пов'язане із взаємодією держав з питань видачі підозрюваних, передачі засуджених осіб, з вжиттям заходів щодо повернення активів, включаючи виявлення, арешт та вилучення майна та доходів від злочинів, із співробітництвом між правоохоронними органами, проведенням спільних розслідувань та іншими кримінально-процесуальними діями.

Міжнародні та регіональні структури боротьби з корупцією, а також діяльність міжнародних організацій та закордонних донорських агентств стимулювали уряди по всьому світу, в тому числі і в регіоні ОБСЄ, розробляти та реалізовувати стратегії боротьби з корупцією.

Держави-учасниці ОБСЄ в Маастрихтському документі-стратегії ОБСЄ для економічного та екологічного виміру 2003 року, а також у подальшому рішенні Ради міністрів 2004 року щодо боротьби з корупцією висловили політичну підтримку прийняття всеосяжної та довгострокової стратегії боротьби з корупцією. Пізніше у Дублінській декларації Ради 2012 року про затвердження належного управління знову було підкреслено важливість довгострокових та всеосяжних стратегічних підходів та сильних інститутів для досягнення належного управління та боротьби з корупцією. Грунтуючись на наданому мандаті, ОБСЄ багато років надає сприяння та підтримку діяльності у цій галузі [4, с. 211].

Рада Європи також підтримує роботу в цій галузі. «Двадцять керівних принципів боротьби з корупцією» закликають держави вживати «ефективних заходів для запобігання корупції». При проведенні Групою держав по боротьбі з корупцією першого раунду оцінки щодо принципів пов'язаних з можливостями національних установ здійснювати попередження, розслідування, кримінальне переслідування та покарання корупційних правопорушень, виявилось, що ситуація в деяких країнах була така, що ГРЕКО рекомендувала розробити стратегії та плани дій для узгодженого та ефективного здійснення численних необхідних змін, у тому числі в частині інституційних аспектів, міжвідомчої співпраці, методів роботи, розробки превентивних підходів тощо [4, с. 212].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Johnston M. Syndromes of Corruption: Wealth, Power and Democracy. Cambridge, 2006. P. 57.

2. Коррупция: природа, проявления, противодействие. Монография / Отв. ред. Т. Я. Хабриева. Москва, Юриспруденция, 2014. 776 с.
3. Моисеев В. Европейский опыт борьбы с коррупцией. 5 Марта 2014. URL: <http://www.kaktam.info/2014/03/05/> .
4. Правовые основы противодействия коррупции: международные и национальные стандарты и инициативы : научно-практическое пособие : в 2 т. Т. 1 / Т. Я. Хабриева, Р. А. Курбанов, Н. А. Абузярова [и др.] ; под общей редакцией Т. Я. Хабриевой, Р. А. Курбанова. Москва, ИНФРА-М, 2021. 522 с.

Пришляк Г. Я.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Наконечний Р. Я.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРЕДСТАВНИЦТВО І ДОВІРЕНІСТЬ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

Необхідно зазначити, що цивільне право, як важлива галузь права, є досить необхідною у розвитку суспільства, та й держави загалом. То ж питання представництва є досить необхідним та актуальним. Звичайно, на наш погляд, необхідно пам'ятати, що даний термін слід використовувати поруч з довіреністю та дорученням, які є окремими елементами для дослідження, проте і тісно пов'язані та доповнюють представництво. Тому, необхідно досліди більш детально розвиток інституту представництва та проаналізувати співвідношення з іншими його елементами, наголошуючи на тому, що представництво само по собі може бути предметом різного рівня дослідження, проте не слід забувати і про інші його важливі елементи, як доручення.

Можемо констатувати, що історичний екскурс допоміг нам досить глибоко пізнати інститут представництва та зрозуміти, що виник він досить давно, та всіляко використовувався нашими предками. То ж можна цілковито стверджувати, що представництво у цивільному праві є над важливим інститутом, який досить часто використовується суб'єктами цивільного права та позитивно впливає на розвиток взаємин у суспільстві, та й держави загалом.

При розвитку суспільства, величезна роль належить сфері використання представництва, яка охоплює широке коло як майнових, так і немайнових взаємин. Для суспільного життя значення цього інституту полягає у тому, що представництво дає можливість для оптимізування та активізації щодо придбання та реалізації суб'єктивних прав та обов'язків, а також для громадян недієдатних стати основним засобом для їхньої участі у правових взаєминах. Крім того, з його допомогою можна придбати та реалізувати більшість матеріальних та процесуальних, не тільки цивільних, а й інших різногалузевих суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Тому, можна сміливо стверджувати, що саме представництво є одним із важливих гарантій для реального здійснення прав та належного виконання обов'язків суб'єктами права.

Законним представництвом розуміється, перш за все, спрямованість на здійснення захисту у матеріальних та процесуальних взаєминах прав та інтересів осіб, які у зв'язку з певних обставин не можуть про себе самі піклуватися. Комерційне представництво слід бачити як правові взаємини, оскільки одна сторона зобов'язана здійснювати правочини у в підприємницькій діяльності від імені другої сторони, а також здійснювати потрібні юридичні дії та/або пов'язані з ними дії фактичні, а інша сторона повинна виплатити певну грошову суму за надані послуги.

Слід зазначити, що розвиток демократичної та правової держави не можливо уявити без договірних взаємин в суспільстві. Адже через договори відбуваються все нові та нові правові взаємини, які впливають на благополуччя суб'єктів права та й на державу загалом. Оскільки договірні взаємини є рушійним елементом до розвитку економічних підвалин країни. Проте, стаються такі життєві обставини, коли необхідно використовувати допомогу інших осіб, застосовуючи доручення. Без інституту доручення важко було б уявити представництво у цивільному праві. То ж на наш

погляд, доцільним є більш детальний огляд та аналіз питань доручення у сучасному часі.

Таким чином, аналізуючи вищевикладене, можна цілковито стверджувати, що для розвитку демократичного суспільства необхідно особливу довіру проявити до юридичних осіб. Адже, якщо обирати серед числа повірених, то тут перевага надається юридичній особі через її репутацію, чисельність штату співробітників цієї юридичної особи, рекомендаціям тощо. Також, слід зазначити, що є можливою і особлива довіра до представників відповідної юридичної особи, котрі її уособлюють та представляють.

Договір доручення у розвинених країнах займає неабияке вагоме місце у суспільстві. Оскільки договірні взаємини є рушійною силою у економічному піднесенні країни. Їх належне нормативне закріплення є надважливим, адже таким чином всі учасники таких договірних взаємостосунків матимуть належний правовий захист щодо захисту реалізації своїх прав та обов'язків. Важливим, на наш погляд є більш детальне дослідження принципів укладання договорів доручення, які на сьогоднішній час є досить популярними у науковому колі.

Враховуючи вищевикладене, можемо констатувати, що коли між сторонами, котрі уклали договір доручення, виникають взаємини на основі довіреності, то вона має видаватися довірительом на підставі цього договору з урахуванням його змісту. Необхідно вказати на те, що між договором та довіреністю не може бути розбіжностей щодо їх змісту, оскільки довіреність має видаватися на вчинення дій, які чітко передбачені договором. Але, є ще одна ситуація, що і не можна виключити можливість існування розбіжностей між змістом договору та довіреності у тому випадку, коли повірений не може отримати необхідних пояснень від довірителя. Тому, на наш погляд, слід виконати дії, які збігатимуться характером та обсягом, як в договорі, так і в довіреності.

Досить часто виникають непередбачувані ситуації в договірних взаєминах, особливо, коли питання стосується договору доручення. Тому, важливим є нормативне регулювання зміни та припинення доручень у цивільних взаєминах. Таким чином, в даних випадках можна стверджувати, що такі взаємини уберігаються навіть тоді, коли настають юридичні факти, які тягнуть зміни, проте в трохи іншому вигляді. Отже, можна зазначити, що параметрами щодо змін договору доручення можуть бути різноманітними. Так, може змінюватися суб'єктний склад договору доручення або ж його зміст.

Таким чином, з вищевикладеного випливає, що зміна чи припинення договору доручення є досить важливим елементом у розвитку будь яких взаємин, особливо у цивільній сфері. Тому, нормальне правове закріплення таких взаємин є досить необхідною справою. Звичайно, слід зазначити, що не лише договірні взаємини можна змінити чи припинити існування, але й бувають випадки, коли сторони таких цивільних взаємин порушують правові приписи, під якими одна із сторін зобов'язувалася виконувати. У таких випадках досить важливим є нормативне закріплення щодо їх гарантій застосування, і, відповідно, за невиконання яких можна притягувати порушників до відповідальності.

Після аналізу вищевикладеного, можна цілковито стверджувати, що специфікою предмету договору доручення та взаємин, які виникають між сторонами, обумовлює і специфіку його виконання, оскільки через закріплення законотворцем прав та обов'язків сторін та правонаступників повіреного. То ж, як ми вже наголошували, важливим є належне нормативне регулювання таких договірних взаємин, які дають впевненість сторін у належному гарантуванні їх реалізації. А це в свою чергу породжуватиме все нові та нові договірні взаємини у сфері доручення.

Сьогоднішній час спонукає нас до укладення договірних взаємин за допомогою представників, бо особиста участь не завжди є можливою,

оскільки виникають різні життєві обставини чи, навіть, не принципово обов'язкова присутність особи. Застосування послуг представника виконується з ціллю використання прав та захисту інтересів, але й також і виникненню бажаних правових наслідків. Проте, на жаль, в процесі такого застосування можуть виникати і певні перешкоди щодо кількості учасників таких правових взаємин.

Провівши аналіз першоджерел, слід наголосити на тому, що ідея інституту представництва вперше була виразно сформована ще в римському приватному праві. Крім того, римську юриспруденцію можна охарактеризувати як високу та технічно правотворчу, яка вміє аналізувати конкретні правові взаємини, добре аргументує свої висновки. Таким чином, при формулюванні правових ідей, проголошуваних римськими юристами, слід відзначити їх чіткість, лаконізм, глибину змісту, а також витонченість форми, і все це має слугувати прикладом у діяльності сучасних правників.

Пришляк Г. Я.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Шапайко В. І.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

У системі права повсякчас цивільні правові взаємини займають вагоме місце, особливо це має неабияку роль відіграє у проєвропейському курсі нашої держави. Крім того, демократичні та правові засади нашого суспільства – це теж важлива передумова в існуванні успішних суспільних взаєминах, особливо цивільних. Адже цивільне право є у нашому житті щомиті, повсякчас і відповідно, потребує постійно нормативних врегулювань, щоб можливо було надійно реалізовувати цивільні приписи, щоб була належна їх гарантія. В цьому і полягає актуальність дослідження цивільних правових взаємин, щоб знаходити проблемні місця та знаходити якнайшвидше з них вихід.

Можна підсумувати вищевикладене тим, що багато вчених у цивільному праві вважають, що слід всіляко притримувати та розвивати традиції, які існують у нашому цивільному праві. Але, на наш погляд, рух вперед, змушує нас по-новому глянути на цивільні проблеми у взаєминах, мінімально враховуючи минулі практики. Оскільки все нове приносить більш хороші плоди, а особливо, коли ми будемо вчитися у їх застосуванню у досить розвинених країнах.

Правові відносини є тією категорією права, якій цивільна галузь приділяє дуже багато питань. Адже повсякденно ми у своєму побутовому

житті вступаємо у ті чи інші цивільні взаємини. Тобто без них суспільство не розвивалося та не рухалося б вперед. Тож важливим елементом є дослідження не лише поняття цивільних правовідносин, але й їхніх різновидів. Оскільки розгляд різноманітних цивільних взаємин допоможе більш детально пізнати їх, а також знайти місце у цивільній галузі права.

Погляди учених на класифікацію цивільних взаємин свідчить про те, що дане питання є досить широко застосоване та актуальне. Адже здійснюючи дослідження, вчені беруть за основу різні ознаки, які в загальному можуть характеризувати одні й ті ж самі правові взаємини, тому таке різне бачення приводить і до різної їх класифікації, яка є можливою за іншими властивостями.

При розвитку суспільства у європейський бік, свідчить про те, що основними засадами такої держави є правові, демократичні та соціальні приписи, де основоположним є цінність людини. Тобто, все у такій країні крутиться навколо особи, її життя, всі взаємини, які нею створюються, надійно захищені правовими приписами тощо. Згадуючи цивільні взаємини, слід наголосити на більш їх детальному дослідженні, проаналізувавши не тільки їх основні риси, а й структурні елементи, що складають даний правовий інститут.

Отже, як бачимо, суб'єкти цивільних правовідносин займають найважливіше місце серед інших елементів такого роду взаємин. Оскільки саме вони є причиною виникнення цивільних правових взаємин. Але багато виникає різних колізійних моментів у вчиненні таких стосунків, то ж законотворцям слід активно попрацювати над удосконаленням правових приписів, щоб існували гарантії, нормативно закріплені, для впевненої реалізації цивільних правовідносин і залучення все більшої кількості суб'єктів.

Питання цивільних правовідносин завжди є актуальним у сучасному державотворенні. Оскільки вони є основою буденного життя пересічного

українця. Науковці всіляко намагаються їх досліджувати, адже такі взаємини швидко розвиваються та потребують як наукового, так і нормативного врегулювання. Поняття суб'єктів цивільних правових відносин є досить популярним, проте, слід зазначити, що є необхідність в аналізі особливостей класифікації суб'єктного складу цивільних правовзаємин, тому виникає доцільність у дослідженні даного питання.

Отже, враховуючи вищевикладене, дає нам зробити висновки про те, що теперішній ЦК нашої держави зосереджує свою увагу на врегулювання діяльності та участі у цивільних правовзаєминах як фізичних осіб, так і юридичних. Крім того, статус суб'єктів таких взаємин потребують подальшого розвитку не тільки в науковому, а й практично-юридичному плані. То ж на наш погляд, суб'єкти цивільних правовідносин мають бути належним чином врегульовані. Тобто законотворці мають іти в ногу з часом, швидко реагувати на розвиток суспільних відносин, зокрема цивільних, та змінювати, скасовувати чи створювати нові правові приписи, які б безпретензійно врегульовували цивільні правові взаємини та сприяли активному розвитку держави, як демократичної та правової країни.

Розглядаючи питання суб'єктів цивільних правових взаємин, не можливо обійти увагою в дослідженні держави-України, яку слід трактувати суб'єктом та учасником цивільних право взаємин. Тому, необхідно дослідити та визначити її правову природу, враховуючи всі особливості таких взаємин. То ж слід надати охарактеризувати нашу державу як суб'єкт публічного та приватного права, адже учасником наша країна є і в приватних, і в публічних правових взаєминах, а правовий статус суб'єкта визначається лише для певного виду згаданих правовзаємин.

Наша держава є учасником цивільних правових взаємин, яке полягає у публічно-правовому утворенні, де діють органи влади держави від її імені, є носієм цивільних прав та обов'язків, а також виступає в цивільних

правових взаєминах у тих випадках та межах, що передбачені лише правовими приписами, враховуючи принципи юридичної рівності. То ж, на наш погляд, науковцям є ще над чим попрацювати та активно розвивати гарантії реалізації тих цивільних приписів, що стосуються питання правового статусу суб'єкта цивільних правових відносин – держави – України.

Федонюк Д. С.
учень 11-В класу
Львівської гімназії «Престиж»

науковий керівник: **Павлюк Н. М.**
к.ю.н., доцент кафедри
цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ЕМАНСИПАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ

Інститут емансипації виник більше двох тисяч років тому в Римській імперії і став одним із тих правових явищ, які успішно використовуються у світі й нині. Його першочергове значення, як ритуалу звільнення осіб від батьківського піклування, в сучасному світі знайшло своє призначення в процедурі надання повної цивільної дієздатності неповнолітнім [1, с. 57-62].

Таким чином, значимість інституту емансипації для неповнолітніх полягає в тому, що вони отримують можливість задовольнити потреби в самоствердженні та самореалізації, сформувати почуття впевненості в собі, що дозволить їм надалі справлятися з життєвими негараздами. Надання неповнолітнім реальної можливості здійснювати цивільні права – напрямок, який претендує на особливу актуальність у реалізації правової політики держави у сфері захисту прав неповнолітніх [2, с. 3-4].

Окремі аспекти надання повної цивільної дієздатності та визначення сутності такого поняття, як емансипація, розглядалися у працях таких українських вчених, як Є. Андреєв, Н. Бондаренко-Зелінська, С. Букшина, О. Дзера, А. Довгерт, С. Гринько, В. Грибанов, І. Жилінкова, М. Логвінова, А. Мілевський, О. Підпригора, З. Ромовська, та інші.

Для того щоб особа мала право повністю розпоряджатися своїм майном, бути учасником цивільних правовідносин, самостійно вчиняти правочини, вступати у відносини з іншими учасниками вона неодмінно повинна бути наділена правоздатністю і дієздатністю. Дієздатністю – означає мати здатність особисто вчиняти різні юридичні дії: укладати договори, видавати довіреності тощо, а також відповідати за заподіяну майнову шкоду (ушкодження або знищення чужого майна, ушкодження здоров'я тощо), за невиконання договірних та інших обов'язків.

На відміну від правоздатності, дієздатність залежить від певних індивідуальних якостей людини: віку та стану душевного здоров'я, оскільки ці фактори характеризують певний рівень інтелекту, волі, життєвого досвіду. Для самостійної участі у цивільних правовідносинах людина повинна розуміти значення своїх дій, усвідомлювати їх (інтелектуальний критерій), керувати ними (вольовий критерій), нести самостійну відповідальність (бути деліктоздатною) або не брати участь у цивільних правовідносинах та визнаватись недієздатною внаслідок психічного розладу (медичний критерій). Саме тому Цивільний кодекс України виявляє диференційований підхід до обсягу дієздатності.

Повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла 18 років (повноліття). Разом із тим цивільне законодавство України передбачає винятки із цього правила, коли повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі до досягнення нею повноліття.

Це пов'язано з тим, що сучасне суспільство характеризується прискоренням процесу акселерації підростаючого покоління. Все більше молодих людей, які не досягли повноліття, вступають у трудові відносини. Також з розвитком ринкових відносин з'явилися тенденції збільшення числа неповнолітніх, які мають те чи інше відношення до підприємницької діяльності. Широка участь неповнолітніх у підприємстві вимагає більш

повного захисту як їхніх законних інтересів, так й право і законні інтереси інших учасників, сприяючи цим стійкості цивільно-правового обороту.

Як слушно відзначає Н. Ортинська, динаміка людських взаємин спричиняє трансформацію правової реальності. яка викликає зміни у правовому статусі неповнолітніх, які, із властивим цій категорії не повною мірою сформованим, але незаангажованим правовим мисленням та правовою свідомістю є тим елементом, що досить швидко сприймає та акумулює новітні інтенції життя, швидко відповідає на виклики глобалізованого середовища [3, с. 12].

Оголошення неповнолітнього повністю дієздатним отримало назву «емансипація». Цей своєрідний термін, який походить від латинського «*emancipatio*», прийшов в нашу правову систему та інші правові системи зарубіжних країн з римського права, в якому під терміном «емансипація» розумілося звільнення сина чи дружини від законної влади і авторитету (*patria potestas*) глави сім'ї [4, с. 8].

У загальному вигляді емансипація може розглядатись як набуття особою цивільної дієздатності у повному обсязі. Однак на відміну від самої дієздатності (як здатності особи своїми діями набувати для себе цивільних прав та обов'язків), емансипація не є здатністю або властивістю, що притаманна самій особі, а є процесом набуття особою цих якостей. У зв'язку з цим поняття «емансипація» пов'язане з визначенням таких моментів, як процедура, час та умови набуття особами цивільної дієздатності у повному обсязі [3, с. 114].

Багато хто з юристів, характеризуючи інститут емансипації неповнолітніх, схиляється до думки, що цей інститут має бути лише виключенням з загальних правил, що він призначений законом для окремих громадян неповнолітнього віку, психосоціальна зрілість котрих досягла певного рівня. Так, С. Букшина вважає, що однакове з дорослими правове становище емансипованих підлітків проявляється й у рівній з

ними відповідальності за свої дії, що вимагає дуже ретельного підходу до визнання підлітків емансипованими, оскільки не всі вони готові звалити на свої плечі, що ще не зміцніли, разом з самостійністю відповідні їй обтяження [5]. У виникаючих для неповнолітніх, визнаних емансипованими, обтяженнях (зокрема самостійної цивільно-правової відповідальності) закладено перешкоду, яку можуть подолати лише підготовлені для цього підлітки, тому ця обставина має спонукати осіб, які приймають рішення про емансипацію підлітка, ретельно ставитись до з'ясування всіх обставин [5].

Але як визначити чи достатньо зрілою є особа, яка бажає бути емансипованою, єдності у поглядах науковців немає. Якщо одні автори вважають, що перед процедурою емансипації підліток зобов'язаний бути обстежений у психолога, то інші заперечують проти цього, аргументуючи це тим, що неможливо сформулювати відповідні питання для такої психологічної експертизи. Залишається відкритим й питання про обсяг прав і обов'язків, які надаються емансипованій особі.

Немає єдиної думки серед фахівців й щодо питання, чи продовжувати вважати емансипованого неповнолітнього дитиною чи ні. Так С. Буткіна вважає, що з емансипацією пов'язані зміни лише в окремих цивільних та сімейних правовідносинах, а в іншому особа продовжує залишатися дитиною і має всі пов'язані з цим права [6, с. 27].

Інші дотримуються протилежної позиції, посиляючись на ст. 1 Конвенції про права дитини [7], відповідно до якої дитиною є людська істота, яка не досягла 18 років, якщо за законом, який застосовується до цієї дитини, вона не досягне повноліття раніше, тобто усі питання, пов'язані з дієздатністю неповнолітніх до 18 років, розглядаються країнами самостійно відповідно до національних традицій та вимог економічного розвитку країни. А отже процедура емансипації, яка надає

неповнолітньому статусу повністю дієздатного, виводить його з категорії «дитина».

Потреба достроково визнавати деяких неповнолітніх повноцінними учасниками цивільних правовідносин зумовлена реаліями сучасного світу, що швидко розвивається, який вимагає від людини бути гідним і успішним членом суспільства. Тому для неповнолітнього, який здійснює трудову чи підприємницьку діяльність, держава встановила певне заохочення у вигляді здатності стати повноцінним та самостійним учасником цивільних правовідносин, не чекаючи вісімнадцятирічного віку [5, с. 33]. Отже, інститут емансипації є не лише правовим, а й соціальним явищем, який визначає правовий та соціальний статус неповнолітнього, його місце в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мілевський О, Мілевська А. Інститут емансипації за римським та сучасним цивільним правом. *Підприємництво, господарство. і право*. 2018. № 5. С.57-62.
2. Джумагазієва Г. С. Осуществление имущественных и личных неимущественных прав несовершеннолетних в гражданском праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.03. Астраханский государственный университет. Краснодар. 2010. 24 с.
3. Ортинська Н. В. Правовий статус неповнолітніх: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.01. Національний університет «Львівська політехніка». Львів. 2017. 39 с.
4. Качур В. О. Природні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі . *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 8-12.
5. Букшина С. В. Эмансипации несовершеннолетних граждан. монографія. Барнаул. 2008.
6. Буткина С. Эмансипация: Проблемы и перспективы. *Хозяйство и право*. 2006. № № 27, 28.
7. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гловацька О. Р.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ТА ОБВИНУВАЧЕНОГО

В Конституції України закріплені права та обов'язки людини та охорона їх державою. У кримінальному процесі права людини потребують захисту через можливість порушення прав при здійсненні незаконного затримання, притягнення обвинуваченим та вчинення інших слідчих або процесуальних дій.

Найбільше порушень прав людини фіксують при здійсненні досудового розслідування відносно підозрюваних та обвинувачених.

Для початку потрібно визначити зміст понять права, інтереси, свободи людини і громадянина.

П. П. Андрушко проаналізував названі поняття та значення застосування вказаних понять для кримінального процесу і прийшов до висновків, що найширшим потрібно називати поняття правоохоронюваний інтерес через включення до нього прав і свобод людини. З позиції інтересу права і свободи чіткі для застосування та відповідно до пояснення Конституційного Суду України інтерес передбачає прямий дозвіл для задоволення потреб, які дозволені відповідно до закону та загальних принципів права. Науковець визначає видом цінностей об'єкта злочину, а саме може бути і самостійним об'єктом кримінально-правової охорони, а в

передбачених Законом випадках – і безпосереднім об'єктом злочину [1, с. 75-76].

В науковій юридичній літературі часто вчені називають однаковими поняття права та свободи. Навіть в кримінальному праві права, свободи та інтереси не чітко визначені [1, с. 58, 62].

У кримінальному процесі права поділяють на суб'єктивні та процесуальні, проте підходи до визначення вказаних прав та класифікації відрізняються.

Достатньо виправданим потрібно назвати поділ інтересів особи, проведений О. С. Мазур, що виділила інтереси затриманого: 1) кримінально-правові; 2) кримінально-процесуальні; 3) майнові; 4) особисті немайнові інтереси [2, с. 6].

Вчена класифікує права затриманого відповідно за наступними підставами: «1) за ступенем важливості та формою правового закріплення на права, що закріплені в: а) міжнародних; б) конституційних та в) галузевих (кримінально-процесуальні, цивільно-правові) нормативно-правових актах; 2) за цілями на такі, що дають можливість: а) знати суть підозри; б) захищатися від підозри у вчиненні злочину всіма законними способами та засобами; 3) за суб'єктами на: а) права, що можуть бути здійснені виключно самим підозрюваним; б) права, що можуть бути реалізовані як підозрюваним, так і його захисником чи законним представником; 4) за моментом виникнення на а) загальні та б) приватні» [2, с. 9].

Відповідно до п. 18 ст. 3 КПК підозрюваний відноситься до сторони захисту, тому права визначаються вказаним процесуальним статусом. Права передбачають можливість захищатися від підозри та захищати права та інтереси.

Права закріплені в національному законодавстві та міжнародних документах.

У Конституції України передбачено включення ратифікованих міжнародних договорів до законодавства України.

Зокрема, право на справедливий суд вказане у Загальній декларації прав людини (ст. 10), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 6), Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (ст. 2, 9, 14).

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року вказує: «право людини на судовий захист порушених прав (ст. 8); про неприпустимість довільного арешту і затримання (ст. 9); про право яка притягається до кримінальної відповідальності на розгляд його справи гласним і неупередженим судом з дотриманням усіх вимог справедливості (ст. 10); про презумпцію невинності і право на судовий розгляд із забезпеченням всіх можливостей для захисту (ч. 1 ст. 11)» [3]. З вказаних прав наявний прямий наголос на судовий захист та досудове розслідування, що відповідає вимогам закону.

Важливим правом називають презумпцію невинуватості, тобто особа вважається невинуватою у вчиненні злочину та не може бути піддана кримінальному покаранню, поки вину такої особи не доведено і встановлено вироком суду. Причому обвинувачений не повинен доводити свою невинуватість у вчиненні злочину, проводити досудове розслідування повинні правоохоронні органи, здійснювати слідчі дії, збирати докази винуватості особи. Але відповідно до принципу диспозитивності в кримінальному процесі, обвинувачений та його захисник мають право брати участь у збиранні та дослідженні доказів у кримінальному провадженні. Проте, права та обов'язки у сторони захисту і обвинувачення відрізняються, тому докази сторони захисту отримати часто важче або взагалі неможливо.

Всі докази у кримінальному провадженні повинні бути отримані тільки передбаченим законом шляхом, тобто при здійсненні

задукоментованої слідчої або процесуальної дії, що проходить без порушень. Наприклад, при проведенні обшуку в житлі обвинуваченого наявна ухвала суду на проведення обшуку, присутні поняті, захисник, складено протокол проведення слідчої дії.

Законність отримання доказів у кримінальному провадженні передбачена в Рішенні Конституційного Суду України від 20 жовтня 2011 р., яке надавалось для розяснення ч. 3 ст. 62 Конституції України, а пізніше закріплене в КПК України (ст. 7, ст. 17 КПК України) та ч. 2 ст. 2 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко П. П. Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика: навч. посібник. Київ: Юрисконсульт, 2006. 342 с.

2. Мазур О. С. Забезпечення прав та законних інтересів особи, яку затримано за підозрою у вчиненні злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 19 с.

3. Загальна декларація прав людини / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 08.03.2022).

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гулка В. Б.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВИЗНАЧЕННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ

На теперішній період часу трудове право постійно вдосконалюється для ефективного здійснення прав враховуючи норми Конституції України, законів, міжнародних норм права, практики держав Європейського Союзу. З таких причин правове регулювання оплати праці повинне здійснюватися на нових підходах [1, с. 47].

В Конституції України передбачено: «право кожного на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він добровільно обирає або на яку добровільно погоджується. Держава створює умови для здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-трудового навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Використання примусової праці суворо забороняється» [2]. З норм Конституції України, які мають відношення до правового регулювання праці важливими називають ознаки, які передбачають:

- право на працю;
- праця надає можливість заробити людині на життя;
- праця добровільна;
- наявний вибір професій та трудової діяльності;
- держава створює умови для праці;

- примусова праця заборонена.

Правове регулювання оплати праці здійснюється відповідно до ст. 8 Закону України «Про оплату праці».

Правове регулювання оплати праці передбачає встановлення мінімальної заробітної плати, норм і гарантій оплати праці, норм для оплати праці керівників та працівників підприємств, які отримують заробітну плату з державного бюджету [3].

В теорії норм трудового права залишається актуальним питання визначення поняття оплати праці. При застосування різних термінів такого поняття не дотримуються принципу єдності термінології, тому якість законодавства зменшується. Важливим на сьогодні в нормах законів забезпечити використання однакових термінів. В юридичній науці терміни повинні бути визначеними та однозначними [4, с. 38].

Поняття оплати праці в позиціях відрізняється, а законодавство визначення не містить. Проте, оплата праці визначається частиною трудових правовідносин, а заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівнику за виконану ним роботу [3].

На думку В. М. Божко заробітна плата – це винагорода, розмір якої визначається за наперед встановленими нормами і розцінками [5, с. 9].

О. Г. Гирич підходить до поняття заробітної плати з позиції гарантій, а саме: «заробітна плата – це винагорода, що має гарантований характер. Заробітна плата має регулярно виплачуватися у строки, встановлені у колективному договорі. Розмір заробітної плати не повинен бути нижчим за мінімальний розмір оплати праці, визначений законом» [6, с. 75].

З позиції вченого в понятті заробітної плати виділяють наступні ознаки:

- винагорода за зроблену роботу;
- гарантована винагорода;

- передбачені чіткі строки виплати;
- наявний мінімальний розмір заробітної плати.

Оплата праці визначається за угодою сторін в межах не нижче мінімальної заробітної плати, передбачена нормами колективного договору, винагорода працівника за працю відповідно до трудового договору.

В. М. Божко та Я. В. Сімутіна пропонують визначення поняття: «оплата праці – це винагорода, що встановлюється попередньо на державному рівні або за угодою сторін трудового договору». На оплату праці впливають показники якості та кількості праці.

Г. І. Чанишева та Н. Б. Болотіна називають оплату праці засобом для організації відносин у сфері оплати праці [7, с. 271].

В. І. Прокопенко наголошує на значення оплати праці для забезпечення належного рівня життя працівника та його сім'ї. Вчений у визначенні ототожнює поняття оплати праці та заробітної плати і вказує, що заробітна плата виплачується в грошовій чи натуральній формі, відповідно до трудового договору [8, с. 48].

До вказаного визначення потрібні певні уточнення. Перш за все, невідомо чи кожна заробітна плата повинна забезпечити рівень життя працівника та членів сім'ї такого працівника, адже зростання інфляції та рівня життя на даний момент становить складність в такій меті заробітної плати. Тим більше, невідомо про яку сім'ю в даному випадку йде мова взагалі, тому це достатньо оціночне поняття. Звичайно, з позицій мети заробітної плати вона повинна забезпечити для людини певний життєвий рівень, але на практиці виникають проблеми з визначенням вказаного питання.

Загалом для визначення забезпечення працівника береться до уваги прожитковий мінімум, який вираховується для різних категорій осіб враховуючи їхні потреби, але прожитковий мінімум не враховує багато

важливих чинників для забезпечення нормального життя людини, наприклад медичні засоби, а враховані складники у мінімальному наборі, тому важко говорити про прожитковий мінімум в плану забезпечення нормального життя людини та її сім'ї.

Оплата праці – це передбачена нормами трудового законодавства та договору між працівником і роботодавцем винагорода, яка виплачується за виконання роботи та не може бути встановлена нижче, передбаченого нормами мінімуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганечко О. М. Наукові підходи до визначення оплати праці. *Наука і правоохорона*. 2014. № 3 (25), ч. 2. С. 47-53.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР . Відомості Верховної Ради України. 1995. № 17. Ст. 121.
4. Головачова А. О. Розмежування понять «заробітна плата» та «оплата праці» / А. О. Головачова . *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Серія: Право. 2014. Вип. 22. С. 84-88. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/znpkhnpu_pravo_2014_22_12.pdf.
5. Божко В. М. Засади правового регулювання оплати праці: теоретичний аспект: монографія / В. М. Божко; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. Полтава, 2011. 401 с.
6. Гирич О. Г. Трудове право: курс лекцій для студ. юрид. вузів та факультетів / О. Г. Гирич. Київ: Вілбор, 1999. С. 138.
7. Болотіна Н. Б. Трудове право України: підруч. / Н. Б. Болотіна, Г. І. Чанишева. Київ: Знання, КОО, 2000. 564 с.
8. Кодекс законів про працю України: наук. практ. комент. / В. І. Прокопенко, З. Я. Козак, Л. О. Кузнецова та ін. Харків: Консум, 2003. 831 с.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Канюга О. О.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Від 2015 р. починається процес децентралізації та пов'язують вказаний процес із прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Метою проведення децентралізації називають отримання більше прав на місцях, зокрема для вирішення питань управління майном, яке перебуває в комунальній власності.

На комунальній власності засноване місцеве самоврядування з майнової позиції, тому ефективно управління значно вплине на якість матеріального забезпечення визначених витрат в громаді.

Право комунальної власності в різних аспектах цієї проблеми досліджували: В. М. Бевзенко, Н. Ю. Задирака, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, В. М. Пицида, В. А. Устименко та ін.

Суб'єкти та об'єкти комунальної власності вивчали: К. І. Апанасенко, Р. А. Джабраїлов, Л. А. Музика, І. П. Голосніченко, І. О. Бондаренко та ін.

Проте, управління комунальної власності відмічається своїми особливостями, які пов'язані з публічним майном, яким виступає комунальна власність.

Від здобуття нашою державою незалежності виникла потреба визначити види власності, правомочності власника, відмінність одного виду власності від іншого. Названа потреба викликана практичною

необхідністю провести реформи в державі, зокрема змінити економіку в частині комунальної власності.

З такої причини правове регулювання права власності було визначальною потребою держави та суспільства і 07.02. 1991 р. прийнято Закон України «Про власність». Зараз відпоідний закон втратив чинність з причин прийняття Цивільного кодексу України, який передбачає право власності.

Закон «Про власність» визначив три форми власності, а саме державна, комунальна, приватна [1].

Поняття публічного майна в законі не вказано, що вимагає уточнення цього поняття з використанням праць вчених з цієї тематики. Для визначення поняття публічного майна потрібно визначити зміст поняття публічний.

Звернемося до Великого тлумачного словника сучасної української мови, в якому визначено вказане поняття: «такий, який відбувається в присутності публіки, людей, прилюдний, призначений для широкого відвідування, користування, загальнодоступний» [2]. З визначення зрозуміло, що публічне майно повинно відрізнятися такими ознаками: присутність людей, використовується для широкого відвідування, загальнодоступний.

В Конституції України визначено правове регулювання природніх ресурсів нашої держави, зокрема у ст. 13 вказано, що: «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу. Від імені українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією». Використання права власності

органами місцевого самоврядування здійснюється відповідно до комунальної власності.

У ч. 3 ст. 41 Конституції України визначено порядок використання комунальної власності [3]. Проаналізувавши юридичну літературу можна вказати, що публічне майно – це об'єкти, що створені людиною чи природою для здійснення прав фізичних, юридичних осіб і суб'єктів публічної адміністрації [4, с. 475].

Зрозуміти поняття та зміст публічного майна можна визначивши ознаки такого майна:

- публічне майно виступає власністю народу, державної або комунальної власності;
- можна користуватися таким майном багато разів;
- використовується публічне майно для задоволення прав та інтересів, виконання завдань публічної адміністрації;
- визначена охорона та відповідальність в нормах публічного та приватного права;
- правочини відносно публічного майна визначаються відповідно до норм адміністративного права;
- види та порядок здійснення права публічного майна визначений в законі;
- відчужити можна тільки при наявності рішення публічної адміністрації;
- вказані рішення про відчуження можна оскаржити в судовому та позасудовому порядку [5, с. 212–213].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про власність: Закон від 07.02.1991 р. № 697-ХІІ. *База даних «Законодавство України»*. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12) (дата звернення: 30.03.2022)

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 7-е видання (з. дод., допов. на CD) / уклад. І голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *База даних «Законодавство України»*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/print1534253930456707> (дата звернення: (дата звернення: 30.03.2022))
4. Гриценко І. С., Мельник Р. С. Загальне адміністративне право : підручник / за заг. ред. І. С. Гриценко. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
5. Пицида В. М. Окремі питання визначення ознак та видів публічного майна як об'єкта публічно-правового спору. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 209–217.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Кокотко І. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

НАУКОВА І НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЇЇ СУБ'ЄКТИ

Вдосконалення науки позитивно впливає на економічне зростання держави, наповнення державного бюджету, а отже забезпечення всіх категорій громадян держави від підприємців, які можуть розвинути бізнес до соціально незахищених громадян, що отримують виплати за рахунок держави. З таких причин держава повинна підтримувати науку, зростання, забезпечувати проведення актуальних досліджень.

Від початку 2014 р. розвиток та модернізація всіх сфер виробництва набула особливого значення з економічних та соціальних причин. З 2022 р. у зв'язку з початком в країні війни потрібен розвиток науки, який допоможе забезпечити основну національні інтереси держави, забезпечення соціальних інтересів та подолання економічної кризи, яка загрожує нашій державі.

За теперішніх умов запровадити розвиток науки достатньо складно, проте від цього залежить економіка держави в наступні періоди.

В доповіді Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС «Імплементация євроінтеграційних реформ у сфері науки і технологій» від 2017 р. вказується, що: «поточний стан сфери науки та технологій України можна схарактеризувати як кризовий. Обвальне падіння наукоємності ВВП до історичного мінімуму (0,48 % ВВП у 2016 р.) та значний інноваційно-

технологічний розрив із іншими країнами призводить до руйнування наукового потенціалу країни. Це блокує вплив науки на соціально-економічний розвиток країни та становить загрозу національній безпеці. До проблем, що характеризують поточний стан сфери науки й технологій в країні, зокрема, належать: систематичне недофінансування; відсутність координації між центральними органами виконавчої влади, наукою, бізнесом та громадянським суспільством під час вирішення стратегічних питань розвитку наукової сфери; брак сучасних процедур оцінювання ефективності діяльності наукових установ та наукової діяльності ВНЗ щодо бюджетного фінансування; застаріла дослідницька інфраструктура та матеріально-технічна база, для осучаснення якої потрібні значні кошти та визначення стратегії її розвитку; відтік висококваліфікованих кадрів, зокрема молодих науковців; брак дієвих механізмів комерціалізації досліджень, обміну даними та знаннями між наукою, економікою (бізнесом) та суспільством (розв'язання соціальних проблем); несистемність дій у напрямі інтеграції України до Європейського дослідницького простору» [1].

В доповіді відмічено важливі ознаки розвитку науки станом на 2017 р., зокрема визначено низьке зростання ВВП завдяки відсутності комплексу заходів, що спрямовані на вдосконалення науки. Наголошено на тому, що недоліки в науково-технічному напрямку з часом навіть можуть спричинити загрозу національній безпеці держави. Визначені недоліки в організації науки з боку держави: недостатність фінансування, відсутність зв'язку для виконання стратегічних завдань, недостатність забезпечення досліджень. Вказаний процес набуває своїх наслідків у вигляді недостатності висококваліфікованих кадрів в майбутньому. З такими наслідками розвиток науки та економіки сповільнюється.

Для вдосконалення науки потрібно зробити наголос на забезпечення залучення людського потенціалу, що може проводити наукові

дослідження, робити відкриття, пропонувати заходи для виходу держави з економічної кризи. Україна володіє науковим потенціалом, який представлений в певних галузях та наукових установах [2].

На теперішній період часу потрібні спеціальні наукові знання для забезпечення оборони держави, вміння у військовій сфері, охороні здоров'я, політиці, дипломатії, економіці. Проте, визначальним чинником називають здатність поєднувати теоретичні та практичні знання, пристосовуватися до вимог ситуації. Зараз наука передбачає високоспеціалізовану діяльність людей [3, с. 32].

Поняття наука визначається в різних галузях знань, зокрема філософії, соціології, праві. Для визначення державного регулювання наукової діяльності потрібно проаналізувати поняття науки в праві.

В юридичній енциклопедії знаходимо визначення науки: «наука – це сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення і теоретична систематизація об'єктів, знань про дійсність. Вона також є однією із форм суспільної свідомості, складовою частиною духовної культури суспільства. Загальною метою науки як системи знань є опис, пояснення і прогнозування процесів та явищ дійсності, які становлять предмет її вивчення, на основі відомих і тих, що відкриваються нею, законів» [4, с. 72–73]. Наука передбачає вироблення нових знань та узагальнення існуючих для певних висновків з метою прогнозування процесів та явищ. Відповідно названу мету науки можна застосувати до різних за напрямком подій та явищ. Від правильної наукової оцінки процесів залежить соціальне та економічне зростання держави, а також наявність чи відсутність загрози національній безпеці держави.

В Законі України від 26 листопада 2015 р. «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначені поняття наукової діяльності та науково-технічної діяльності:

«Наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та/або пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Науково-технічна діяльність – наукова діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань для розв’язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки» [5].

В обох випадках наявна мета отримання нових знань та проведення досліджень, проте при науково-технічній діяльності звертається увага на вирішення технологічних, економічних, соціальних проблем і дослідження мають властивості науково-технічних розробок.

С. О. Мосьондз визначає наукову діяльність з позиції наукових досліджень одного науковця або колективу [6].

Відповідно до позиції Н. І. Яниської наукове знання повинно відповідати певним вимогам і звичайно бути здатним до застосування на практиці [7].

В сучасний період наука залежить від держави через фінансування наукових досліджень, створення відповідних умов для запровадження розробок, наявності забезпечення прав і гарантій для вчених. Держава повинна заохочувати залучення до науки перспективних вчених та запроваджувати наукові розробки на практиці, якщо визначена ефективність від такого процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Імплементация евроинтеграционных реформ у сфере науки и технологий: доповідь Платформи громадянського суспільства Україна – ЄС. Київ, 2017. 15 листопада. URL: https://drive.google.com/file/d/1DKSjoc_c0SOCCnAmm19p5BByic_04IBF/view (дата звернення: 28.04. 2022)

2. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та проблеми фінансування освіти і науки в Україні»: постанова Верховної Ради України від 12.07.2017 р. № 2133-VIII. *Голос України*. 2017. № 147.
3. Броннікова Л. В. Специфіка науки і наукової комунікації в суспільстві початку XXI ст. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: «Філософія. Культурологія». 2012. № 2. С. 31–34.
4. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4: Н–П. 720 с.
5. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.
6. Мосьондз С. Наука в різних іпостасях. *Віче*. 2012. № 6. С. 20–22.
7. Ясницька Н. І. Деякі аспекти державного управління науковою діяльністю вищих навчальних закладів в умовах реформування галузі. *Демократичне врядування: наук. вісник*. 2016. Вип. 16/17. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk16/fail/Jasnyska.pdf (дата звернення: 28.04. 2022).

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Коротков В. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОВІДНОСИНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

В теперішній період часу правильно відмічає Т. М. Вахонєва, що: «майнові відносини власності включають до свого складу відносини, пов'язані з реалізацією прав на інтелектуальну власність. Більше того, майнові відносини товарообігу також можуть охоплювати відносини, пов'язані з об'єктами права інтелектуальної власності та реалізацією майнових прав на них. Однак характерні риси й особливості відносин, пов'язаних зі створенням, використанням і відчуженням прав на результати інтелектуальної, творчої, розумової діяльності мають стільки відмінностей від інших класичних цивільно-правових відносин, що був виявлений окремий предмет регулювання відносин інтелектуальної власності та виділена, відповідно, нова галузь права – право інтелектуальної власності» [1]. Для будь-якої галузі права, крім предмету та методу притаманні проблеми та дискусійні питання, що виникають при застосуванні відповідних норм права.

О. В. Кохановська проаналізувала право інтелектуальної власності та зробила висновок, що важливість цієї галузі пов'язана із значенням творчості для самовираження людини та пошуку самовдосконалення [2].

Право інтелектуальної власності визначають в об'єктивному та суб'єктивному значенні.

Право інтелектуальної власності в суб'єктивному значенні означає в юридичній науковій літературі: «встановлену та гарантовану законом можливість суб'єктів права інтелектуальної власності набувати і реалізовувати особисті немайнові та майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності» [3]. Вказане право пов'язується з результатом інтелектуальної, творчої діяльності.

Вчені пропонують відносити право інтелектуальної власності до цивільного права, адже воно передбачає суб'єктивні права людини. З цього можна зрозуміти наявність норм різних галузей права в структурі права інтелектуальної власності.

Виділяють ознаки права інтелектуальної власності з об'єктивного погляду:

- 1) передбачене право на результат інтелектуальної творчої діяльності;
- 2) об'єктом визнають нематеріальну річ, але результат має вигляд матеріального носія;
- 3) відрізняється багаторазовістю використання та відтворення;
- 4) правова охорона відбувається у випадку відповідності вимогам для охорони законом (у випадку винаходів, корисних моделей чи промислових зразків) або втілення у визначену форму (надрукована книга, записаний диск);
- 5) визначений строк правової охорони в законі;
- 6) право інтелектуальної власності відрізняється від права на носій (право автора на книгу і один примірник видрукованої книги);
- 7) особисті немайнові права не відчужуються;
- 8) майнові права можуть відчужуватися різними способами;
- 9) об'єкти права інтелектуальної власності виступають об'єктами цивільного права, що передбачає відповідні наслідки;

10) передбачена в законі непорушність права інтелектуальної власності [2].

Правильно відмічають потребу відмінності у двох поняттях, а саме інтелектуальна власність та право інтелектуальної власності, адже перше не відноситься до юридичних понять [1].

Право інтелектуальної власності передбачає володіння, користування та розпорядження об'єктом права [4, с. 53]. Проте, в науковій юридичній літературі наголошується, що об'єкти права інтелектуальної власності мають значні відмінності від інших, що викликане нематеріальним об'єктом, строками дії, способами набуття, оформленням та захисту прав [5, с. 12].

Найбільш поширеною відносно права інтелектуальної власності називають пропріетарну теорію права інтелектуальної власності, що визначає об'єкти подібно до всіх матеріальних об'єктів у праві інтелектуальної власності.

Виділяють дві групи прав: матеріальні та нематеріальні. Право власності пояснюється трьома правомочностями: володіння, користування, розпорядження.

Підтримували позицію всіх правомочностей власника у праві інтелектуальної власності О. А. Підпригора та О. О. Підпригора [6, с. 53, 9].

О. І. Харитонova та Є. О. Харитонов пояснюють, що: «об'єктами права інтелектуальної власності визнаються результати творчої діяльності, якщо вони мають творчий характер, об'єктивно виражені в одній з доступних для сприйняття форм і можуть бути використанні людиною для задоволення своїх естетичних потреб чи матеріального виробництва» [7].

Протилежна наведеній теорія інтелектуальних прав Е. Пікара вказує на недостатність поділу прав на особисті та зобов'язальні, а інтелектуальні права повинні бути – особистими та майновими [8].

Право інтелектуальної власності на теперішній період часу перебуває на етапі встановлення і вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вахонєва Т. В. Поняття права інтелектуальної власності та його складові. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 24-32.
2. Кохановська О. В. Загальна характеристика права інтелектуальної власності. Цивільне право України: підручник: в 2-х т. / С. М. Бервено, А. В. Васильєва, М. К. Галянтич та ін.; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком-Інтер, 2010. С.800-832 (глава 38).
3. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців: монографія /Л. С. Нецька, О. М. Піцан, М. К. Галянтич та ін. за заг. ред. В. В. Луця. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 256 с.
4. Право інтелектуальної власності: Академічний курс / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. Вид. друге, перероб. та доповн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 620 с.
5. Підпригора О. А. Право інтелектуальної власності України: навч. посіб. для студ. юрид. вузів і фак. ун-тів / О. А. Підпригора, О. О. Підпригора. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 338 с.
6. Право інтелектуальної власності: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. Київ. «Форум», 2002. 240 с.
7. Харитонова О. І., Харитонов Є. О. Право інтелектуальної власності: підручник / [О. І. Харитонова, Є. О. Харитонов, Т. С. Ківалова та ін.]; за заг. ред. О. І. Харитонової. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 540 с.
8. Липчик Д. Авторское право и смежные права: монография; пер. с фр.; предисл. М. Федотова. Москва: Ладомир; Изд-во ЮНЕСКО, 2002. 794 с.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Кривченков К. О.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В. П. Грибанова правильно вказує, що суб'єктивне право без засобів захисту стає декларативним [1, с. 104].

З цього приводу Н. С. Кузнєцова вказує, що: «правове регулювання будь-яких суспільних відносин пов'язане з процесом трансформації правових приписів у площину фактичних суспільних відносин, передбачає, що кожне суб'єктивне право в разі його порушення гарантовано забезпечується можливістю його примусового відновлення або захисту» [2, с. 100]. Захист передбачається для гарантії виконання права.

Захист права відноситься до прав інтелектуальної власності. В останні десятиліття для захисту права інтелектуальної власності прийнята Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності.

В ст. 31 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» [3] передбачений Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

В Кодекс України про адміністративні правопорушення [4] внесені норми про адміністративну відповідальність за порушення умов і правил авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет

та наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права.

Зміни внесено до ст. 176 Кримінального кодексу України [5]. Вдосконалено ЗУ «Про авторське право і суміжні права» відносно позасудового порядку припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет та щодо зобов'язань постачальників послуг хостингу щодо забезпечення захисту авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет.

Проте, способи захисту прав інтелектуальної власності потрібно уточнити.

Потрібно почати з визначення захисту прав інтелектуальної власності. В науковій юридичній літературі наявні позиції з приводу цього поняття. Зокрема, І. О. Дзера називає захист системою заходів, що використовуються суб'єктом цивільного права для усунення порушень права, поновлення права з метою забезпечення прав потерпілого [6, с. 159].

На думку О. О. Кот захист визначається з позиції визначеної в законі чи договорі можливості, які направлені на припинення, відновлення порушеного права чи відшкодування заподіяних правопорушенням збитків та моральної шкоди.

Р. Б. Шишка називає захист діяльністю володільця правоохоронних заходів державно-примусового характеру (заходів відповідальності або заходів захисту), які направлені на визнання чи відновлення порушеного суб'єктивного права, що реалізується в межах тільки охоронюваних правовідносин [7, с. 28].

Н. М. Мироненко вказала визначення захисту інтелектуальних прав: «передбачені законом заходи, спрямовані на їх визнання й відновлення, припинення їхнього порушення, застосування до правопорушника заходів юридичної відповідальності» [8, с. 30]. Позицію вченого підтримують О. Б. Андрейцева, М. І. Баженов. У визначенні наявні два важливі аспекти,

перший відноситься мети заходів захисту прав інтелектуальної власності і полягає у визнанні, відновленні та припиненні права, другий полягає у використанні до правопорушника заходів юридичної відповідальності.

І. Ф. Коваль визначив поняття захисту відносно промислової власності: «стан упорядкування відносин промислової власності, який характеризується усуненням перешкод у здійсненні прав і законних інтересів учасників цих відносин і ліквідацією їхніх наслідків, що забезпечується застосуванням управненою стороною або компетентним юрисдикційним органом забезпечених державним примусом заходів майнового і (або) організаційно-правового впливу на становище особи, що порушує, не визнає, оспорує права й охоронювані законом інтереси учасників відносин промислової власності» [9, с. 364]. Вчений наголосив на усуненні перешкод у здійсненні прав та ліквідації наслідків, як визначальні засоби захисту прав промислової власності.

Виникає запитання співвідношення понять захисту та діяльності. З погляду процесу захист передбачає певну діяльність для припинення та відновлення порушеного права інтелектуальної власності. Проте, захист передбачає використання визначених у законі способів захисту.

Відповідно до Словника української мови визначено захід як сукупність дій або засобів для здійснення чого-небудь [10, с. 344]. Вказана діяльність із захисту передбачає використання певних способів захисту.

В ст. 19 ЦК України вказано право особи на самозахист свого цивільного права. Відносно самозахисту прав інтелектуальної власності вчені вбачають пояснення цього у ст. 521 ЗУ «Про авторське право і суміжні права, в якій вказано порядок звернення правоволодільця за посередництва адвоката із заявою про припинення порушення авторських та (або) суміжних прав до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому використана відповідна електронна (цифрова) інформація, а в окремих випадках – до постачальника послуг хостингу. Окремі дослідники

трактують зазначену процедуру як самозахист авторських прав. Проте, у випадку, передбаченому в статті дії здійснені не правоволодільцем, а власником веб-сайту та (або) веб-сторінки. В такому варіанті важко назвати право самозахистом.

Захист майнових прав інтелектуальної власності передбачає визначений у законі спосіб або декілька способів захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. Москва: Статут, 2000. 411 с.
2. Кузнєцова Н. С. Цивільно-правова відповідальність і захист цивільних прав. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2009. Вип. 81. С. 100–106.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402- VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
6. Дзера И. А. Защита гражданских прав по Гражданскому кодексу Украины. Альманах цивилистики: сб. статей. Вып. 1 / под. ред. Р. А. Майданика. Киев: Правова єдність, 2008. С. 149–159.
7. Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Харків, 2004. 37 с.
8. Мироненко Н. М. Захист прав на торговельні марки: українська практика та європейський досвід. *Право України*. 2011. № 3. С. 30–39.
9. Коваль І. Ф. Господарсько-правове регулювання відносин у сфері промислової власності: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 640 с.
10. Словник української мови / кер. В. В. Німчук та ін.; відп. ред. В. В. Жайворонок. Київ: ВЦ «Просвіта», 2012. 1320 с.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Марчишин О. Р.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ФОРМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності передбачає форми та методи діяльності елементів структури. Визначення таких форм та методів допоможе встановити управлінський вплив на об'єкти управління, визначити правове регулювання у вказаному напрямку, відмежувати норми адміністративного права у здійсненні публічного управління від норм інших галузей права.

Поширеною формою публічного адміністрування називають видання правових актів, яка складається з двох елементів – видання нормативних актів та видання індивідуальних (ненормативних) актів [1, с. 196].

К. Л. Бугайчук вказує, що: «зазначена класифікація є не зовсім логічною. По-перше, в обох випадках мова йде про одне і теж саме явище – одностороннє владне волевиявлення. По-друге, значна кількість актів публічного адміністрування містить у собі одночасно і норми права, і ненормативні положення. Інколи не зрозуміло, до якої форми діяльності такі акти відносити? По-третє, існують акти публічного адміністрування, що містять директивні вказівки і для реалізації яких пізніше видаються нормативні та ненормативні акти. У згаданій класифікації подібні акти взагалі не знаходять місця. З урахуванням викладеного треба, напевно, при класифікації форм публічного адміністрування вести мову спочатку про

одну з його форм – видання актів публічного адміністрування, а вже потім здійснювати більш дрібну класифікацію таких актів» [2, с. 88].

При здійсненні публічного адміністрування суб'єкти видають нормативні чи індивідуальні правові акти.

Нормативним актом публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності потрібно називати акт державного органу з визначеними повноваженнями, який видається відповідно до закону та має вигляд норм права.

Важливе значення серед актів публічного управління мають індивідуальні акти публічного управління [3, с. 161]. Вказані акти поширюють свою дію на юридичні та фізичні особи та мають розпорядчий характер. Потрібні акти для здійснення управлінських функцій, поновлення порушених прав та впливають на виникнення, зміну або припинення конкретних адміністративно- правових відносин.

В науковій юридичній літературі індивідуальні акти називають управлінськими рішеннями, що надають вигляд діяльності суб'єктів публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності.

На практиці акти індивідуальні поділяються на два види: оперативно-виконавчих та правоохоронних (юрисдикційних) актів [4, с. 108].

Загальним для названих видів називають забезпечення визначеної поведінки у сфері інтелектуальної власності. При оперативно-виконавчих актах використовують диспозицію норми права, конкретизують та визначають зміст вказаної норми права. Зокрема, можна навести приклад, визначення індивідуальними актами призначення на посади працівників державних підприємств, які здійснюють діяльність у сфері інтелектуальної власності, посадові інструкції, утворення комісії з метою перевірки на підприємстві норм законодавства [5, с. 170].

Правоохоронні індивідуальні акти більше направлені на здійснення санкції нормативного акту.

Відомий серед форм публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності – адміністративний договір. Вказаний індивідуальний акт має свої ознаки: викликає правові наслідки, втілює наслідки правотворчості чи правозастосування, заснований на нормах адміністративного права, визначається своїм предметом, який полягає у здійсненні керівництва, управління або саморегуляції, укладається при вирішенні внутрішніх або зовнішніх завдань, здійснюється з участю суб'єкта публічного адміністрування, правове регулювання визначене в нормах права, передбачені засоби для виконання. Адміністративний договір являє собою угоду на основі норм адміністративного права.

Передбачене також вчинення юридичних дій у вигляді державної реєстрації об'єктів інтелектуальної власності; видача охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності; реєстрація договорів про передачу прав на об'єкти інтелектуальної власності, які перебувають під охороною в Україні, ліцензійних договорів; складання протоколів про адміністративні правопорушення на права інтелектуальної власності.

Проаналізувавши правові форми варто згадати про наявність організаційних форм публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності, які допомагають здійсненню державних повноважень у сфері інтелектуальної власності.

Поряд з попередніми правовими формами вони не настільки важливі, у зв'язку з цим переважно мають формальний характер для правового регулювання вказаних відносин. Вчені називають практику застосування організаційних форм не дуже позитивною [6, с. 16].

Пояснені організаційні форми організаційними властивостями публічного адміністрування, а саме організаційні процеси в колективі, досягнення певної мети, контроль за виконанням завдань [7, с. 130].

Організаційні форми забезпечують внутрішню організацію публічного управління через це здійснюється досягнення ефективності діяльності з охорони прав інтелектуальної власності.

Зміст організаційної форми публічного адміністрування складає велика кількість заходів, які науковці розподіляють на групи [8, с. 129].

На практиці організаційні заходи публічного управління використовують при здійсненні постійної управлінської діяльності та в певних випадках можуть передбачати наслідком юридичний документ.

Визначивши форми публічного управління у сфері інтелектуальної власності потрібно відзначити наявність їх достатньої кількості для проведення управлінської діяльності.

Проте, форми публічного управління потребують вдосконалення, зокрема процедурного.

Варто розробити механізм прийняття нормативних актів з публічного адміністрування, передбачити види актів та об'єм впливу на всіх учасників відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пилипишин В. П. Теоретико-методологічні засади реформування системи публічного адміністрування в Україні : монографія. Київ : Четверта хвиля, 2016. 342 с.
2. Адміністративно-правове регулювання публічного адміністрування в Україні : навч. посіб. для студентів юрид. ф-тів / О. Г. Бондар та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2014. 203 с.
3. Мандюк О. О. Класифікація індивідуальних адміністративних актів. *Митна справа*. 2015. № 2(2.2). С. 159-165.
4. Іванова Л. Ю. Поняття та ознаки адміністративно-юрисдикційних актів органів внутрішніх справ України. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. «Право». 2012. Вип. 19. С. 106-112.
5. Хрідочкін А. В. Юрисдикційні форми публічного адміністрування правовідносин у сфері інтелектуальної власності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. № 4. С. 168-176.

6. Макушев П. В., Хридошкин А. В. Административно-правовые способы публичного администрирования правоотношений в сфере интеллектуальной собственности в Украине. *Феміда*. 2018. № 7. С. 14-19.

7. Сташишин М. Інституційна спроможність громадянського суспільства в процесі прийняття управлінських рішень: вітчизняна практика. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. Вип. 1. С. 129-134.

8. Публічне адміністрування та економічна безпека в умовах європейської інтеграції : колективна монографія / Н. Ю. Подольчак та ін. Київ ; Львів : Ліга-Прес, 2017. 269 с.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Матківський В. М.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В Цивільному кодексі України постійно згадуються майнові права інтелектуальної власності, проте визначення цього поняття не вказано.

У ч. 1 ст. 418 ЦК України передбачене поняття інтелектуальної, творчої діяльності. Зміст права інтелектуальної власності становлять майнові права інтелектуальної власності. Вказані права відносяться до видів цивільних прав.

О. М. Огоновський називав зміст права у свободі дії, яка заснована на приписах права [1, с. 57]. До здобуття незалежності нашою державою були наявні два підходи до сутності суб'єктивного цивільного права. Перший полягав у мірі поведінки особи, якій вказане право надане. Другий полягає у вимозі вчинення чи утримання від вчинення певних дій. Підтримки набула перша позиція. Але при наявності права в однієї особи передбачається виконання обов'язку другою особою.

В науковій юридичній літературі відсутні однакові підходи до визначення майнових прав інтелектуальної власності. До ознак майнових прав інтелектуальної власності вчені відносять: нематеріальний характер, виключність, можливість відчуження, чинність за строком та територією, обмеження при використанні.

Майнові права інтелектуальної власності відносяться до категорії майнових прав.

А. С. Яковлев наводить ознаки майнових прав: «здатність належати певній особі; здатність слугувати засобом реалізації майнового інтересу; можливість відчуження; можливість грошової оцінки; набуття на підставі певних правочинів або інших юридичних фактів, а не від народження» [2, с. 53–59]. Певні з названих ознак підкреслюють економічний зміст вказаних відносин через можливість задовольняти майнові інтереси. Перша ознака достатньо загальна, адже право майнове або немайнове завжди належить певній особі. Вчений вказав, що право належить власнику внаслідок правочину, проте всі права мають певні підстави, що передбачене в ст. 11 ЦК України. Майнові права інтелектуальної власності не виникають від народження, а при наявності певного юридичного факту створення об'єкта права інтелектуальної власності.

Майнові права інтелектуальної власності мають економічний зміст та задовольняють майнові інтереси і визнаються оборотоздатними.

При оборотоздатності об'єкт права інтелектуальної власності може використовуватися для обороту на ринку.

З наведеного у ч. 1 ст. 178 ЦК України змісту поняття цивільного обороту можна вказати, що він означає відчуження чи перехід об'єктів цивільних прав від однієї особи до іншої через правонаступництво або спадкування.

До об'єктів цивільних прав відносять результати інтелектуальної, творчої діяльності та майнові права інтелектуальної власності. Проте, потрібно визначити які саме об'єкти відносяться до цивільних прав.

На думку одних вчених до таких відносять майнові права [3, с. 60–63; 4, с. 227]. Певна частина вчених підтримує позицію, що в цивільний оборот відносять суб'єктивні цивільні права [5, с. 76; 6, с. 26; 7, с. 89].

Проте, більшість відстоює позицію належності майнових прав до цивільного обороту [8, с. 370; 9, с. 89–90].

В судовій практиці також продовжується дискусія з вказаного питання. В постанові пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» вказано, що відповідно до ст. ст. 177 та 424 ЦК України майнові права, результати інтелектуальної, творчої діяльності відносяться до об'єктів цивільних прав та відповідно до ст. 178 ЦК України вони називаються оборотоздатними [10]. Відповідно до пояснення судових органів до цивільного обороту відносять і результати інтелектуальної діяльності і майнові права.

Вказана думка судових органів потребує аналізу згідно норм закону. В ст. 424 ЦК України передбачено, що майнові права інтелектуальної власності можуть виступати вкладом до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, використовуватись в цивільних відносинах. З цього зрозуміло, що майнові права відносяться до цивільного обороту. В главі 75 ЦК України вказано про договори з приводу розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, видно про розпорядження майновими правами. У випадку правонаступництва також мають на увазі майнові права інтелектуальної власності (ст. ст. 1216, 1218 ЦК України, ст. 29 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [11]).

В законі підхід визначений вказаним чином з причини нематеріальності об'єктів права інтелектуальної власності та неможливості їх фізичного передання однією особою іншій [12, с. 134].

І. Є. Томаров вказує, що: «об'єкти права інтелектуальної власності не є об'єктами цивільного обороту, оскільки через нематеріальну природу не мають достатньої визначеності, щоби бути відділеними один від одного. Визначеність їм надає суб'єктивне виключне право на використання, яке і

стає об'єктом цивільного обороту» [13, с. 89–90]. Думка вченого не достатньо правильна через наведені аргументи, зокрема об'єкти права інтелектуальної власності достатньо визначені для цивільного обороту.

Проте, об'єкти права інтелектуальної власності не можуть відноситись до цивільного обороту через наявність двох груп суб'єктивних прав: особистих немайнових прав та майнових прав інтелектуальної власності.

Особисті немайнові права здебільшого не передаються іншим особам відповідно до ст. 423 ЦК України, вказані права не мають економічного змісту та не підлягають грошовій оцінці. Відповідно до цього особисті немайнові права не можуть бути об'єктами цивільного обороту. Всі права не переходять від суб'єкта до іншого суб'єкта.

Відносини у сфері права інтелектуальної власності за такими ознаками відрізняються від відносин у сфері власності.

Майнові права інтелектуальної власності мають ознаку оборотоздатності, крім права власності на комерційне найменування, яке передається разом з цілісним майновим комплексом. Відповідно оборотоздатність властива майновим правам інтелектуальної власності не на всі об'єкти. Винятки передбачені спеціальним законом.

Строковість означає чинність прав протягом строків, які передбачені ЦК України, законом або договором. Особисті немайнові права чинні безстроково, якщо інше не передбачене законом. Потрібно уточнити в ЦК України відносно строків чинності прав інтелектуальної власності.

Визначення строків прав інтелектуальної власності в договорі підтримується вченими, проте правильно врегульовувати вказані питання на основі закону. При неперсоніфікованих відносинах договірне регулювання строків не застосовується.

В. В. Луць вказує, що: «зі строками чинності майнових прав інтелектуальної власності пов'язані й строки дії договорів щодо розпоряджання цими майновими правами» [14, с. 102].

Потрібно відрізнити строки чинності майнових прав інтелектуальної власності в абсолютних правовідносинах та строки дії договорів з приводу розпоряджання вказаними правами.

В ст. 1110 ЦК України вказано, що: «ліцензійний договір укладається на строк, встановлений договором, який повинен спливати не пізніше спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності».

Вказаний строк не відноситься до строків чинності майнових прав інтелектуальної власності, що передбачені в ст. 425 ЦК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Огоновський О. Систем австрійського права приватного. Т. I. Науки загальні і право річеве. Львів: Друкарня наук. тов-ва ім. Шевченка, 1897. 341 с.
2. Яковлев А. С. Имущественные права как объекты гражданских правоотношений. Теория и практика. Москва: Ось-89, 2005. 192 с.
3. Шимон С. І. Оборотоздатність майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 2. С. 60–63.
4. Яворська О. Майнові права як об'єкти цивільного обороту. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2011. Вип. 53. С. 225–231.
5. Белов В. А. Объект субъективного гражданского права, объект гражданского правоотношения и объект гражданского оборота: содержание и соотношение понятий. Объекты гражданского оборота: сб. статей / отв. ред. М. А. Рожкова. Москва: Статут, 2007. С. 6–77.
6. Красавчиков О. А. Советский гражданский оборот. Вопросы гражданского, трудового права и гражданского процесса. *Ученые записки СЮИ*. Москва: Госюриздат, 1957. Т. 5. С. 3–27.
7. Рыбалов А. О. Экономические блага и гражданский оборот. Объекты гражданского оборота: сб. статей / отв. ред. М. А. Рожкова. Москва: Статут, 2007. С. 78–94.
8. Спасибо-Фатеева І. В. Цивілістика: на шляху формування доктрин: вибр. наук. праці. Харків: Золоті сторінки, 2012. 696 с.

9. Томаров И. Е. К вопросу о природе и системе объектов гражданских правоотношений и объектов интеллектуального правоотношения. *Альманах цивилистики*: сб. статей. Вып. 2 / под ред. Р. А. Майданика. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 78–95.

10. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: постанова пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 5. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 6. С. 4–8.

11. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ (в редакції закону від 11.07.2001 р. № 2627-ІІІ). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 43. Ст. 214.

12. Маковский А. Л. Исключительные права и концепция части четвертой Гражданского кодекса. *Гражданское право современной России* / сост. О. М. Козырь, А. Л. Маковский. Москва: Статут, 2009. С. 103–141.

13. Томаров И. Е. К вопросу о природе и системе объектов гражданских правоотношений и объектов интеллектуального правоотношения. *Альманах цивилистики*: сб. статей. Вып. 2 / под ред. Р. А. Майданика. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. С. 78–95.

14. Луць В. В. Строки і терміни у цивільному праві: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 320 с.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Мельник О. А.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ

Проблеми, пов'язані з правовим регулюванням відносин комунальної власності в теперішній період часу набули загальнонаціонального масштабу, що актуалізує необхідність пошуку оптимальних способів їх розв'язання в межах сучасної юридичної науки. Інститут права комунальної власності територіальної громади підлягає поступовій ліквідації шляхом приватизації, а ключові його складові залишаються недостатньо розробленими на легальному та доктринальному рівнях. Право комунальної власності територіальної громади передбачено Конституцією України, про нього йдеться в Господарському і Цивільному кодексах України, Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» та інших актах чинного вітчизняного законодавства.

Передбачені спроби зменшити правовий статус територіальної громади як суб'єкта права комунальної власності, звужити та навіть ліквідувати її права зі значним розширенням обсягу компетенції органів місцевого самоврядування як суб'єктів, що реалізують повноваження власника. Це призводить до нерационального використання об'єктів права комунальної власності, розпоряджання ними всупереч інтересам територіальної громади. На практиці виникають питання пов'язані з використанням принципів управління комунальною власністю. Потрібно

дослідити питання форм та стадій управління комунальною власністю, які важливі для вирішення питань управління комунальною власністю. Вказане зумовлює актуальність теми дослідження.

Теоретичною базою дослідження управління комунальною власністю стали чисельні праці відомих фахівців у галузі права комунальної власності В. М. Бевзенко, Н. Ю. Задирака, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, В. М. Пищида, В. А. Устименко та ін.

Проте, принципи, форми та стадії управління комунальною власністю відмічається своїми особливостями, які пов'язані з публічним майном, яким виступає комунальна власність.

За своєю метою комунальна власність повинна слугувати для задоволення колективних потреб населення (прибирання вулиць, протипожежна служба, громадський транспорт та ін.), вона має соціальне значення. З таких причин комунальна власність має подвійний характер і поєднує в собі принципи прибутковості та соціальної користі.

Не вся комунальна власність може приносити дохід, а тому прибуткову комунальну власність необхідно використовувати так, щоб була можливість отримання коштів на утримання безприбуткової (причому часто збиткової) комунальної власності.

Зусилля повинні спрямовуватись не на дохід заради доходу, а на дохід заради утримання безприбуткової комунальної власності, яка має соціальне значення.

Комунальне майно повинне слугувати не для цілей збагачення і особистого прибутку, шляхом звичайного привласнення створюваної в господарстві додаткової вартості, а суспільно корисним цілям.

В Древній Греції і Древньому Римі у муніципалітетів було власне майно, використовуване в загальних інтересах громадян полісу. Проте при цьому не варто забувати про те, що прийняті в комунальну власність соціально значущі об'єкти вимагають постійного фінансування. Тому не

слід захоплюватися комунальним соціалізмом, що має на увазі масову комуналізацію суспільно-корисних і торгово-промислових підприємств з їх експлуатацією на користь місцевої громади, без витягання прибутку або з наданням громадянам безвідплатних послуг.

Успішна політика комуналізації повинна призводити до наявності у органів місцевого самоврядування значної власності, що не лише слугує цілям місцевого благоустрою, але і приносить дохід до місцевого бюджету.

Особливість комунальної власності полягає також в складному характері її об'єктів, які, з одного боку, мають одне цільове призначення, оскільки призначені для вирішення питань суто місцевого значення: задоволення житлово-комунальних, соціально-культурних і побутових потреб населення; але з іншого є багатофункціональними, оскільки є задіяними у вирішенні широкого кола місцевих питань, зокрема використовуються для забезпечення доходу місцевого бюджету (за рахунок реалізації комунального майна, його орендного використання), для зміцнення соціальної інфраструктури території (через розвиток інститутів соціального захисту населення і забезпечення зайнятості), для розвитку інженерної інфраструктури території (транспортної, інформаційної, побутових та інженерних комунікацій), для стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу, створення і зміцнення ринкової інфраструктури.

Склад майна, яке може знаходитися в комунальній власності, визначається компетенцією органів місцевого самоврядування і необхідністю створення умов для їхньої діяльності.

В ряді випадків органи місцевого самоврядування повинні створювати умови для надання певних послуг населенню, тобто їх діяльність має бути спрямована на розвиток необхідної інфраструктури, що знаходиться в інших формах власності.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Пристай М. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Вивчення адміністрування в інтелектуальній власності потребує дослідження поняття та особливостей публічного адміністрування у вказаній сфері, визначення дефініцій.

Потрібно визначити поняття публічне адміністрування та співвідношення з поняттям державне управління. Подібні поняття, а саме публічне та державне відрізняються за кількісними та якісними характеристиками [1, с. 157-158].

В науковій літературі поняття публічний завжди наділяється більшим обсягом, наприклад часто використовується поняття публічної служби [2, с. 114].

Відносно ширшого об'єму поняття публічна служба висловлюється законодавством у Кодексі адміністративного судочинства України, в п. 15 ч. 1 ст. 3 передбачено, що: «публічною службою є діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, дипломатична служба, інша державна служба, органах місцевого самоврядування» [3]. З цього положення можна відмітити, що поняття державне входить до поняття публічне.

Наявні відмінні ознаки публічного управління від державного управління.

На думку О. І. Миколенко публічне управління містить чітку орієнтацію на публічний інтерес, як складову розпорядчих заходів [4, с. 101]. В Конституції України проголошено найвищою соціальною цінністю людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека [5] та втілення сервісної держави вказує на мету правозастосовної діяльності у вигляді верховенства права, причому мета управлінського впливу – загальне благо для суспільства.

Публічний інтерес в сфері інтелектуальної власності передбачає охорону та захист всіх користувачів інтелектуальної власності відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» для забезпечення потреб народу, суспільства і держави [6].

Всі інтелектуальні цінності мають відношення до потреб народу та держави та показують напрямок політики держави у сфері інтелектуальної власності.

Поняття публічний походить від латинського слова, яке перекладається – суспільний, народний, а також означає відкритість [7, с. 46]. Дослівно слово публічний означає – у присутності публіки, тобто не приватно [8, с. 612].

Публічність передбачає взаємодію представників з влади та суспільства, яка передбачає ознаку публічного адміністрування.

Після поняття публічний потрібно визначити інше поняття – адміністрування, що часто пояснюється з позиції управління, реагування [9, с. 83- 84], визначити ознаки вказаного поняття для певної проблеми. В багатьох випадках визначення понять залежить від поглядів науковців, потреба внесення новизни, запозичення термінів із закордонних держав [10, с. 11].

Найвже на сьогодні широке тлумачення поняття адміністрування виправдане для пояснення відносин влади та суспільства.

Потрібно дослідити виникнення поняття адміністрування з попереднього поняття – державного управління. Вказане поняття відрізнялось широким та вузьким значенням. З розуміння діяльності всіх державних органів та здійснення державної влади у широкому розумінні [11, с. 251] та значення управління з позиції підзаконної, виконавчої діяльності влади у вузькому розумінні.

Після здобуття нашою державою незалежності виникли нові принципи вдосконалення країни, а тому потрібно відходити від державного управління в розумінні радянського періоду. З вказаного періоду з'являється поняття – державне регулювання. Потреба в такому регулюванні виникла через можливість держави забезпечити стабільність, безпечність, конкурентоздатність економіки, а інші питання вирішувалися приватними суб'єктами на їхній розсуд. Вчені дотримуються позиції, що на відміну від державного управління, державне регулювання надає можливість вибору поведінки, об'єднує прагнення людей, державних органів, установ, підприємств і організацій різних форм власності з метою вирішення завдань політичного, економічного, науково-технічного та соціального характеру [12, с. 316]. В такому випадку економіка розвивається правильно, забезпечення отримують громадяни та державні органи у вигляді податків з певної діяльності.

Виникає адміністративно-правова теорія забезпечення суспільства державою, а не управління. В. Б. Авер'янов називає пояснення адміністративного права управлінським не правильним, адже значна частина відносин, які врегульовує адміністративне право виникають відносно приватних осіб [13, с. 8-9]. У зв'язку з названими поглядами запроваджується поняття публічного адміністрування, що визначає відносини, які врегульовуються нормами адміністративного права.

Правильно навів визначення категорій предмета вказаної галузі права В. К. Колпаков у вигляді публічної адміністрації та здійснення призначення публічної адміністрації [14, с. 254-257].

Публічне адміністрування відображає певне вдосконалення у діяльності держави, тому при задоволенні публічних інтересів [15, с. 274-275] виникає поняття «сервісної держави», проте залишаються поняття з державного управління.

Публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності досліджене мало та недостатньо, зокрема через публікації про окремі проблеми вказаного напрямку. Проте, питання «управління інтелектуальною власністю» [16, с. 55], «адміністративно-правове регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності», «менеджмент інтелектуальної власності» висвітлені у наукових публікаціях.

Впливає на таких процес дослідження постійний розвиток вказаної сфери, вдосконалення, вирішення питань охорони інтелектуальної власності.

В науковій юридичній літературі адміністрування у сфері інтелектуальної власності розуміється у вигляді зборів при наданні адміністративних послуг суб'єктами правової охорони інтелектуальної власності, використовується для потреб податкового права.

В Податковому кодексі знаходимо визначення: «адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску є сукупністю рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організовують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом» [17]. В нормі Податкового

кодексу міститься підтвердження сервісної функції держави, яку вона виконує через публічне адміністрування.

Визначень публічного адміністрування достатньо багато, проте для сфери інтелектуальної власності варто проаналізувати певні особливості, які пов'язані з предметом державного адміністрування у названій сфері.

Публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності – це передбачена законами та підзаконними нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів державного адміністрування, що направлена на реалізацію норм права у сфері інтелектуальної власності через прийняття адміністративних рішень та надання адміністративних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панова Н. С. Державний службовець і публічний службовець: понятійно-правова характеристика. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 5. С. 155-159.
2. Недобор І. В. Теоретичні основи становлення публічної служби в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2018. Т. 29, № 1. С. 113-117.
3. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2747-15>. (дата звернення: 30.03.2022)
4. Миколенко І. О. Публічний і приватний інтерес в адміністративному праві. *Правова держава*. 2016. № 26. С. 100-104.
5. Конституція України : Основний закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>. (дата звернення: 30.03.2022)
6. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/964-15>. (дата звернення: 30.03.2022)
7. Нагаєв В. М. Публічне адміністрування: електронний навчальний посібник. Харків : ХНАУ, 2018. 278 с.
8. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 819 с.
9. Толуб'як В. С. Єдність державного регулювання і стратегічного управління: аспект сталого розвитку регіонів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С. 83-87.

10. Бурик З. Трактування сутності понять: сталий розвиток, державне управління, державне регулювання, державне регулювання сталого розвитку. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2017. Вип. 21. С. 10-19.
11. Битяк Ю. П., Зуй В. В. Адміністративне право. Загальна частина : навчальний посібник. Харків : Одиссей, 2012. 240 с.
12. Паризький І. В. Державне управління інноваційно-технологічним розвитком економіки України : монографія. Київ : ВНЗ «Національна академія управління», 2017. 342 с.
13. Авер'янов В. Б. Реформування українського адміністративного права: необхідність переосмислення теоретичних постулатів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 19. С. 6–12.
14. Курс адміністративного права України : підручник / В. К. Колпаков та ін. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
15. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід : монографія / за заг. ред. Сергія Чернова та ін. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. 602 с.
16. Семененко О. Г. Потенціал сфери інтелектуальної власності України: стан та напрями розвитку. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 40. С. 54-64.
17. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL.: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>. (дата звернення: 30.03.2022)

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Скоропад В. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ЗНАЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Велике значення для держави має охорона і захист права інтелектуальної власності та протидія злочинним посяганням проти неї. В міжнародних документах періодично констатується невиконання Україною міжнародних зобов'язань, масове використання органами державної влади неліцензійного програмного забезпечення, а також відкритий продаж контрафактних товарів у торговельних мережах. За оцінками Українського альянсу по боротьбі з підробками і піратством, щорічні обсяги торгівлі підробками в Україні можуть оцінюватися в 1, 3 мільярда доларів. Значна частина прибутків надходить організованим злочинним групам, які в подальшому спрямовують отримані кошти на фінансування інших видів організованої злочинної діяльності та забезпечення функціонування в Україні «тіньової економіки».

Про несприятливу криміногенну ситуацію з порушенням права інтелектуальної власності свідчить статистика реєстрації злочинів, спрямованих проти права інтелектуальної власності.

У продовж останніх років намітилася тенденція до зростання кількості зареєстрованих злочинів цього виду, з'являються нові способи їх вчинення. Одиначні злочини, що вчиняються у сфері інтелектуальної власності, є проявом потужного явища відповідної злочинності, що

загрожує економічній безпеці України, життю та здоров'ю громадян, підриває міжнародний авторитет держави.

Протидію злочинам у сфері інтелектуальної власності вивчали В. І. Антипов, Л. А. Безуглий, А. М. Бойко, В. В. Василевич, А. Ф. Волобуєв, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. М. Дрьомін, О. М. Джужа, О. Г. Кулик, В. В. Пивоваров, В. М. Попович, О. Ю. Шостко та ін.

Кримінально-правовими проблемами охорони інтелектуальної власності займалися такі вчені, як П. П. Андрушко, П. С. Берзін, В. Д. Гулкевич, А. С. Нерсесян, О. Е. Радутний, В. Б. Харченко, С. О. Харламова та ін.

Вивчення злочинності потребує використання чітких понять та термінів. Поняття злочинності у сфері інтелектуальної власності постійно вивчається науковцями, проте загальне визначення цього поняття відсутнє. При визначенні такого виду діяльності потрібно звернути увагу на функціонування, механізм заподіяння шкоди, причини та умови злочинів, властивості особи злочинця [1, с. 40].

Визначити поняття злочинності у сфері інтелектуальної власності можна при врахуванні поняття сфери інтелектуальної власності.

Під поняттям сфери традиційно розуміють: замкнуту поверхню, межі поширення певного явища, обстановка, середовище, суспільне оточення [2, с. 414].

Відносно інтелектуальної власності сфера позначає межі поширення інтелектуальної власності, а саме відносини з приводу створення результатів інтелектуальної власності.

Правове регулювання інтелектуальної діяльності починається з ст. 54 Конституції України, в якій передбачене право на літературну, художню, наукову і технічну творчість та захист інтелектуальної власності.

В 41 Конституції України вказано, що: «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності» [3].

В Конституції України вказано, що сфера інтелектуальної діяльності перебуває під охороною, у зв'язку з цим у законодавстві передбачена відповідальність у випадку порушення права інтелектуальної власності.

В Цивільному кодексі України міститься поняття «результат інтелектуальної, творчої діяльності» (ст. 418 ЦК України) [4]. В спеціальних законах використовуються різні поняття для позначення результату творчої діяльності.

Виникає потреба визначити поняття інтелектуальної діяльності. В наукових публікаціях під інтелектуальною діяльністю мають на увазі: «одна із форм життєдіяльності людини, сутнісна основа процесу створення інтелектуального продукту та відтворення інтелектуального капіталу, найпотужніша рушійна сила розвитку людської цивілізації. Інтелектуальна діяльність – це особлива форма активності людини, її раціональної поведінки, в основі якої лежить розумова її здібність. При цьому важливим моментом у тлумаченні поняття інтелектуальної діяльності є розрізнення у ній двох взаємопов'язаних аспектів: репродуктивного – спрямованого на вирішення стандартних завдань, досягнення заданих результатів, застосування відомих алгоритмів та типових засобів, і творчого (продуктивного) – спрямованого на вирішення нестандартних завдань, які вимагають створення нових (неповторимих, оригінальних, унікальних) або нестандартного застосування відомих засобів у принципово нових ситуаціях, які не мають аналога в минулому» [5, с. 416].

В більшості джерел творчість визначається з позиції створення чогось нового та оригінального, неповторного [4].

Правове регулювання правовідносин інтелектуальної власності вказане в Цивільному кодексі України. В ст. 418 ЦК України вказано, що:

«право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об’єкт права інтелектуальної власності, визначений законодавством» [4].

Право інтелектуальної власності передбачає майнові та немайнові права.

Право інтелектуальної власності – це сукупність передбачених в законі майнових та немайнових прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності, які у випадку порушення охороняються законом.

Вказані результати інтелектуальної діяльності перетворюються на об’єкти цивільних відносин з моменту перетворення у матеріальну форму, наприклад рукопис повістей стає книгою. В такому випадку всі можуть побачити і прочитати книгу, вона стає загальнодоступною.

Проте, наявна відмінність між правами автора на результат інтелектуальної діяльності та права на тираж книги, який може належати видавцю. В такому випадку видавець укладає договір з автором і може набувати певних прав на продаж книги, але права на результати інтелектуальної власності переважно залишаються в автора.

В ст. 419 ЦК України визначено відмінність вказаних понять: «право інтелектуальної власності та право власності на річ не залежать один від одного, а перехід права на об’єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ» [4]. Звичайно набуття права власності на річ не передбачає перехід права інтелектуальної власності.

У статті 420 ЦК України міститься не вичерпний перелік об’єктів «літературні та художні твори; комп’ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг),

географічні зазначення; комерційні таємниці» [4]. При виникненні нових об'єктів права інтелектуальної власності вказаний перелік можна продовжити. Адже розвиток науки і техніки постійно вдосконалюється і виникають постійно нові об'єкти права інтелектуальної власності.

Поняття сфери інтелектуальної власності визначається з позиції певної сукупності суспільних відносин, які виникають при створенні, володінні, використанні та розпорядженні об'єктами інтелектуальної власності.

Злочинність у сфері інтелектуальної власності відрізняється від інших видів злочинності саме ознакою сфери інтелектуальної власності.

Правова охорона права інтелектуальної власності здійснюється з використанням норм конституційного, цивільного, адміністративного, митного та кримінального права.

Конституційне право передбачає потребу захисту права інтелектуальної власності від порушення. Цивільне право визначає поняття права інтелектуальної власності. Адміністративне право визначає адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Кримінальне право використовується у випадку вчинення злочину в сфері інтелектуальної власності.

Застосування норм кримінального права проводиться при недостатності ефективності правового регулювання вказаних відносин у нормах інших галузей права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання : моногр. / Б. М. Головкін, Г. Ю. Дарнопих, І. О. Христич та ін. ; за заг ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2013. 248 с.
2. Большая советская энциклопедия: в 30 т. Т. 25: Струнино – Тихорецк / гл. ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. Москва : Советская Энциклопедия, 1976. 600 с.

3. Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Цивільний кодекс України // Відом. Верхов. Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
5. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: креатини метафізичного пошуку : моногр. / В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн. Київ : Знання, 2008. 687 с.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Сухар І. Б.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ІСТОРІЯ ЗАКОНОДАВСТВА З ПРИВОДУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕОБЕРЕЖНЕ ВБИВСТВО

Вивчення історії питання завжди допомагає зрозуміти справжній зміст проблеми. Вдосконалення кримінально-правової кваліфікації в певній мірі залежить від правильного аналізу норм права про відповідальність за вбивства в історії кримінального права.

Правильно вказує В. В. Кузнєцов, що «історико-правовий метод пізнання окремих явищ та інститутів взагалі є найважливішим у методології кримінально-правових досліджень [1], оскільки аналіз історичного досвіду минулого не лише сприяє глибшому розумінню проблем сучасності, а й дає змогу уникнути суттєвих помилок, які можуть знизити ефективність дії того чи іншого інституту».

Вчений відмічає досягнення ефекту запобігання помилок, які вчинялися законодавцем при визначенні певних злочинів у випадку детального вивчення та аналізу формулювання злочинів з необережності в попередніх нормативних актах.

В теорії кримінального права поширеною називають позицію про недостатню історію вказаної галузі права, але така думка не зовсім правильна.

З постійним запровадження науково-технічного прогресу збільшується частина необережних злочинів у структурі злочинності, з

такої причини потрібно досліджувати кримінально-правові аспекти вказаних злочинів. Правильно вказував М. Д. Шаргородський, що необережні злочини в сукупності можуть виявитися більш небезпечними, ніж діяння, учинені умисно [2, с. 98]. Вказане твердження пояснюється великою кількістю злочинів, які пов'язані з заподіянням смерті людині внаслідок необережності. Причому перелік таких злочинів постійно зростає.

Вчення про злочини, вчинені з необережності походить від періоду стародавнього Вавилону. Перша згадка про необережні злочини знаходиться в стародавньому кодексі – «Законах Хаммурапі», який відомий з 1780 року до н.е. Наведено приклади необережного вчинення злочинів в цьому документі: «...човняра, який наймався перевозити вантаж. Якщо внаслідок його необережності вантаж гине, човняр повністю відшкодував збитки. Якщо човен був пошкоджений чи сів на мілину, то човняр сплачував половину його вартості, однак човен повертав власникові. Будівельник відповідав за якість будівлі. Відповідали за якість своєї роботи також лікар, ветеринар та інші категорії осіб» [3, с. 40]. З вказаного зрозуміло, що виділялись необережні злочини човняра, будівельника, лікаря, ветеринара та інших категорій осіб.

Вбивство неумисне відоме в праві Месопотамії, проте на відміну від сучасного кримінального законодавства за вчинення такого злочину передбачалась досить велика відповідальність.

В Законах Хаммурапі передбачалась смертна кара в тому випадку, якщо будівельник погано побудує дім, що спричинить смерть людині [4, с. 88]. Відповідно норми права передбачали необережне вбивство, велике покарання у випадку вчинення та спеціального суб'єкта злочину з конкретними прикладами.

В римському праві визначаються перші поняття, зокрема поняття вини, що з певними змінами використовується в теперішньому

кримінальному праві. Визначена недбалість при виконанні зобов'язання. Вина поділялась на умисел та недбалість.

Проте, не всі вчені відмічають запровадження поняття вини в римському праві. Є. В. Бутенко вказує, що римське право не передбачало загального поняття вини в широкому значенні [5, с. 12].

Незважаючи на різні позиції з приводу значення римського права, відповідні норми права стали певною основою для кримінального права різних країн. В період римського права визначено поняття злочину, покарання за вчинений злочин, вини.

Визначення поняття вбивство почалося пізніше, відповідно з періоду середньовіччя. Але норми права, які уточнювали ознаки вбивства та форму вини сформувались пізніше.

Визначення злочинів умисних та вчинених з необережності почалося територіально з права Англії, що було засноване на основі римського права.

Початок визначення умисних та необережних злочинів у вказаній країні відбувся з дванадцятого століття.

Вдосконалення права цієї країни досліджував І. Д. Козочкін та вказує, що: «...для настання відповідальності за заподіяну шкоду достатньо було вчинення дій, без доказу будь-якого вартого осуду психічного стану виконавця. Але згодом суди почали вимагати в обвинуваченого доказів, що заслуговують на осуд, винного стану розуму як складової злочину, наявність чого стала обов'язковим елементом злочину та отримала назву а *guilty mind* (термін, що визначав душевний стан, для конкретизації якого вживали слова з наміром, необережно, незаконно, безчесно). Англійське кримінальне законодавство не містило визначення вини та її форм. Природа цього елемента в кожному конкретному правопорушенні була окрема, однак судова практика і теоретичні дослідження в цій сфері все ж дають змогу виокремити такі

типові форми *mens rea*, як намір, необережність і недбалість». Вчений досліджуючи право вже виділив наявність в історичних документах згадки про необхідність доказів для доведення вини особи, визначення наявності вини особи при вчиненні злочину, наявність необережності та недбалості в кримінальному праві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузнєцов В. В., Сийплові М. В. Особливості періодизації історії кримінального законодавства України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Вип. 3. Т. 2. С. 95–98.
2. Шаргородский М. Д. Уголовная политика в эпоху научно-технической революции. *Основные направления борьбы с преступностью*. Москва, 1975. С. 96–113.
3. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу : навч. посібник. Львів : Світ, 2001. 384 с.
4. История государства и права зарубежных стран : учебник для вузов : в 2 ч. / под общ. О. А. Жидкова, Н. А. Крашенинниковой. 2-е изд., стер. Москва : Норма, 2004. Ч. 1. 624 с.
5. Бутенко Е. В. Вина в нарушении договорных обязательств : дис. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2002. 198 с.

Яворська В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Чайка Т. І.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ ІЗ КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ

Вбивство з корисливих мотивів відрізняється довгою історією, що починається з часів Руської Правди. У цьому документі вказано відповідальність у випадку вчинення вбивства при розбоях, враховувався різновид злочину і соціальна група потерпілого для визначення тяжкості покарання.

З часів Петра Першого в документах наявні згадки про вбивство з корисливих мотивів та за наймом [1].

В Кримінальному уложенні 1845 р. передбачені види корисливих вбивств: «для пограбування вбитого; для отримання спадщини; для заволодіння власністю вбитого або інших осіб (ст. 1453 Кримінального уложення, 1845 р.)» [2, с. 87–88].

Пізніше, в п. 8 ст. 386 Кримінального уложення 1903 р. передбачається відповідальність за вбивство, вчинене з корисливою метою, що збило однією метою всі попередні відомі види цього злочину з метою отримання вигоди [3].

Відповідно починаючи з часів Руської Правди відоме вбивство з метою отримання вигоди вдосконалюється, передбачає різні види та запроваджується до кримінального законодавства.

В науковій юридичній літературі вчені наводять багато видів вбивств з корисливою метою. Наприклад, В. І. Борисов та В. М. Куц вказують наступні види:

- 1) вбивство з метою вилучити матеріальні цінності;
- 2) вбивство для отримання певних майнових прав (права на житло чи спадок);
- 3) вбивство з метою уникнути матеріальних витрат чи обов'язків у вигляді виплати коштів або боргів;
- 4) вбивство, що передбачає отримання іншої матеріальної вигоди.

В наведеній класифікації видно матеріальний характер вимоги для вчинення злочину, проте отримати її можна в різних варіантах, одразу – при викраденні грошей або цінностей, чи пізніше у вигляді спадкування з дотриманням документальних передумов.

О. М. Попов наголошує на двох основних аспектах вчинення вбивств з корисливих мотивів, а саме: отримати матеріальні вигоди чи позбутися матеріальних витрат [4, с. 710].

Вбивства з корисливих мотивів мають ознаки, які характерні для вбивства, наявні знаки притаманні для злочинів проти життя взагалі, проте з особливостями, які передбачені для корисливих злочинів.

Відмінною ознакою вказаного злочину виступають корисливі мотиви, які загалом поширені при вчиненні злочинів.

Про корисливі мотиви Б. С. Волков вказував, що: «Корисливий мотив за силою казуального впливу на особистість, динамічною здатністю викликати активність не має собі рівних і поступається хіба що сексуальному інстинкту» [5, с. 42]. Це вказує на поширеність корисливих мотивів при вчиненні злочинів.

В. М. Кудрявцев пояснює наявність корисливого мотиву потребою в матеріальних благах [6, с. 134]. В. В. Сташис та М. І. Бажанов пояснюють такий мотив бажанням отримати вигоду [7, с. 24].

А. Ф. Зелінський та М. Й. Коржанський називають корисливий мотив таким чином: «аморальне прагнення задовольнити індивідуальну потребу через протиправне, передбачене кримінальним законом заволодіння чужим майном або створення умов для його заволодіння шляхом незаконного, за чужий рахунок, вивільнення від майнових обов'язків і скорочення звичних та необхідних при належних обставинах особистих витрат» [8, с. 29]. У визначенні вказано два варіанти отримання вигоди через набуття майна чи звільнення від обов'язків.

Пояснення вбивства з корисливих мотивів передбачене в судовій практиці. Виникає потреба в отриманні вигоди за рахунок чужого майна. В постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» № 2 від 2003 р. вказано: «як вчинене із корисливих мотивів, умисне вбивство кваліфікується в разі, коли винний, позбавляючи життя потерпілого, бажав одержати у зв'язку з цим матеріальні блага для себе або інших осіб (заволодіти грошима, коштовностями, цінними паперами, майном тощо), одержати чи зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат чи обов'язків (одержати спадщину, позбавитися боргу, звільнитися від платежу тощо) або досягти іншої матеріальної вигоди» [9, с. 222–235]. У визначенні міститься вказівка на можливість отримати вигоду для себе чи інших осіб, визначаються варіанти можливої вигоди у вигляді грошей, майна чи цінностей, можливості уникнути матеріальних витрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артикул Воинский 26 апреля 1715. URL : www.hist.msu.ru (дата звернення: 08.04.2022 р.)

2. Таганцев Н. С. О преступлениях против жизни по русскому праву. Т. 2. Санкт-Петербург, 1871. 422 с.
3. Уголовное уложение 1903 г. Проект редакционной комиссии и объяснения к нему. Т. 6. Санкт-Петербург, 1985. С. 71.
4. Попов А. Н. Убийства при отягчающих обстоятельствах. Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2003. 898 с.
5. Волков Б. С. Мотивы преступлений (Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование). Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1982. 152 с.
6. Кудрявцев В. Н. Причинность в криминологии. Москва, 1968. 176 с.
7. Сташис В. В., Бажанов М. И. Уголовно-правовая охрана личности: (Научно.-практ. коммент действующего уголовного законодательства УССР). Харьков: Вища шк., 1976. 219 с.
8. Зелінський А. Ф., Коржанський М. Й. Корислива злочинна діяльність. Київ : Генеза, 1998. 144 с.
9. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. Київ : Юрінком Інтер, 2005. С. 222–235.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Гнатко М. М.

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПОЛІТИЧНОЇ МІФОЛОГІЇ

Явище політичної міфології, як особливий феномен суспільно-політичного буття сучасного світу [1; 4], характеризується цілою низкою визначальних особливостей, контекстів та вимірів, посідаючи у життєдіяльності сучасних суспільств своє вагоме місце. В певному сенсі, саме соціальне існування людської спільноти, котре з необхідністю передбачає перманентне конструювання будь-яким суспільством відповідної соціальної реальності [3], потребує в якості інструментарію реалізації цього конструювання комплексу відповідних політичних міфів як імперативно-ірраціонального фундаменту витворення політичного каркасу загально-суспільного буття того чи іншого соціально-культурного організму.

Слід принагідно зазначити, що поточний історичний етап розвитку людської спільноти характеризується, попри позірну домінацію раціоналістичної світоглядної парадигми у масовій свідомості людства, досить високим рівнем міфологізованості цієї свідомості, що, вочевидь, є закономірним, онтологічно детермінованим аспектом самого існування

останньої – безвідносно (в іманентному сенсі) до особливостей наявної історичної епохи.

Власне, показовим для сучасного періоду розвитку людства є своєрідне «взаємопроникнення» раціональності та міфологізму у людському відображенні реальності: міфологізації раціональності та раціоналізації міфологічності. Перше проявляється в безапеляційному, імперативному утвердженні тотальної переваги раціонально-наукового «освоєння» людством реальної дійсності порівняно з будь-яким іншим форматом цього «освоєння» (мистецьким, релігійним, міфологічним, феноменолого-містичним, філософським, езотеричним...), що найяскравішим чином постає в протиставленні знання віри і міфологічному наполяганні на абсолютній домінації знання щодо віри в сенсі об'єктивного пізнання людством реальності. Друге ж – у системній, послідовній, часто-густо, утилітарній «технологізації» міфів і міфологем, зокрема, політичних, котра з необхідністю передбачає раціональну рефлексію змісту наявних міфів і раціонально обґрунтоване «продукування» (витворення, конструювання) нових, раціонально доцільне (в контексті відповідних цілей) впорядкування їх у певні системи, продумане розповсюдження у просторі масової свідомості відповідних суспільств через різноманітні засоби масової інформації тощо [5; 9].

При цьому слід мати на увазі, що імперативно-міфологічним інформаційним змістам властива певна сакральність, тобто, «наповненість» – для відповідних осіб – надціннісною вартісністю, ідеальними значущістю і референтністю, трансцендентною сенсовістю. Власне, сакральність, як надціннісно-символічна сутність, детермінує, визначає, примушує особу, котра усвідомлює, відчуває, переживає деякий аспект реальності, як сакральний, беззаперечно орієнтуватися на нього як програмуючий її світосприймання, емоційне реагування та поведінкову активність – в певних буттєвих межах – чинник [6; 7; 9; 10].

В силу цього є відповідні підстави стверджувати, що нинішня епоха загально-людської еволюції втілює достатньо виразні тенденції – в системному осягненні реальності – до сакралізації раціоналізму (раціонального) і раціоналізації сакральності (сакрального) [2].

Політичній же міфології з прикметною очевидністю притаманні як деяка сакралізована раціональність, так і певна раціоналізована сакральність, при тому, що друга, як правило, переважає з огляду на онтологічну ірраціональність більшості міфів та міфологем як таких [8].

Та повернімося до тези про те, що політична міфологія характеризується низкою різноманітних особливостей та вимірів, з-поміж яких надзвичайно вагоме значення має психологічний вимір, оскільки політичні міфи, як певні інформаційні конструкти, певні наративи-оповіді [1; 4], виявляють себе не де-ін-де, а у сфері психічного, на рівні свідомості та підсвідомого окремих людей, а також у площині соціетальної (соціальної) психіки, тобто, на рівні масової (суспільної, колективної, групової) свідомості та масового (суспільного, колективного, групового) «підсвідомого».

В чому ж визначальним чином виявляє себе саме психологічний вимір, коли йдеться, власне, про політичну міфологію?

Політичний міф, як і будь-який міф, на індивідуальному рівні має спиратися у контексті психіки індивідуума на деяку фундаментально-програмууючу опору. Сучасна психологія знає чималу кількість концептуальних теорій структури та наповнення людської психіки [3], серед яких однією з найбільш продуктивних – у розрізі аналізу психологічного підґрунтя міфологізму людської психіки – постає відповідна теорія К. Юнга [11].

Ця теорія, зокрема, проголошує, що людська психіка включає в себе свідомість та несвідоме, яке, своєю чергою, поділяється на особисте несвідоме та несвідоме колективне; останнє розглядається як універсальний

фундамент індивідуальної психіки будь-якої людини, в якому мають місце особливі структуроутворюючі елементи, так звані архетипи – універсальні моделі несвідомої психічної активності, котрі, будучи за певних обставин актуалізованими, енергетично зарядженими, через відповідний програмуючий вплив на особистісне несвідоме і, далі, через даний вплив на свідомість відповідної людини, спонтанно визначають її мислення і поведінку [11].

З огляду на це, той же певний політичний міф, щоб утвердитись у психіці потенційного його носія як відповідний імперативно-програмуючий чинник, має «узгодитись» з належним (належними) архетипом.

Відзначаювана Юнгом інваріантність архетипів як таких [11] створює передумови для «узгодження», часто-густо, доволі взаємовідмінних політичних міфів з одними й тими ж архетипами, що додатково обґрунтовує тезу про індивідуалізовану опору політичних міфів саме на відповідні архетипи в індивідуальній психіці людей.

Якщо взяти до уваги найфундаментальніші, згідно з Юнгом, архетипи, а це Аніма, Анімус, Персона, Самість та Тінь [11], то всі вони досить яскраво проглядаються у контексті багатьох політичних міфів, пов'язаних, приміром, з єдиноправильністю певної політичної ідеології (архетип Самість), беззаперечною негативністю політичних опонентів-антиподів (архетип Тінь), неприпустимістю певних політичних орієнтацій та практик в контексті життєдіяльності відповідного соціуму (в стигматизуючому означенні як неприйнятно «фемінних» або ж «маскулінних» – архетипи Аніма та Анімус), надцінністю для відповідного суспільства певного політичного лідера-героя (архетип Персона) тощо.

Доволі поширеним у багатьох народів є культурно-політичний міф про сакральність Батьківщини як певної території, як матінки-землі, що уособлює (принаймні, для певної групи людей – мешканців деякого регіону певної країни, етносу, нації тощо) собою певну екзистенційну надцінність

для носіїв цього міфу. Будучи вмонтованим в контекст якоїсь політичної ідеології, основний зміст даного міфу набуває вираженості суто політичного міфу. При цьому архетипною основою-відповідником останнього постає архетип Великої Матері. Інший показовий приклад: політичний міф про бунтаря-героя, революціонера, який, ризикуючи власним життям і проявляючи надзвичайну прозорливість та глибину розуміння історичних процесів, своїми бунтарсько-революційними діями активно сприяє конструктивним стрибкоподібним (революційним) змінам у контексті політичної життєдіяльності деякого суспільства. Якщо належним чином проаналізувати сутність даного політичного міфу, то легко дійти адекватного висновку, що його архетипним «фундаментом» є архетип Трикстера, запускера певного радикально-інноваційного процесу у відповідному середовищі.

Таким чином, необхідно зазначити, що будь-яка дієва політична міфологія має бути адекватним чином оперта на відповідні психологічні утворення на рівні індивідуальної психіки носіїв її міфів, котрі формально-структурно виходять, зокрема, у своїй генезі, далеко за межі індивідуальної екзистенції цих носіїв. Саме це опертя дозволяє політичній міфології утверджуватися не тільки на рівні індивідуальної психіки, а й, головне, на рівні психіки соціальної, стаючи одним з ключових чинників не просто конструктивності життєдіяльності практично будь-якого сучасного суспільства, а й самої можливості його стабільного існування як такого.

До всього вищенаведеного варто додати лишень, що адекватні політичні міфи у контексті суспільної життєдіяльності вносять в неї, зокрема, цілком необхідний для її усталення і позитивного прийняття визначальною більшістю відповідних осіб (членів відповідного суспільства) елемент сакральності, сакралізації наявного суспільного буття («великого світлого майбутнього»), «відродження священних національних цінностей», «близького багатосотрічно очікуваного встановлення соціальної

справедливості», «близької тріумфальної перемоги над відвічними ворогами» тощо). Якщо співставити між собою – під кутом зору наявності елементів сакральності – три основних універсальних політичних ідеологій: лібералізм, націоналізм і соціалізм, то нескладно констатувати, що найменшою мірою такою наявністю характеризується лібералізм, а найбільшою – націоналізм (не плутати з етнізмом – культивуванні особливої вартісності певних етносу та етнічної культури).

Тому-то безроздільне панування в певному соціумі ідеології лібералізму досить швидко призводить до значного «обидлення» багатьох (а то й більшості) його членів – через десакралізацію людського буття і, відповідно, до посилення природно-тваринного в людях на противагу культурно-людському. І, навпаки, сильні позиції ідеології націоналізму в певному суспільстві з необхідністю за деякий не надто тривалий час суттєво посилюють у відповідних людях культурно-людське на противагу природно-тваринному.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арабаджиев Д. Ю. Політичний міф як фактор розвитку сучасної політичної свідомості. дис. ... канд. політ. наук. Запоріжжя, 2006. 181 с.
2. Баешко Л. С. Великая книга сакральных знаний / Л. С. Баешко, А. Н. Гордиенко, Д. Г. Ларионов. Москва: ОЛМА Медиа Групп, 2008. 479 с.
3. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Москва: Academia-центр, 1995. 324 с.
4. Головатий М. Політична міфологія. Київ: МАУП, 2005. 148 с.
5. Головатий М. Політична психологія. Київ: МАУП, 2006. 400 с.
6. Жирар Р. Насилие и священное / Р. Жирар; пер. с фр. Г. Дашевского. Москва: Новое лит. обозрение, 2000. 400 с.
7. Зенкин С. Н. Небожественное сакральное. НЛО. 2009. С. 129-140.
8. Лосев А. Ф. Знак. Символ. Миф. Москва: Изд-во МГУ, 1982. 541 с.
9. Труссон П. Сакральное и миф. URL: <http://nationalism.org/vvv/trusson-sacral-and-myth.htm>. С. 4-12.
10. Щкащ Тшуд. Аспекты сакрального. URL: <http://www.proza.ru/2009/06/30/452>.

11. Юнг К. Г. Структура психики и архетипы / К. Г. Юнг; пер с нем. Т. А. Ребеко. Москва: Академический проект, 2007. 303 с.

Закалик Г. М.
старша викладачка
кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Савойник А. О.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»,
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Шувар Н. М.
кандидат біологічних наук, магістр психології
доцент кафедри психології,
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ В У МОВАХ ВІЙНИ

В умовах сьогодення особливо актуальним постає питання глибокого осмислення та переосмислення змісту й ролі усталених поглядів щодо загальносуспільних і особистісних цінностей. Універсальність ціннісного ставлення, його постійна присутність у людському житті є однією з причин розмитості поняття «цінність», що виявляє значну складність при аналізі самого поняття та обґрунтуванні його значущості для самої людини.

Справжнє усвідомлення людиною власної цінності – цінності себе як особистості, ціннісної визначеності її видів діяльності є однією із важливих тем, де цінність виступає як практична ідея сучасної психології.

Важливість дослідження цього питання підтверджують творчі доробки таких вчених як: М.І. Туган-Барановського, О. М. Леонтєва, А. Маслоу, І. Д. Беха [1], В. В. Рибалки [4], М. Рокіча, В. А. Роменця, Т. М. Титаренко [6] та ін.

У наукових дослідженнях до понять «цінності» та «ціннісні орієнтації» вченими здійснюється різний підхід щодо їх розуміння та

визначення. На сьогодні нема визначення цих понять, які б були прийнятними для різних дослідницьких шкіл. Цінності – це «предмети, явища та їхні властивості, що необхідні (корисні, приємні) членам певного суспільства в якості засобів задоволення потреб та інтересів, а також ідеї та спонукання в якості норми, мети або ідеалу» [7, с. 216]. Цінності існують незалежно від того, якою є загальноприйнята оцінка – позитивною чи негативною, це континуум (незліченна множина, теорія множин) від менш бажаного або негативного, до більш бажаного або позитивного [5, с. 343]. В одній спільноті та її представників у відповідній системі цінностей цінність кваліфікується як благо, а для інших – в іншій системі, вона такою може і не бути, оскільки у кожного суспільства свої норми і правила, які продиктовані ментальністю, культурою, звичаями тощо.

В. В. Рибалка зазначає, що родовою властивістю людини є створення нею духовних і матеріальних цінностей, які забезпечують існування і благополуччя людства [4, с. 7]. Особистість, маючи певні індивідуально-психологічні, власне особистісні чинники, сприятливі умови і фактори для проектування, удосконалення своєї діяльності як процесу, здатна створювати матеріальні, духовні, культурні цінності і розвивати саму себе.

Тобто цінність особистості – це певна модель належного, яка може існувати у формі ідеалу – осмисленого та усвідомлюваного зразка досконалості, що сприяє задоволенню потреб людини та відповідає її особистим запитам і нормам у певній історичній та життєвій ситуації.

З набуванням життєвого досвіду цінності стають фундаментом її освіти та умовою формування людини та суспільства, системою їх орієнтирів. Особистісна та соціально-культурна значущість цінностей є сукупністю універсальних моральних стандартів. А сконструйована людиною ціннісна матриця стає для неї визначальною у процесі ідентифікації, налагодження суспільних відносин і здійснення соціальних практик.

Система цінностей, складена у суспільстві, виробляє певну «соціальну установку», на яку опирається кожна окрема особистість та суспільство при порівнянні чи виборі речей. Вона є виразником стабільного, абсолютного, незмінного внутрішнього світу особистості. Цінності формуються як потреби, що здатні відображати не стільки динамічні аспекти самого індивідуального досвіду, скільки інваріативні аспекти соціального і загальнолюдського досвіду, що привласнюється індивідом, і стають мотивом його діяльності. Ціннісні життєві орієнтації особистості – це її спрямованість на перетворення дійсності.

У сучасному світі пріоритетність цінностей зазнає суттєвих змін, що пов'язано не тільки з особистісними змінами у світогляді, але й з економічними і політичними трансформаціями, зокрема із розгорнутою агресором гібридною війною як різновиду силової взаємодії політичних суб'єктів. Збройне втручання росії в Україну як суверенну державу, змусило сучасну молодь змінити свої погляди на систему цінностей та переосмислити їх пріоритети.

Проведене нами дослідження із залученням школярів старшої школи м. Львова показало, що найважливіше значення має «безпека» як особиста, так і для суспільства загалом – при чому для 35% респондентів вона склала надцінну ідею. Поряд із цим піднялася значущість «традицій», яка для 29% зайняла другу позицію та «універсалізм», що для 25% займав третю позицію. Поряд із цим відзначалося певне зниження цінності «влади» – 23% респондентів у рейтингу поставлена на четверту позицію і «прагнення до самостійності» – лише для 21% вона займала п'яту позицію. При цьому низький рейтинг займали «досягнення», «стимуляція» та «гедонізм» (відповідно, шоста, сьома і восьма позиції).

Як зазначає Г. В. Карпенко, самостійність є показником «почуття дорослості», що проявляється як ставлення особистості до самої себе, уявлення чи відчуття себе повною мірою вже як до дорослої людини [2].

Необхідно відзначити вплив соціально-стратифікаційних чинників на процес формування життєвих цінностей підростаючого покоління, коли все більшу значущість набувають питання, пов'язані зі встановленням соціальної ідентичності та соціальної диференціації [3]. Це спричинює зміни у системі цінностей. Ціннісні орієнтації сучасних підлітків змінюються не лише залежно від рівня освіти їхніх батьків і від позиції, займаної самим школярем у навчальному класі, але й загалом від становища в суспільстві. І тут можна однозначно стверджувати, що початок війни змінив свідомість української молоді. Вони стали більш дорослими та відповідальними.

Отже, власне почуття безпеки, збереження національних та державних традицій та їх дотримання як національного скарбу у житті є важливими тенденціями у формуванні цінностей для значної частини сучасних молодих українців, що ставилися поряд із значущістю прагнення терпимості і прояву здатності захищати благополуччя інших людей. Ситуація в країні відсунула прагнення до насолоди, хоча у середніх підлітків процес становлення цінностей все ж таки вимагав стимуляції та вироблення впевненості у собі.

А це свідчить, що частині підлітків потрібен психологічний супровід та психологічна підтримка у формуванні значущих цінностей та виробленні загальноприйнятної системи ціннісних орієнтацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Проблема особистісних цінностей: стан і орієнтири дослідження. *Українська психологія: сучасний потенціал. Матеріали Четвертих Костюківських читань* (25 вересня 1996 р.): в 3-х томах. Київ: Вид-во ДОК-К, 1996. Т. 1. 431 с.

2. Карпенко Г.В. Формування особистісної зрілості підлітків у позакласній роботі. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2010_8.pdf

3. Лещук Н. О., Савич Ж. В., Голоцван О. А. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : *навч. посіб.* Київ, 2014. 136 с.

4. Рибалка В. В. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстерності дорослого: посібник. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2014. 220 с.
5. Романюк Л. В. Цінності в структурі особистості. *Проблеми сучасної психології. Збірник наук. праць*. 2009. № 4. С. 340-353.
6. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності. Київ: Либідь, 2003. 376 с.
7. Шиделко А. Поняття цінностей і ціннісних орієнтацій у контексті професійних преференцій учнів ПТНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 4. С. 213-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2013_4_22.

Компанович М. С.
*кандидат психологічних наук,
завідувачка кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Томов В. В.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ В ОСІБ ІЗ ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ

Глобальний розвиток людської цивілізації, окрім позитивних надбань, породив численні загрози життєво важливим інтересам людини, зокрема техногенні небезпеки та ризики виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру, епідемії, військові напади. Надекстремальний вплив на психіку людини викликає травматичний стрес, психологічними наслідками якого можуть бути різні психічні та соматичні розлади, які несуть загрозу життю та здоров'ю людини.

Посттравматичний стрес – особлива форма загальної стресової реакції, обумовленої екстремальною ситуацією, в якій екстремальні фактори діють в часі та просторі, мають певне значення для особистості та суб'єктивно оцінюються як такі, що виходять за межі «звичного досвіду» [1; 3; 5].

У дослідженні взяли участь особи із діагнозом посттравматичний стрес в наслідок тяжкого перебігу та пережитої госпіталізації через захворювання на COVID-19. Досліджування проходило онлайн в межах функціонування «Волонтерської психологічної поради для осіб, що зіткнулися із обтяжливими наслідками COVID-19», поради функціонує на базі кафедри психології ЛІ ПрАТ «ВНЗ «МАУП», респонденти підтверджували медичною випискою свою відповідність групі

досліджуваних. Усього досліджуваних було 60 осіб, вони були поділені на дві групи респондентів 30 чоловіків віком 28 – 48 років та 30 жінок із посттравматичним стресом віком 29 – 52 років.

За результатами порівняльного аналізу можна зробити висновок про те, що у чоловіків із посттравматичним стресом вищий рівень особистісної тривожності, почуття провини, орієнтації на майбутнє, фокусування на емоціях, психопатії, гіпоманії та активного копінгу. Натомість, в групі жінок із посттравматичним стресом вищий рівень іпохондрії.

За результатами кореляційного аналізу було встановлено взаємозв'язок особистісної тривожності та вторгнення неприємних емоцій, паранояльності та орієнтацією на теперішній час. Зокрема, у групі досліджуваних чоловіків із посттравматичним стресом найчастіше спостерігається реактивна тривожність, досліджувані переживають почуття провини, як наслідок зорієнтовані на майбутній час.

У групі досліджуваних жінок із посттравматичним стресом спостерігається реактивна тривожність, найчастіше проявляють уникнення згадок про травмуючі події та суїцидальними тенденціями, як наслідок схильні до іпохондрії та депресії. Тож, до виникнення посттравматичних стресів, призводить почуття провини, вторгнення травмуючих емоцій та їх заперечення, що переходить в депресивність, іпохондрію та паранояльність, а також суїцидальні тенденції.

За результатами факторного аналізу для обидвох груп досліджуваних, чоловіків та жінок із посттравматичним стресом виокремлено три фактори.

Фактор перший «Вираженість посттравматичних стресових реакцій» в групі досліджуваних чоловіків із посттравматичним стресом включив наступні шкали: почуття провини, вторгнення, реактивна та особистісна тривожність, уникнення. Найбільше факторне навантаження має шкала почуття провини, найменше – уникнення. В групі досліджуваних жінок із

посттравматичним стресом: уникнення, реактивна тривожність, вторгнення, почуття провини, особистісна тривожність. Для групи жінок із посттравматичним стресом найбільше факторне навантаження має шкала уникнення, найменше – особистісна тривожність.

Фактор другий «Особистісні властивості» для групи досліджуваних чоловіків із посттравматичним стресом включив такі шкали: психопатія, іпохондрія, депресія, пошук соціальної підтримки, істерія. Найбільше факторне навантаження має шкала психопатія, найменше – іпохондрія. Для групи досліджуваних жінок із посттравматичним стресом цей фактор включає такі шкали: істерія, іпохондрія, депресія, пошук соціальної підтримки, психопатія. Найбільше факторне навантаження характерне для шкали істерія, а найменше притаманне шкалі психопатія.

Фактор третій «Подолання посттравматичного стресу». Для групи досліджуваних чоловіків із посттравматичним стресом представлений такими шкалами: активний копінг, планування, прийняття, орієнтація на теперішній час. Найбільше факторне навантаження характерне для шкали активний копінг, найменше значення притаманне шкалі орієнтація на теперішній час. Для групи жінок із посттравматичним стресом цей фактор складається із таких шкал: прийняття, планування, активний копінг, орієнтація на теперішній час. Найбільше факторне навантаження характерне для шкали прийняття, а найменше – орієнтація на теперішній час.

Основні передумови успішної роботи з клієнтами, які пережили травматичний досвід, можна описати наступними тезами. Здатність клієнта розповідати про травму прямо пропорційна здатності психолога емпатично включатися в цю розповідь. Будь-яка ознака заперечення або знецінення сприймається клієнтом як нездатність психолога надати йому допомогу і може призвести до припинення конструктивного опрацювання клієнтом змістів травми.

Психолог повинен заохочувати клієнта розповідати про травмуючі події, не демонструючи йому своєї вразливості чи здивування. Психолог не повинен применшувати значення подій, емоційних реакцій, які виникли спонтанно і не переводить розмову на малозначимі теми, які безпосередньо не пов'язані з травматичним страхом. Тому, що у клієнта виникає відчуття, що екзистенційний тягар пережитого нестерпний для психолога, і клієнт відчуватиме себе незрозумілим.

Психологічна допомога клієнтам із посттравматичним стресом, включає три стадії. Ключовим завданням, що стоїть перед психологом на першій стадії, є встановлення безпечної атмосфери. «Основне завдання другої стадії – це робота із спогадами і переживаннями. Основне завдання третьої стадії – включення в буденне життя. В процесі успішного відновлення можна розпізнати поступовий перехід від настороженості до відчуття безпеки, від дисоціації до інтеграції травматичних спогадів, від вираженої ізоляції до вибудовування соціальних контактів. Через психологічну допомогу: клієнт має прийняти те, що з ним відбулося; клієнт має усвідомити свої цінності; клієнт має взяти на себе відповідальність за свою поведінку в травмуючій ситуації та на час консультування; клієнт має прийняти психотравмуючий досвід як ресурс для свого подальшого життя» [7, с. 98].

Кожній фазі реакції клієнта на травматичну подію відповідають послідовні цілі психологічного супроводу.

1. Завершити подію або вивести клієнта із травматичного середовища. Побудувати стосунки. Допомогти клієнтові в прийнятті рішень, планування майбутнього.

2. Понизити діапазон станів, спогадів і переживань до рівня таких, з якими можна впоратися.

3. Допомогти клієнтові в подоланні переживання травми і її наслідків, а також у встановленні контролю над спогадами і в можливості

довільного пригадування. У ході пригадування надавати допомогу клієнтові в структуруванні та відреагуванні емоцій при зростаючій довірливості стосунків з клієнтом забезпечити подальше опрацювання травматичного досвіду.

4. Допомогти клієнтові опрацювати його асоціації і пов'язані з ними мисленні та емоційні установки, що стосуються його Я-концепції і образів оточуючих. Допомогти клієнтові встановити зв'язок між травмою і переживаннями небезпеки, патерном міжособових стосунків, Я-концепцією і планами на майбутнє.

5. Опрацювати терапевтичну взаємодію. Коректно завершити психологічний супровід [2; 4; 6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко І. В., Антонова О. Г. Конфлікт. Посттравматичний стрес: шляхи їх подолання. Навч. посіб. / І. В. Ващенко, О. Г. Антонова Київ: Знання, 1998. 289 с.
2. Тарабрина Н. В. Практикум по психологии посттравматического стресса / Н. В. Тарабрина. СПб.: Питер, 2001. 272 с.
3. Корольчук М. С. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, Т. І. Кочергіна. Київ: ІНКІОС, 2002. 272 с.
4. Титаренко Т. М. (ред.) Психологія життєвої кризи. Київ: Агрпромвидав України, 1998. 348 с.
5. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості. Київ: Либідь. 2003. 76 с.
6. Пельцман Л. Стресовые ситуации у людей, потерявших работу. *Психологический журнал*. 1992. Т. 13. № 1. С.126-130.

Коропатов О. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Закалик Г. М.

*старша викладачка кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПАРТНЕРСТВА У РОБОТІ ПОЛІЦІЇ З СІМ'ЯМИ ПІДЛІТКІВ З ПРОЯВАМИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Взаємодія поліції із населенням має бути постійною, а побудова взаємостосунків здійснюватися на партнерських засадах створення спільного безпечного простору. Організаційна стратегія партнерства поліції з населенням заохочує до співробітництва. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про національну поліцію»: «Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб» [1]. Її основна мета – добровільна взаємодія та підвищення рівня довіри до правоохоронних органів.

Одним із таких напрямів роботи є діяльність поліції із сім'ями, де виявлені випадки адиктивної поведінки у дітей (віком від 14 до 18 років). Адже відомо, що в сучасному українському суспільстві не поодинокими стали випадки адикцій у поведінці підлітків, що набули асоціальних проявів і тому представляють зацікавленість з боку нуковців.

У цьому аспекті виникає необхідність організації діяльності правоохоронних органів, спрямованої на успішний процес соціалізації неповнолітніх. Одним із напрямків діяльності поліції України є профілактика правопорушень, у тому числі і серед дітей, тому процес

позитивної соціалізації підлітків належить до завдань вказаного правоохоронного органу.

Переважно адиктивна поведінка властива підліткам, які виховуються у сім'ях із деформованими стосунками, зокрема, де батьки перебувають на межі розлучення, влаштовують постійні сварки, застосовують агресивні форми впливу відносно один одного або ж стосовно дитини.

Враховуючи нестабільні соціальні умови життя існують асоціальні сім'ї, в яких у пріоритеті жорстокі відносини між членами родини, що пов'язано або з кримінальним минулим, або з психічними розладами, чи постійним зловживанням наркотичних засобів та алкогольних напоїв. У таких сім'ях підліток перебуває без належного виховання та контролю з боку батьків, переважно належить сам собі і основним вчителем стає соціальне середовище – вулиця. «Вуличні» підлітки збиваються до юрби таких же осіб. А основними «розвагами» стають психоактивні речовини, уживання яких часто перетворюється на важливий груповий ритуал, що сприяє самостверженню підлітка, полегшує його комунікацію і є поєднуючим чинником для групи.

Однак, не так часто, але зустрічаються випадки прояву адиктивної поведінки підлітка у сім'ї із нормальним психологічним кліматом. Період військового часу, економічна нестабільність, збільшують зайнятість батьків, постійна відсутність одного з батьків вдома, недостатнє приділення дитині належної уваги, негативно впливає на поведінку дітей, спрямовує дитину до злочинних «компаній», або вона «прилипає» до так званого віртуального світу, за ширмою якого часто скриваються небезпеки як для самого підлітка, так і для оточення.

Мотивації підлітків до уживання психоактивних речовин та формування адиктивної поведінки – різні. За А.Є. Лічко, в ієрархію мотивів можна віднести: бути «як усі», не відставати від компанії, мати можливість

зловити «кайф», намагання позбутися неприємностей, вплив «товариша-звабника» тощо [3].

Прояви адиктивної поведінки в молодіжному середовищі достатньо різноманітні і поряд із хімічними видами залежності великого поширення набула в останні роки так звана нехімічна залежність. Переважно вона пов'язана із комп'ютером чи Інтернетом з використанням різноманітних гаджетів, а залежність від них розвивається значно швидше. Це ніби «тихий» відхід, відокремлення від реального світу. Загроза полягає у тому, що підліток може стати залежним від азартних ігор, що віртуально можуть реалізувати значну частину потреб людини. А водночас, він втягується в залежність або ж стає учасником азартних іграх, де йому обіцяють широкі матеріальні цінності і великі фінансові можливості [4, с. 31].

Діяльність органів поліції має охоплювати не лише взаємодію з підлітком, але й із членами його сім'ї. Адже зрозумілим є, що між поведінкою підлітка та порушеннями сімейних взаємовідносин існує зв'язок, якого не усвідомлюють або не бажають усвідомлювати батьки. Переважно, на думку батьків, появу адиктивної поведінки пов'язують з характером або із звичками підлітка як віковою кризою або шукають її у поганій спадковості, знімаючи із себе відповідальність. В окремих випадках її швидше декларується, ніж ретельно визнається.

Необхідність залучення поліції до роботи з населення стає очевидною. Відповідно до впроваджених законодавчих актів, організація взаємодії поліції з громадою (Community Policing) відповідають досвіду, накопиченому під час модернізації поліцейських сил та перегляду поліцейських цінностей у країнах Європи і на сьогодні є, власне, підходом, орієнтованим на громаду. Діяльність поліції визнається як підхід, що дозволяє вирішувати багато проблем безпеки, з якими представники громади стикаються у своєму повсякденному житті. Взаємодія поліції з

населенням – це не одноразовий захід, а довгостроковий стратегічний підхід, що має реалізовуватись на постійній та систематичній основі.

Національна стратегія взаємодії поліції з населенням ґрунтується на принципах партнерства та співпраці з ним, співробітництві, використанні сучасних методів виявлення та вирішення проблем через поліцейську діяльність, орієнтовану на посиленні відповідальності, запобіганні порушень прав і свобод, прозорості, розширенні та зміцненні надання послуг.

Серед сучасних методів такої взаємодії необхідно назвати профілактику адиктивної поведінки неповнолітніх та превентивну освіту. Мета цього напрямку полягає в тому, щоб кожна людина, ще не спробувавши жодної психотропної речовини, мала об'єктивні відомості про те, що це таке, які причини і наслідки вживання цих речовин. Комплексне і систематичне викладання всіх знань у галузі превентивної освіти має стати частиною обов'язкового навчання у школі. Вона не повинна фіксуватися на якійсь одній ізольованій інформації, а має охоплювати всі фактори, що впливають на здоров'я. У ході проведення превентивних заходів має здійснюватися пропаганда тверезості, з концентрацією не на фіксації шкідливих наслідків вживання алкоголю, а на реальних перевагах, які дає тверезе життя.

Головною проблемою, з якою виникають труднощі у перебудові мислення підлітків є те, що в суспільній свідомості існує поблажливо-добродушне ставлення до вживання алкоголю взагалі і думки щодо «необразливість» вживання алкоголю підлітками зокрема. У свідомості частини населення міцно вкоренилося відношення до алкоголю як певного ритуалу, що має визначену соціальну цінність; як невід'ємний атрибут, що має бути присутній на численних подіях особистого і громадського життя. Саме ж розпиття спиртних напоїв – прояв привітності, гостинності і поваги

до гостя. Ці звички та традиції засвоюються з дитинства і часто перша чарка наливається батьками, символізуючи «дорослість» підлітка.

Тому формування таких суспільних відносин вимагає застосування комплексу культурно-виховних, адміністративно-правових, медичних та психологічних заходів, спрямованих на поступове витіснення з повсякденного життя людей і з їхньої свідомості поняття потреби в алкоголі і впровадження пропаганди здорового способу життя. Протиалкогольна освіта має – це свідоме, активне формування тверезих установок як у дорослих людей, так і підлітків.

У більшість школярів є сформована позиція про шкоду алкоголю для здоров'я, однак це не зупиняє його вживання.

Тому основою превентивної діяльності серед неповнолітніх має бути юридичне закріплення принципу неприпустимості вживання алкоголю дітьми та підлітками, а серед комплексних зусиль – має бути оздоровлення сімейно-побутового середовища дітей і підлітків, зокрема боротьба з внутрішньо-сімейними традиціями вживання дітей і підлітків алкоголю, робота щодо формування культурних цінностей родини, посилення сімейного контролю за дітьми; організація вільного часу дітей і підлітків.

Широкого розповсюдження мають набувати форми переконання батьків в організації здорового способу життя родини. Активні форми залучення дітей, особливо підлітків з асоціальною поведінкою у різного роду секції, клуби, які вони могли б відвідувати разом з батьками, має сприяти змістовному дозвіллю з урахуванням їх схильностей та інтересів.

Відомо, що підлітки більш зацікавлені в комунікації з однолітками.

У силу психологічних особливостей підліткового віку – інтенсивного прагнення до створення підліткових груп – важливо розвивати для підлітків колективні групові форми змістовного дозвілля: історичні вистави, патріотичні змагання, волонтерські напрями діяльності тощо. Варто враховувати, що «важкі» підлітки найбільшу схильність і інтерес

виявляють не до інтелектуальної діяльності, а до фізичних занять і вправ. Вони охоче беруть участь у різного роду спортивних змаганнях, походах і клубній роботі з розвитку їх здібностей, що потрібно враховувати при організації їх дозвілля.

Дорослі члени суспільства мають розуміти, що вони несуть відповідальність за життя своїх дітей. Тому ще одним методом впливу є примусове дотримання правил співіснування громадян у межах громади.

У разі необхідності такі сім'ї мають бути скеровані до психологів чи психотерапевтів, а до підлітків можуть застосовуватися заходи психокорекції їх поведінки [2].

Лише спільні зусилля громадськості та поліції можуть дати позитивний ефект у роботі з адитивними підлітками та їх сім'ями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>. (дата звернення: 01.05.2022).
2. Апетик Н. М. та ін. Психокорекційні техніки як засіб формування адекватного образу Я і саморегуляції неповнолітніх з поведінковими девіаціями. Чернівці: Рута, 2000. 41 с.
3. Шнейдер Л. Б. Психология девиантного и аддиктивного поведения детей и подростков 2-е изд. Москва: МПСУ, 2016. 100 с.
4. Юрьева Л. Н, Ботьбот Т. Ю. Компьютерная зависимость: формирование, диагностика, коррекция и профилактика: Монография. Днепропетровск: Пороги, 2006. 196 с.

Петринич О. Г.
*старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Калатин М. М.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПСИХІКИ В РЕЗУЛЬТАТІ ДИТЯЧИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРАВМ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДИТИНИ

Коли дитина відчуває емоції і почуття, які дуже важко пережити і не може з ними справитися, її психіка вимушена захищатися, формуючи захисні механізми, що знижують рівень болі і страждання, та дають дитині можливість прийняти ситуацію і адаптуватися до цих емоцій.

В кожної людини ці механізми унікальні, проявляються з різною силою в різних комбінаціях, але існують декілька типових психотравм і компенсаційних механізмів, які зустрічаються найчастіше. Це травма відкинутості, приниженості, несправедливості, травма зради і контролю, травма залежності, розглянемо їх більш детально в цій статті.

Травма відкинутості, формується найчастіше ще до народження дитини, коли дитина не бажана і нікому не потрібна така, яка вона є.

Дитина буде рости і відчувати, що вона тут зайва, батьки можуть про це говорити, можуть не говорити, але транслювати дитині свої емоції «краще б тебе не було», «ти не потрібний мені».

Дитина не відчуває свого права на життя. Не закриває самої першої базової потреби в любові і прийнятті. Фізично такі батьки турбуються про дитину, але емоційно не включаються, закриті і холодні з дитиною, не проявляють любові [1].

Тут є два шляхи розвитку. Деструктивний, коли дитина йде в агресію, самоагресію (туди ж включаємо різні види залежностей, комп'ютерну, алкогольну, ігрову, наркотичну, як спосіб втекти від реальності). Або другий, дитина старається догодити батькам, виконує всі їхні прохання, намагається передбачити батьківський настрій, боїться розчарувати. Такі діти виростають в дуже успішних, але нещасних людей, які так і не заслужили на батьківську любов, як би не старалися, вони не відчували прийняття і безумовної любові.

Компенсаційний механізм, який формується при такій травмі – втеча. Дитина не приймає і відкидає сама себе, програмує себе на самознищення.

Травма приниженості формується коли дитина відчуває сором, приниження, висміювання, зневагу зі сторони найближчих і найрідніших людей. Часто батьки, як метод виховання, чи як спосіб показати свою перевагу над дитиною, прибігають до дуже болючих для дитячого сприйняття способів. Висміювання, знецінювання, невдалі жарти над дитячою наївністю, образи, порівняння з іншими дітьми, приниження. Сором, зневага батьків часто виникає коли вони помічають, як дитина вивчає своє тіло, свої статеві органи, або коли застають дитину за процесом мастурбації [2].

Компенсаційний механізм, який формується при такій травмі – мазохізм, аутоагресія. Дитина буде наказувати сама себе, емоційно і фізично. Сама себе сварити, критикувати, стидити, висміювати, наказувати. Щоби, якось перенести нестерпну біль від принижень, дитина почне шукати плюси в цих стражданнях, буде шукати в цьому задоволення. Так формується агресивність направлена всередину на знищення себе.

Травма несправедливості. З емоційною несправедливістю стикаються практично всі діти. Справедливість з точки зору емоцій – це рівне прийняття і визнання значимості та емоцій кожної людини. Дитина

відчуває несправедливість, коли є ставлення до неї без поваги, коли права дитини не визнаються або применшують, коли значимість дитини дорослими не визнається. Для дитини дуже важливо рости в атмосфері прийняття і визнання. Визнання значимості і важливості на рівні з іншими людьми. Дитина відчуває, що її почуття і потреби не враховуються. А, отже, не мають значення, почуття – не важливі. При травмі несправедливості, дитина втрачає зв'язок з собою і своїми переживаннями.

Інколи, коли дитина злиться, вона не може навіть зрозуміти чому так відбувається, які почуття вона зараз відчуває, не може ідентифікувати емоції на назвати причини своєї агресивної поведінки.

Нехтування емоціями призводить до формування захисного механізму психіки – раціональність. Дитина так само продовжує проживати і відчувати всі емоції, але не визнає їх, не надає їм значення. Відмежовується, наче тут «Я», тут якісь незрозумілі емоції, які я не маю права відчувати, але вони не мої, я їх не приймаю, не визнаю.

Травма зради і контролю виникає в найбільш травматичний для дитини період від 2 до 6 років [3]. Дитина залежна від батьків, від їхнього прийняття, вона довіряє батькам на 100%, безумовно любить і довіряє. Не виконання батьками даних ними обіцянок, брехня, маніпулювання дитиною, маніпулювання її емоціями, наївністю, довірою, сексуальне насилля, експлуатація, токсичні стосунки між батьками в сім'ї – це причини виникнення почуття зради у дитини.

При травмі зради дитина починає розуміти що її батьки, не гаранті її безпеки. Що в будь який момент вони можуть її зрадити. І дитина починає все контролювати сама. Це переростає в захисний механізм контролю. Така дитина не дозволяє собі розслабитися і весь час знаходиться в напруженні боячись втратити контроль. В дорослому віці вони не виявляють поблажливості ні до своїх ні до чужих помилок.

Травма покинутості та залежності. Дитина, яка відчуває себе покинутою, коли головний дорослий до якого дитина прив'язана в емоційному плані, віддаляється, йде, перестає приділяти увагу чи бути емоційно включеним в дитину і реагувати на її потреби. Батьки можуть відштовхнути дитину, хоч фізично і бути поруч, або ж можуть піти фізично, так формуються травми відторгнення і покинутості. Такі травми найчастіше формуються в віці від 0 до 3 років, коли дитина максимально залежна від батьків [3].

При такій травмі прив'язаності в дітей виникає сильна агресія направлена на батьків і на самого себе [4]. Іншими словами, дитина своєю поведінкою, робить все, щоб спровокувати батьків на агресію, наче напрошується на покарання.

Так він привертає увагу батьків, хоч і таким методом, дітям все одно як, вони намагаються отримати підтвердження того що вони є, вони існують, їх бачать, чують, помічають.

На них реагую, хоч і агресивно. Хай я буду поганий – але «видимий». Формується нездорова прив'язаність. Чим гірше діти себе поводять, тим більше вони нещасні і потребують любові в цей момент, а не покарання. Батьки ж часто як покарання перестають говорити з дитиною, наказують мовчанням.

Відправляють подумати в свою кімнату, а для дитини таке покарання є найстрашнішим. Бо дитина не думає там над своєю поведінкою, не може її проаналізувати не може, в силу несформованих відповідних частин головного мозку, їй страшно і на рівні емоцій, дитина відчуває себе відштовхнутою, не любимою, не потрібною [4].

Можна підсумувати все вище описане і зробити висновок, що основні моделі поведінки та установки людина запам'ятовує ще в дитинстві і керується ними все життя навіть не усвідомлюючи цього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ліндсі К. Гібсон. Дорослі діти емоційно незрілих батьків. Видавництво Наталії Переверзевої, 2021. 240с.
2. Петрановська Л. Таємна опора. Емоційний зв'язок у житті дитини. Vivat, 2021. 224с. Інтернет версія книги.
3. Терещенко Л. А. Як зберегти психічне здоров'я дітей 5 – 7 років / Людмила Анатоліївна Терещенко. Київ: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти. 2012. 104 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).
4. Sujita Kumar Kar, Ananya Choudhury and Abhishek Pratap Singh. Understanding normal development of adolescent sexuality. PubMed Central/2015.

Петринич О. Г.
*старший викладач кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Федькович О. В.
*студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МОЛОДІ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Волонтерство – особливий покликання душі людини, яка прагне власним прикладом свого життя допомогти тому, хто поруч. Залучення молоді до волонтерської діяльності є одним із способів сприяння формуванню у молодого покоління активної громадянської позиції у суспільстві. Волонтерська діяльність є актуальною темою сьогодення, адже розвиток ініціативи громади, виникає здебільшого спонтанно, за натхненням допомоги.

В Україні волонтерство визнано Постановою кабінету міністрів України від 10 грудня 2003 року «Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг». Саме цей документ регулює відносини, які пов'язані з волонтерською діяльністю [1]. Допомога безпритульним особам, малозабезпеченим верствам населення, сім'ям які опинились у скрутному матеріальному становищі, внутрішньо-переміщені особи також отримують підтримку від волонтерів. У 90-х р. також було створено «Телефон довіри». Надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, воїнам, котрі сьогодні захищають нашу державу від російської навали. Усі вище названі напрямки благодійної роботи прописані у Законі України про волонтерську діяльність [1]. В Україні існує низка нормативно-правових актів чинного законодавства, які

регулюють розвиток благодійної та волонтерської діяльності. До таких належать: Закон України «Про громадські об'єднання», Закон України «Про соціальні послуги», Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», Закон України «Про волонтерську діяльність». Такі нормативні документи вказують на важливість такого виду діяльності, як волонтерство [2].

Найбільш відомими волонтерськими організаціями у світі є Всесвітня Громадянська Служба (SCI-Service Civil International), Волонтери ООН (UNV-United Nations Volunteers), Альянс Європейських волонтерських організацій (Alliance of European Voluntary S Service Organizations), Альянс Європейських волонтерських організацій (Alliance of European Voluntary S Service Organizations), Координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій під егідою ЮНЕСКО (CCIVS), асоціація волонтерських організацій (AVSO), Молодіжна акція за мир (YAP), Міжнародний молодіжний культурний обмін (ICYE), Грінпіс. Діяльність цих організацій спрямована на розв'язання різноманітних проблем людства [3].

Волонтерство – це одна із форм соціальної роботи, яка яскраво формує модель колективної, активної участі у громадських проблемах. Аналізуючи різноманітні наукові праці, можна помітити, що саме студенти та молодь є основними помічниками під час реалізації різноманітних волонтерських проєктів.

Було проведено соціально-психологічне дослідження на основі методики ціннісних орієнтацій, Мілтона Рокича. Даний тест спрямований на вивчення основних життєвих цінностей людини. Отримана в результаті дослідження індивідуальна ієрархія цінностей, може бути поділена на три рівні групи:

- Переважаючі цінності, значущі (ранги з 1 по 6);

- Індиферентні, байдужі (7-12);
- відкидані, незначні (13-18 ранг ієрархії).

Отримані ранги для кожної з 36-ти цінностей, відображають їх значущість для респондентів. Всього опитано 80 респондентів. Учасниками дослідження була молодь віком від 14 -19 років.

Із таблиці 1 стає зрозумілим, що вагоме місце у житті молодії особистості посідають показники, котрі є основою для прийняття рішення стосовно занять волонтерською діяльністю. У першу групу інструментальних цінностей респонденти входять такі, що дають змогу впевнено та наполегливо досягати мети. Отже, як видно із отриманих результатів соціально-психологічного дослідження, молодь, котра займається або прагне займатися волонтерською діяльністю, має чітку послідовність мотивів своєї діяльності.

Таблиця 1.

Показники термінальних цінностей, за шкалою від 1-6

№	Назва термінальних цінностей	Кількісні показники	Показники у відсотках
1	Життя, повне подій і емоційно багате	45	56,2%
2	Висока матеріальна забезпеченість, фінансова незалежність	43	53,7%
3	Присутність у житті надійних і вірних друзів	35	43,7%
4	Фізичне та духовне здоров'я	33	41,2%
5	Допомога іншим людям у досягненні щастя, гармонії	19	23,7%
6	Інтелектуальний розвиток ,розширення горизонтів	16	20%

Було проведено дослідження за методикою Кеттела, завдяки чому вдалось скласти образ соціально-психологічної готовності молодшої людини до волонтерської діяльності. На підставі отриманих результатів опитування можна зробити висновок щодо значення факторів особистісних індивідуально-психологічних особливостей респондентів.

Таблиця 2

Показники інструментальних цінностей за шкалою від 1-6

№	Назва інструментальних цінностей	Кількісні показники	Показники у відсотках
1	Позитивний настрій і оптимізм	48	60%
2	Високі цілі і вимоги до життя	35	43,7%
3	Впевненість у собі, вміння відстоювати свою точку зору	31	38,7%
4	Здатність наполегливо йти до своєї мети, незважаючи на труднощі	52	65%
5	Здатність виявляти співчуття	38	47,5%
6	Вміння логічно мислити, приймати правильні рішення	27	33,7%

Респонденти мають достатній ступінь відкритості в міжособистісних контактах, здатність до безпосереднього спілкування, також виявлена стриманість і розсудливість у встановленні соціальних контактів, схильність до добродушності, легкості в спілкуванні, емоційного самовираження; готовність до співпраці, уважність до людей. Виявлено також сердечність, доброту, пристосованість до ситуації і оточення. Здебільшого, опитані респонденти віддають перевагу діяльності, де є заняття з людьми, ситуації з соціальним значенням, є членами активних соціальних груп. Вони є щедрими в особистих стосунках, не бояться

критики. У ставленні до людей виявляється м'якість, відкритість, проникливість, дипломатичність.

Волонтерство є суспільно-корисною діяльністю, що ґрунтується на загальнолюдських цінностях. Участь молоді у волонтерській діяльності стає передумовою для успішної самореалізації, формування себе як цілісної моральної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF#Text>
- 2.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
- 3.Історія волонтерської діяльності у світі та в Україні. URL:
https://keui.files.wordpress.com/2015/04/42_tymchenko_shmarina.pdf

Романець З. О.
к.п.н. доцент кафедри психології
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПЕРВИННА ПРИВ'ЯЗАНІСТЬ У МАТЕРИНСЬКО-ДИТЯЧИХ СТОСУНКАХ ЯК ПІДГРУНТЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ У СУСПІЛЬСТВІ

На скільки є можливим, не беручи до уваги воєнний стан, війну в Україні, дотримання Декларації прав дитини у пересічних сім'ях, зокрема її другого принципу, прийнятої резолюцією 1386 ((XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року, згідно з яким «дитині законом та іншими засобами має бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови, що дадуть їй змогу розвиватися фізично, розумово, морально, духовно та соціально, здоровим і нормальним шляхом, в умовах свободи та гідності» [4, с. 1].

У преамбулі Декларації зазначено, що дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує особливої опіки і уваги, включаючи правовий захист, як до, так і після народження.

Щодо особливої опіки, якщо опиратися на сучасні напрацювання вчених-психологів у галузі психології розвитку, йдеться про певні материнські не тільки знання вміння, навички щодо догляду за дитиною, а про її особистісно-психологічні здатності, що позначаються як тонкочуттєвість до потреб дитини [1], тобто теорія прив'язаності говорить про необхідність наявності тонкочуттєвості матері для задоволення потреб дитини.

Належний рівень розвинутої у матері тонкочуттєвості закладає можливість до формування у дитини надійної прив'язаності, без якої унеможлиблюється здоровий розвиток і формування особистості.

Такого роду твердження на сьогоднішній момент у психологічних науках носить характер аксіоматичності, оскільки існують відповідні дослідження і теоретичні концепти, згідно з якими інстинкт виживання первинно ґрунтується на інстинкті прив'язаності через повну безпорадність людських немовлят. Такого роду явище є характерним і для вищих тварин, розвиток яких залежить від зв'язку із матір'ю протягом відносно тривалого часу (до року, чи навіть до 5-ти – у шимпанзе).

Разом з тим, психоаналітичні погляди, зокрема Р.Фрідбернґа містять ідею про первинну травматизацію дитини у материнсько-дитячих стосунках в силу різних обставин, і, власне, через неможливість задовольнити усі потреби дитини, навіть віку немовляти [4].

Оскільки людина є продуктом соціалізації у філогенетичному і онтогенетичному сенсах, це означає, що стосунки з іншими людьми визначають не тільки біологічне виживання людини, але й її соціальне життя, тобто життя у людському суспільстві. І саме в надрах зв'язку з матір'ю зароджуються і формуються патерни ставлення і активності людини щодо інших людей як близьких, так і чужих, з якими їй доведеться вступати у різного роду стосунки.

У стосунках з матір'ю або з іншими піклувальниками, що виконують материнську функцію, в разі відсутності матері, формується внутрішній світ дитини, тобто її психіка із утворенням у ній підсистеми самосвідомості, із фіксацією первинних відчуттів себе, образу Я, Я-концепції тощо, що у своїй сукупності можна назвати «системою Я», яка в силу специфіки становлення і розвитку людської психіки є повністю залежною від взаємодії, у першу чергу, з матір'ю та іншими піклувальниками, від їх реакцій, впливів, здатності розпізнавати і задовольняти потреби дитини.

Важливо зазначити, що психічна саморегуляція людини на пряму і здебільшого спрямована на підтримання цілісності, інтегрованості

«система Я» особистості, що можна назвати підтриманням психологічного гомеостазу особистості, аналогічно тому як система організму людини підтримує фізіологічний гомеостаз.

Первинно у стосунках прив'язаності до матері, закладаються механізми і програми підтримання психологічного гомеостазу, контекстом яких є ставлення до інших людей, до себе у взаємодії з іншими людьми, тобто закладаються просоціальні або асоціальні, чи навіть антисоціальні тенденції у саморегуляторних психічних процесах, які напряду корелюють з поведінковими проявами людини, яка у контексті правового поля може розглядатись як нормативна чи девіантна, коли остання може підпадати під оцінку з морально-етичного кута зору, чи правної, юридичної, тобто, може розглядатись лише як аморальна, неетична, чи як делінквентна.

Іншими словами, первинно «система Я» особистості постає через стосунки з матір'ю і прив'язаність до неї. Згідно із сучасними психоаналітичними напрацюваннями, мати відіграє роль трансформаційного об'єкта [1, 35-37], що перетворює для дитини світ у організовану систему інформації водночас із інтегрованим, цілісним селф дитини або в разі недостатньої тонкочутєвості матері [2, 42-43] формується різні прояви ненадійної прив'язаності, що буде мати вплив на подальші стосунки особистості у її дорослому житті, її функціонуванні у соціумі загалом.

Саме у стосунках первинної прив'язаності закладаються засади саногенного потенціалу особистості, що виявляється у стресостійкості, гармонійності, просоціальній спрямованості особистості або в разі порушень первинної прив'язаності - засади патогенного потенціалу, як різного роду схильностей до набуття і прояву патологічних тенденцій, серед яких можна виокремити:

- аддиктивний потенціал особистості [5, 76], пов'язаний із узалежненнями, до прикладу, від хімічних речовин, комп'ютерів, ігрової залежності, культової залежності тощо.

- характерологічно-психопатичний потенціал з акцентуаціями характеру, на фоні недостатньої інтегрованості психічної організації особистості різних рівнів із агресивними тенденціями щодо інших людей, до суспільства загалом [3].

- суїцидальний потенціал особистості, пов'язаний із, здебільшого, втратою або неможливістю набути загалом інтенціональних механізмів щодо взаємодії із середовищем, встановленням стосунків з ним, коли власне Я переживається як безпотенційне, відчужене, непотрібне, неспроможне, незацікавлене у зв'язках із іншими людьми, які також сприймаються відчуженими, холодними, незацікавленими тощо [5].

Саме сім'я як головний інститут соціалізації особистості, повинна забезпечувати вимоги Декларації прав дитини, зокрема її другого принципу.

Захист прав дитини у контексті захисту її психічного і особистісного здоров'я вимагає певного поглибленого підходу, розуміння і тлумачення, оскільки містить суперечності і труднощі у процесі практичної реалізації навіть у звичайних умовах пересічних сімей, де здавалось би, виконуються умови, зазначені у 2-му принципі Декларації.

З огляду на те, що на сьогодні спостерігається шалений сплеск агресивності, булінгу серед дітей та підлітків, їх опозиційності, нігілізму, неслухняності, протестної поведінки, майже тотальної втрати мотивації до навчання, натомість, у наявності високі хвилі різного роду узалежнень, починаючи від комп'ютерної, ігрової залежності, і, закінчуючи, різного роду, залежностями від хімічних речовин, - алкогольної, наркотичної тощо, поширення невротичної симптоматики, розладів харчової поведінки, дисморфофобічного синдрому, розладів спектру аутизму, ранніх

підліткових психотичних маніфестаціях тощо можна із значною імовірністю припустити, що не усе гаразд із сімейним інститутом соціалізації як первинним, головним, де відбувається основне забезпечення умов розвитку особистості дитини.

Виникає необхідність упереджувати, профілакувати виникнення психічних розладів у широкого загалу населення, сприяти зміцненню психічного здоров'я через державні заходи у соціальній сфері загалом, через гуманізацію усіх сфер і галузей суспільної практики, зокрема, через просвіту широкого загалу щодо значущості психічного здоров'я, поширення психологічної культури, комунікативної культури, набуття відповідних психогігієнічних навичок тощо.

Наша сучасниця, психологиня Марина Ланге називає головні рекомендації для батьків на кожному році життя дитини, щоб виховати її здоровою і щасливою.

1 рік - бути весь час з дитиною для формування у неї довіри і безпеки, а не страху і небезпеки.

2 рік - любити і допомагати розібратись з почуттями – для становлення саморегуляції, а не психопатичності.

3 рік – сприяти самостійності, а не невпевненості і сором'язливості.

4 рік – насолода гармонією – батьки спокійні, і дитина наповнена радістю від подолання страху і досвіду емоційної регуляції і досліджень.

Рік 5 – філософія формування світогляду, розуміння світу – давати відповіді на питання.

Рік 6 – мудрість і здатність побудувати стосунки: про молодших – турбуватись, з рівними - дружити, старших - поважати.

Рік 7 – любов-прийняття і любов-розвиток, тобто підтримувати і надихати бути кращим. Відкривається новий цикл пізнання емоцій.

8-14 років – новий цикл розвитку почуттів палітра життя, потреба у повазі.

15 рік– баланс між відповідальністю і заохоченням самостійності, свобода.

16 рік – стосунки із світом і з собою, кохання, процес становлення стосунків.

Так постає саногенний потенціал особистості як сукупність можливостей саморегуляції, життєстійкості, самозарадності в управлінні емоціями, стосунками тощо.

Якщо не забезпечити саногенний потенціал, буде сформований аддиктивний потенціал [5] або навіть і суїцидальний, коли немає ресурсу побудувати стосунок з людьми і світом.

Висновки. Необхідно створити методи, способи, - загалом, - систему психоедукації і популяризації найважливіших знань щодо розвитку і функціонування психіки як системи на психогігієнічних принципах і засадах у суспільстві загалом і для цільової аудиторії – батьків, працівників освіти різного рівня, інших категорій населення, що є дотичними до роботи з людьми – керівників організацій і бізнес-структур, медичних працівників, службовців, в тому числі, і працівників пенітенціарних систем.

Пріоритетність прав дітей у суспільстві закріплена у таких документах:

- Декларація прав дитини (1959);
- Конвенція ООН про права дитини (1989);
- Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990).

Декларація прав дитини – документ, що регулює становище дитини у сучасному суспільстві. Головна ідея цього акту «Добро – дітям».

У преамбулі Декларації зазначено, що дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує особливої опіки і уваги, включаючи правовий захист, як до, так і після народження. Отже, батьків, чоловіків і

жінок персонально, громадські організації, органи влади на місцевому та національному рівні Декларація закликала визнати ці права та забезпечити їх виконання через правову реформу чи іншими шляхами. Женевська Декларація стала першим кроком на шляху до визнання дітей як правових суб'єктів (людей з їхніми власними правами). Сам текст Декларації свідчить про перехід від соціальної допомоги і захисту дітей до захисту прав дітей. В той же час Декларація вважає дитину правовим суб'єктом, тобто не визнає за нею право самостійно користуватися своїми правами. Декларація стосується майже виключно захисних прав, її лейтмотивом є кращі інтереси дитини, іншими словами, дитина визнається окремою істотою.

Декларація, прийнята у 1959 році, містить 10 принципів, які можна викласти як:

1. Кожна дитина користується правами, проголошеними цією Декларацією без будь-яких форм дискримінації;
2. Дитина повинна користуватися особливим захистом, і повинна мати можливість для нормального здорового розвитку в умовах свободи і гідності;
3. Дитина з моменту народження набуває ім'я і національність;
4. Дитина повинна користуватися благами соціального забезпечення, включаючи адекватний до, та післяпологовий догляд для неї або нього та матері. Дитина повинна мати право на нормальне харчування, житло, творчі та медичні послуги;
5. Дитині, яка є фізично, розумово або соціально неповноцінна, повинні надаватися спеціальне лікування, освіта та догляд;
6. Дитина повинна там, де можливо, зростати під опікою і доглядом її батьків в атмосфері приязні, моральної і матеріальної безпеки. Малолітня дитина, не повинна, крім виключних обставин, відокремлюватися від матері. Суспільство і органи влади повинні

забезпечити необхідний догляд за дітьми, які залишилися без піклування сім'ї або без адекватних засобів підтримки;

7. Дитина має право на отримання освіти, яка повинна бути обов'язковою та безплатною щонайменше на початковому рівні. Дитина повинна мати можливість для гри та творчості;

8. Дитина за будь-яких обставин повинна бути серед перших, хто отримає захист і допомогу;

9. Дитина повинна бути захищена від усіх форм занедбання, жорстокості та експлуатації. Дитину не можна наймати на роботу до досягнення нею мінімального віку, з якого дозволено працювати;

10. Дитина повинна бути захищена від расової, релігійної або іншої дискримінації. Вона повинна бути вихована у дусі розуміння, толерантності та дружби між народами, миру і загального братерства.

Слід відзначити прийняття Конвенції ООН про права дитини. У ній дитина вперше розглядається не тільки як об'єкт, що вимагає спеціального захисту, але і як суб'єкт права, який має всі права, що є в людини.

З 1989 року день 20 листопада відмічається як Міжнародний день прав дітей. Але в Україні за традицією цей день частіше відзначається 1 червня як Міжнародний день захисту дітей.

Цей документ закликає дорослих будувати свої взаємини з дітьми на морально-правових нормах, в основі яких лежить справжній гуманізм і демократизм, повага і дбайливе ставлення до особистості дитини, її думки, поглядів. Одночасно Конвенція стверджує необхідність формування в підростаючого покоління усвідомленого розуміння законів і прав інших людей, шанобливого ставлення до них.

Положення Конвенції зводяться до чотирьох основних вимог, які повинні забезпечити права дітей: виживання, розвиток, захист і забезпечення активної участі в житті суспільства.

Основна ідея Конвенції – єдність прав і обов'язків. Конвенція пов'язує права дитини з правами та обов'язками батьків та інших осіб, які несуть відповідальність за життя дітей, їх розвиток і захист, надає право приймати рішення.

Конвенція про права дитини формулює громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні права дітей.

Основні з них:

1. Право на життя, виживання і вільний розвиток.
2. Право на ім'я і набуття громадянства.
3. Право знати своїх батьків і користуватися батьківською турботою.
4. Право не розлучатися з батьками всупереч їх бажанню; право підтримувати контакти з обома батьками.
5. Право на возз'єднання із сім'єю, що знаходиться в іншій державі.
6. Право вільно залишати будь-яку країну і повертатися в свою країну.
7. Право на захист у разі незаконного переміщення та повернення з-за кордону.
8. Право вільно висловлювати свої думки з усіх питань.
9. Свобода думки, совісті, релігії.
10. Свобода асоціацій і мирних зборів.
11. Право на повну інформацію, що сприяє добробуту дитини.
12. Право на користування послугами системи охорони здоров'я.
13. Право користуватися благами соціального забезпечення.
14. Право на освіту.
15. Право на відпочинок і розваги.
16. Право на захист від економічної експлуатації;

17. Право на захист від незаконного зловживання наркотичними засобами і психотропними речовинами, від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень.

18. Право на гуманне поводження, на захист від незаконного та довільного позбавлення волі.

Конвенцією проголошено принцип рівної відповідальності обох батьків і законних опікунів за виховання дитини; встановлено обов'язок держави піклуватися, шанувати і забезпечувати усі права дитини. Конституція України закріплює рівність дітей у правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони в шлюбі чи поза ним. Переслідуються за законом будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація (ст. 52).

У ряді країн є інститут омбудсмана з прав дитини.

Конвенція ООН про права дитини має три основні завдання:

1) Право самовизначення

Зараз загально визнано, що до дитини застосовується більшість прав людини. Одні з них – беззастережно (як, наприклад, право на захист від тортур), а інші – з певними обмеженнями (політичні права).

2) Право на захист

Конвенція містить низку положень, які стосуються особливих потреб дітей та їх вразливості, наприклад, умови зайнятості для дітей (ст. 32). Більшість з цих положень має більш суворі вимоги стосовно дітей, ніж загальні правозахисні інструменти.

3) Специфічні права – це права, які застосовуються специфічно, або навіть виключно до дітей: право не розлучатися зі своїми батьками (ст. 9-11) положення про усиновлення (ст. 21). Найкращим прикладом таких прав є ст. 31, яка захищає право дитини на гру. Конвенція також надає захист особливим категоріям дітей: біженці (ст. 22), інваліди (ст. 23), меншини (ст. 30) і діти, втягнуті у воєнні конфлікти.

Одним з найважливіших досягнень Конвенції є її прогресивний підхід. Конвенція кілька разів наголошує на обов'язку держав – сторін підтримувати і поширювати права дитини. Одним з найважливіших інструментів підтримки прав дитини є правова освіта і вивчення прав людини і прав дитини у доступній формі з наймолодшого віку.

Основні напрямки та зміст роботи психолога з реалізації прав дитини:

Діагностика –

– дітей: особливості особистого розвитку (самооцінка, тривожність, агресія, страхи, тощо);

- батьків: батьківські установки, способи виховного впливу, ступінь агресивності, характер родинних відношень;

- педагогів: тип спрямованості особистості педагога, комунікативні позиції, стиль взаємодії з дітьми.

Психопрофілактика –

- дітей: формування соціально – важливих потреб та комунікативних навичок, знайомство дітей з їхніми правами;

- батьків: знайомство з особливостями психічного розвитку дитини на різних вікових етапах, знайомство з кращим досвідом родинного виховання;

- педагогів: надання психологічної допомоги у створенні іміджу педагогу – професіоналу, інформування про основні закономірності психічного розвитку та його індивідуальних проявів на різних стадіях розвитку.

ЗМІСТ

ЛЕЛИК Л. І. ВСТУПНЕ СЛОВО.....	3
---------------------------------------	----------

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Граб М. І., Думич Н. І. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВСНОВКИ У КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОМУ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДКУПУ.....	4
--	----------

Граб М. І., Конопада Ю. Я. ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРешКОДЖАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
--	----------

Граб М. І., Мадич Т. І. ПРАВОВА КУЛЬТУРА: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	13
---	-----------

Граб М. І., Нагірний Р. А. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ЩОДО ОСІБ, ВЗЯТИХ ПІД ЗАХИСТ.....	17
---	-----------

Граб М. І., Терещенко А. А. ЗНАЧЕННЯ ВИСОКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТА ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	20
---	-----------

Задорожна М. І. ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	24
--	-----------

Лепех Ю. С., Матвійв Н. В. ВЧИНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ ТЯЖКИХ ЗЛОЧИНІВ: ПРАВОВА ТА ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	32
--	-----------

Лепех Ю. С., Мельник В. І. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ПСИХІЧНОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	38
--	-----------

Марусяк Л. О., Тишківський І. В. НЕГАТИВНІ СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ ДЛЯ СУЧАСНОГО	
--	--

СУСПІЛЬСТВА.....	42
Марусяк Л. О., Чехрій О. О. КЛАСИФІКАЦІЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ У МИТНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	45
Мельниченко Б. Б., Руханська М. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ БЕЗПЕКОЮ.....	50
Мельниченко Б. Б., Схаб Б. О. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА.....	54
Мельниченко Б. Б., Шолок Г. П. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	57
Оліховська М. В., Бобер М. М. АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ.....	62
Оліховська М. В., Сорочак В. В. КОРУПЦІЯ НА ТЕРЕНАХ НАШОЇ ДЕРЖАВИ.....	68
Павлюк Н. М., Прядка Г. В. КЛАСИФІКАЦІЯ ДОГОВОРУ РОЗДРІБНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ.....	73
Павлюк Н. М., Тишківська О. О. СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ.....	77
Пришляк Г. Я., Наконечний Р. Я. ПРЕДСТАВНИЦТВО І ДОВІРЕНІСТЬ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ.....	81
Пришляк Г. Я., Шапайко В. І. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	86
Федонюк Д. С. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ЕМАНСИПАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	90
Яворська В. Г., Гловацька О. Р. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ТА	

ОБВИНУВАЧЕНОГО.....	95
Яворська В. Г., Гулка В. Б. ВИЗНАЧЕННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ.....	99
Яворська В. Г., Канюга О. О. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	103
Яворська В. Г., Кокотко І. В. НАУКОВА І НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЇЇ СУБ'ЄКТИ.....	107
Яворська В. Г., Коротков В. В. ПРАВОВІДНОСИНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	112
Яворська В. Г., Кривченков К. О. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	116
Яворська В. Г., Марчишин О. Р. ФОРМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	120
Яворська В. Г., Матківський В. М. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	125
Яворська В. Г., Мельник О. А. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ.....	131
Яворська В. Г., Пристай М. В. ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	134
Яворська В. Г., Скоропад В. В. ЗНАЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	140
Яворська В. Г., Сухар І. Б. ІСТОРІЯ ЗАКОНОДАВСТВА З ПРИВОДУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕОБЕРЕЖНЕ	

ВБИВСТВО.....	146
Яворська В. Г., Чайка Т. І. ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ ІЗ КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ.....	150

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Гнатко М. М. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПОЛІТИЧНОЇ МІФОЛОГІЇ.....	154
Закалик Г. М., Савойник А. О., Шувар Н. М. СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ В У МОВАХ ВІЙНИ.....	161
Компанович М. С., Томов В. В. КОРЕКЦІЯ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ В ОСІБ ІЗ ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ.....	166
Коропатов О. М., Закалик Г. М. ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПАРТНЕРСТВА У РОБОТІ ПОЛІЦІЇ З СІМ'ЯМИ ПІДЛІТКІВ З ПРОЯВАМИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	171
Петринич О. Г., Калатин М. М. МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПСИХІКИ В РЕЗУЛЬТАТІ ДИТЯЧИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРАВМ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДИТИНИ.....	177
Петринич О. Г., Федькович О. В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ МОЛОДІ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	182
Романець З. О. ПЕРВИННА ПРИВ'ЯЗАНІСТЬ У МАТЕРІНСЬКО-ДИТЯЧИХ СТОСУНКАХ ЯК ПІДГРУНТЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ У СУСПІЛЬСТВІ.....	187

Шановні колеги !

Львівський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» щорічно проводить науково-практичну конференцію **за темою:** «Актуальні питання юридичної науки»

У **червні 2023 року** на базі Львівського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом буде проведена чергова конференція на зазначену тему. До участі у конференції запрошуються провідні науковці та фахівці в галузі права з різних регіонів України, аспіранти, здобувачі, практичні працівники.

З метою участі в конференції просимо надсилати матеріали для публікації.

Дату проведення конференції буде зазначено на Web-сайті Львівського інституту МАУП (www.li-maup.edu.lviv.ua).

Вимоги до оформлення тексту доповіді:

Доповідь повинна бути виконана на актуальну тему, містити результати наукового дослідження.

Обсяг доповіді (тез) до 5 сторінок при форматі сторінки А4 (297x210 мм), орієнтація – книжкова. Поля: верхнє – 1,5, нижнє – 1,5, праве – 1,5, лівє – 2,0, шрифт – Times New Roman, кегель – 14, міжрядковий інтервал – 1,5, стиль – Normal.

Текст може містити лише кінцеві зноски (у квадратних дужках вказується номер джерела з переліку, який наведений у кінці доповіді, і сторінка, на якій викладене відповідне положення).

Матеріали надсилати за адресою:
79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29
Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Кафедра права
або електронною поштою за адресою
тел./факс (032) 294-00-81.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

«Актуальні питання
юридичної науки – 2022»

**Матеріали доповідей та статей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Львів, 08 червня 2022 року)**

Матеріали видрукувані в авторській редакції

Голова організаційного комітету *В. Г. Яворська*

Упорядники *В. Г. Яворська, Т. О. Попович*

Підписано до друку 27.05.2022 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Тираж 50 прим.

Надруковано у Львівському інституті
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29
www.li-maup.edu.lviv.ua